

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL KORUMA BAĞLAMINDA ESKİ
KENTLERİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BİR
ARAŞTIRMA; TOKAT-ZİLE ÖRNEĞİNDE
İRDELEMELER**

Mimar Aslıhan BİLDİŞ

**FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Çiğdem BAYTİN

İSTANBUL, 2006

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
ÇİZELGE LİSTESİ.....	vii
ÖNSÖZ	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT.....	x
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Amaç ve Kapsam.....	2
1.2 Yöntem	2
2 TARİHİ ÇEVRE-TARİHİ KENT MEKANLARI ve SORUNLARI.....	3
2.1 Tarihi Çevre, Tarihi Kent Dokusu Kavramları.....	3
2.2 Tarihi Çevrelerin Yıpranmasına Neden Olan Etkenler	4
2.2.1 İç Nedenler.....	4
2.2.2 Dış Nedenler	5
2.3 Tarihi Kent Mekanlarında Karşılaşılan Genel Sorunlar	6
2.3.1 Fiziksel ve İşlevsel Yetersizlik Sorunları	7
2.3.2 Sosyal Sorunlar	8
2.3.3 Ekonomik Sorunlar	8
2.3.4 Kültürel Sorunlar	9
2.3.5 Sağlık ve çevre sağlığının durumu	9
3 TARİHİ ÇEVRE ve KENTSEL KORUMA	10
3.1 Koruma Olgusu, Tarihi Çevre ve Kentlerde Koruma Kavramları.....	10
3.2 Korunacak Değerler	10
3.3 Korumanın Önemi, Kentsel Sitlerde Koruma Yöntem ve İlkeleri	13
3.4 Yurt Dışında Koruma Kavramı ve Gelişiminin Örneklerle İrdelenmesi.....	14
3.4.1 İtalya’da Koruma Kavramının Gelişimi; Bologna Örneği.....	15
3.4.2 Belçika’da Koruma Kavramının Gelişimi; Brugge Örneği	22
3.4.3 Bosna Hersek’de Koruma Kavramının Gelişimi; Mostar Örneği	25
3.5 Türkiye’de Koruma Kavramı ve Gelişiminin Örneklerle İrdelenmesi.....	30
3.5.1 Safranbolu’da Koruma Kavramı.....	33
3.5.2 Antalya Kaleiçi’nde Koruma Kavramı	40
4 ZİLE ÖRNEĞİNDE TARİHİ KENT KORUMA – GELİŞTİRME – İYİLEŞTİRME	46
4.1 Kentin Coğrafi Özellikleri	46
4.2 Kentin Oluşumu ve Gelişimi	48

4.2.1	Tarihsel Süreçte Zile.....	48
4.2.2	Nüfus ve Göç Durumu.....	62
4.2.3	Ekonomik Yapı.....	70
4.2.4	Sosyal Yapı.....	70
4.3	Mekan Organizasyonu	74
4.3.1	Arazi Kullanımı	74
4.3.2	Sosyal Donatım.....	74
4.3.3	Konut Dokusu.....	75
4.3.3.1	Yapıların Halihazır Durumları.....	75
4.3.3.2	Yapı Cinsleri.....	76
4.3.3.3	Yapı Kat Adetleri.....	76
4.3.3.4	Yapı Yoğunluğu	77
4.4	Bölüm Sonucu	77
5	SONUÇLAR ve ÖNERİLER	79
	KAYNAKLAR.....	87
	EKLER	90
	Ek 1 Zile Kent Planı	53
	Ek 2 Amasya Caddesi Planı.....	83
	Ek 3 Amasya Caddesi Silueti	84
	Ek 4 Göynücekli Evi ve Gaydaroğlu Konağı Rölövesi	85
	Ek 5 Naci Giray Evi Rölövesi ve Bir Sokak Dokusu	86
	ÖZGEÇMİŞ.....	91

KISALTMA LİSTESİ

DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
EUAM	European Administration of Mostar
FİJET	Dünya Turizm Yazarları ve Gazetecileri Fedarasyonu
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
KTVK Kanunu	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
UNESCO	United Nations Educational Scientific And Cultural Organisation

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Dere Yatağına Yapılan Evler.....	5
Şekil 2.2 Savaştan Etkilenen Yapılar, Mostar	6
Şekil 3.1 Apollon Tapınağı ve Sultanahmet Külliyesi	11
Şekil 3.2 Bologna	16
Şekil 3.3 Kuleleri ile Bologna	17
Şekil 3.4 Bologna’da bir sokak dokusu	20
Şekil 3.5 Santa Codenina sokağındaki iki yapının onarım öncesi ve sonrası durumları.....	21
Şekil 3.6 Brugge’de beşik çatılı binalar.....	23
Şekil 3.7 Resmi binaların çevrelediği bir meydan, The Burg.....	23
Şekil 3.8 Mostar şehri hava fotoğrafı	26
Şekil 3.9 Neretva Nehri’nin dik kıyılarında kurulmuş tarihi Mostar şehri.....	27
Şekil 3.10 Tarihi mahalleler programı, müdahaleler	27
Şekil 3.11 Tarihi Mostar Köprü’sü ve kuleler	29
Şekil 3.12 Safranbolu yol haritası.....	33
Şekil 3.13 Safranbolu	34
Şekil 3.14 Safranbolu’da kış.....	34
Şekil 3.15 Safranbolu konut dokusu.....	35
Şekil 3.16 Safranbolu’da bir sokak.....	35
Şekil 3.17 Arasta.....	37
Şekil 3.18 Kaymakamlar evi.....	38
Şekil 3.19 Cinci Hanı ve Hamamı	38
Şekil 3.20 Kileciler Evi	38
Şekil 3.21 Kültür Bakanlığınca restore edilen evler	39
Şekil 3.22 Hükümet Konağı	39
Şekil 3.23 Antalya Kaleiçi ve yat limanı	40
Şekil 3.24 Bir sokak dokusu	40
Şekil 3.25 Hediyelik eşya satan bir dükkan	41
Şekil 3.26 Yat limanı	41
Şekil 4.1 Tarihi Zile Kale’si ve şehri.....	46
Şekil 4.2 Zile haritası.....	47
Şekil 4.3 Zile’nin hava fotoğrafı.....	47
Şekil 4.4 Sezar’ın "Veni Vidi Vici" yazdığı taş.....	49
Şekil 4.5 Sokağın minare ile bulunduğu nokta	51
Şekil 4.6 Tarihi bir sokak dokusu	51
Şekil 4.7 Yeni yapılan yerleşme	51
Şekil 4.8 Cemilzade Cımbıloğulları-Bilgen ailesi evi	52
Şekil 4.9 Eski bir ev.....	52
Şekil 4.10 İççe bir sokak dokusu	54
Şekil 4.11 Anfi tiyatro	54
Şekil 4.12 Yıkılmaya yüz tutmuş bir ev	55
Şekil 4.13 Necibe-Hilmi Odabaşoğlu Konağı yatak odası ve misafir odası tavanı.....	57
Şekil 4.14 Kapı tokmakları.....	57
Şekil 4.15 Tarihi evlerin bulunduğu bir sokak dokusu	58
Şekil 4.16 Zile Kale’si ve eteğindeki evler.....	58
Şekil 4.17 Saat Kulesi.....	59
Şekil 4.18 Tekke Hamamı	60
Şekil 4.19 Küçük Hamam.....	60
Şekil 4.20 Yeni Hamam.....	61
Şekil 4.21 Kuş köşkü	61
Şekil 4.22 Tahta minareli camii.....	61

Şekil 4.23 Ulu Camii(Nasuh Paşa Camii)	62
Şekil 4.24 Beyazid-i Bestami Camii.....	62

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 3.1 Avrupa’da ve Türkiye’de yapılan örnek koruma çalışmaları	45
Çizelge 4.1 Tahta minareli camii.....	63
Çizelge 4.2 Toplam nüfus içindeki kent nüfus oranları.....	63
Çizelge 4.3 Yıllara göre kıır-kent nüfus hareketi	64
Çizelge 4.4 Hane halkı büyüklüğü.....	65
Çizelge 4.5 Zile merkezi aile tipi.....	66
Çizelge 4.6 Doğum yerine göre nüfus yapısı.....	66
Çizelge 4.7 Zile’ye göç edenlerin geldikleri yerler.....	67
Çizelge 4.8 Zile’ye göç edenlerin gerekçeleri	67
Çizelge 4.9 Geleneksel dokuda oturanların geldikleri yerler.....	68
Çizelge 4.10 Köylerden göç edenlerin ikametgah durumu.....	68
Çizelge 4.11 Yeni yerleşim dokusunda oturanların yapısı	69
Çizelge 4.12 Göç etme isteği	69
Çizelge 4.13 Okur yazarlık durumu.....	70
Çizelge 4.14 Kent nüfusunun eğitim durumu.....	71
Çizelge 4.15 Yaşlara göre eğitim durumu	71
Çizelge 4.16 Zile’nin eğitim durumu	72
Çizelge 4.17 Ev sahipliği.....	73
Çizelge 4.18 Konut oda sayısı	73
Çizelge 4.19 Yapıların halihazır durumları	76
Çizelge 4.20 Yapı kat adetleri	77

ÖNSÖZ

“Kentsel Koruma Bağlamında Eski Kentlerin Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma; Tokat Zile Örneğinde İrdelemeler” adlı tez çalışmam süresince her konuda bana yardımcı olan, beni destekleyen, çalışmalarına yön veren tez danışmanım ve değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Baytin’e, değerli hocalarıma, araştırmalarım ve incelemelerimde bana olanak sağlayan yetkililere, Zile Belediyesi’nin değerli çalışanlarına, araştırmalarım boyunca bana her konuda destek olan kısım amirim ve çalışma arkadaşlarıma, benim için fedakarlıklarını hiçbir zaman esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Ülkemizdeki hızlı nüfus artışı, son yıllarda hızla artan kırdan kente göç olgusu kentlerin plansız büyümelerine, kent merkezlerinde yer alan geleneksel dokuların yıpranmalarına, bu bölgelerde bulunan arsa değerlerinin artmasına, çok katlı yapıların oluşmasına, tüm yasal sınırlamalara rağmen tarihi değerlerin tek tek yok olmalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda çalışmada tarihi kentsel alanlar ile ilgili kavramsal tanımlar yapılmış, korumanın önemi vurgulanmış, koruma-planlama ilişkileri çerçevesinde rehabilitasyon, yeniden işlevlendirme, tarihi çevrelerde yaşanan problemler ve koruma politikaları ele alınmıştır. Geçmiş uygarlıkların sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını, yaşam felsefesini yansıtan insan ölçeğinde düzenlenmiş tarihi kent dokularının korunmasına yönelik Avrupa ve Türkiye’de uygulanmış örnekler; yerleşimlerin karakterleri, planlama hedefleri – kriterleri ve fiziksel çevreye yansımış sonuçları açısından irdelenmiştir.

Günümüzde göç ile gelen insanların yerleşim yeri olan Zile tarihi kent dokusu insanların bilinçsiz davranışları, ekonomik durumları ve gelişmemiş koruma politikaları nedeni ile giderek çöküntü bölgesi haline dönüşmekle karşı karşıya kalmıştır. Zile tarihi kent dokusu uygulanmış örneklerin irdelenmesi sonucunda elde edilen veriler kapsamında incelenerek, kent; tarihsel, ekonomik, sosyal ve fiziksel yönlerden analiz edilmiş ve sonuçta, kent dokusunu canlandırıcı, varolan değerlerini ortaya çıkarıcı ve yeniden kullanılmasını sağlayıcı öneriler oluşturulmasına çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tarihi kent dokusu, koruma, yeniden işlevlendirme, Zile tarihi kent dokusu

ABSTRACT

Rapid increase rate of population, migration from rural areas which increased considerably during recent years in our country have caused unplanned growth of urban areas, destruction of traditional structure in the urban centers, increase of values of lands, construction of multistory buildings, and disappearance of historical entities one by one despite all the legal restrictions. In this context, the conceptual definitions related to the historical urban areas have been made in this study, with the importance of conservation being emphasized, and rehabilitation, refunctioning, problems in historical environment and conservation policies around the conservation-planning relations have been studied. Applied examples in Turkey and Europe designed to conserve the historical urban structure arranged in human scale which reflect the social, cultural and economic structure of past civilizations, the characters of the settlements, planning targets - criteria and results reflected onto the physical environment have been examined.

Historical urban structure of Zile, the new settlement for the people immigrating from rural areas, is about to turn into a zone of collapse increasingly due to unconscious behavior of inhabitants, their economic conditions and undeveloped conservation policies. The historical urban structure of Zile has been studied based on the data obtained from the applied examples, and the city has been analyzed in historical, economic, social and physical perspectives and as a result, it has been tried to raise recommendations which may revitalize the urban structure, unearth and reuse the existing values.

Keywords: Historical urban structure, conservation, refunctioning, historical urban structure of Zile

1. GİRİŞ

Uzun yıllardır ülkemiz topraklarında birçok değişik uygarlıklar doğmuş, gelişmiş ve her biri farklı yaşam tarzları, farklı mekan anlayışları ve kültür birikimlerini bırakmışlardır. Bu izler tarihi süreç içinde birikerek günümüze kadar gelmişlerdir.

Hızlı kentleşme, köylerden kentlere göç sonucu oluşan aşırı nüfus artışı, plansız yapılaşma ve sanayileşme gibi pek çok sıkıntının varlığı, büyük bir hızla yitirilen kültürel değerlerle birlikte bu kültürün somut simgelerinden olan geleneksel konutların oluşturdukları yerleşim dokularının yıpranıp tahrip olmasına, anlam ve önemini kaybetmesine neden olmuştur.

Günümüzde tarihi kent dokuları birçok kentimizde kent merkezinde kalmaktadır. Ancak değişen yaşam koşulları kentlerde oturma alanlarının yerini değiştirdiğinden bu alanlar daha çok ticaret alanları veya konaklama bölgeleri ile çakışmaktadır. Geleneksel konutların genel olarak malzeme ve fonksiyon açısından eskidikleri ve çağın gereksinimlerini karşılayamadıkları bir gerçek olmakla birlikte bu olumsuz duruma yol açan koşulların yapılan doğru onarım ve restorasyon çalışmaları ile düzeltilmesi mümkün iken, günümüz talepleri doğrultusunda yaşanan trafik sorununu çözmek, otopark kaygısını gidermek, yol genişletme çabaları, artan arsa değerleri ve bunların oluşturduğu rant getirici oluşumlar bu konutların gözden çıkarılarak terk edilmelerine neden olmaktadır. Geleneksel nitelikli yapıların mal sahipleri konutlarını yıkılmaya terk ederken kentlerimiz birçok karakteristik özelliğini kaybetmektedir. Kentlerin sit alanları içinde kalan bu geleneksel konutların yakın gelecekte tümüyle yok olması kaçınılmaz bir süreç gibi görünmektedir.

Bugün büyük kentlerde görülen bu durum yavaş yavaş Anadolu'nun diğer yerleşim birimlerinde de kendisini göstermeye başlamıştır. Bununla birlikte henüz bazı kırsal yerleşmelerde bozulmanın ve değişimin büyük tahribat yapmadığı da bir gerçektir. Böyle bozulma veya rant baskısına maruz kalmamış yörelere zamanında müdahale edilerek kültürel mirasımıza ait bazı örneklerin korunması mümkün olabilir.

Kentlerimizde yeni işlevlere cevap verecek binalara ihtiyaç duyulması ile oluşturulan sağlıksız ve estetikten uzak yeni yaşam alanları ile tarihi çevrelerin terk edilerek kaderlerine bırakılmaları veya yanlış alınan yeniden canlandırma kararları ile tarihi çevrenin tanınamaz hale getirilmeleri günümüzde yaşanan büyük problemlerdir. Kentsel dokuların korunması ancak söz konusu yapıların ve bunların biraraya gelerek oluşturdukları dokuların insan

yaşamına sağladıkları olumlu katkıların geniş kitleler tarafından tanınıp değerlerinin anlaşılması ile gerçekleşebilir.

1.1 Amaç ve Kapsam

Tarihin belli bir dönemine ait olan, bir toplumun kültürel ve sosyal yapısını yansıtan tarihi kent dokularının nasıl yeniden hayata döndürülebileceği, yaşanılır hale getirileceği ve yaşamak için nasıl bir çekim merkezi haline dönüştürülebileceği tez çalışmasının temel amacıdır. Bu konunun cevabı araştırılırken açıklanan kavramlar, birbirleri ile olan ilişkileri, tarih boyunca Avrupada ve ülkemizde yapılan çalışmalar ve bazı örnekler tez kapsamı içinde yer almaktadır. Çalışma alanı olarak Tokat-Zile bölgesi tarihi kent dokusu seçilmiş, eksik ve yanlış yaklaşımları gidermek amacıyla öneriler sunulmuştur.

1.2 Yöntem

Tarihi kent dokularının Dünya'daki ve Türkiye'deki tarihsel geçmişleri, günümüzdeki durumları, uğradıkları değişiklikler, bu kapsamda yapılan mevcut örnekler kaynaklar üzerinden incelenmiştir. Birçok uygarlığın izlerini taşıyan bu bölgede Zile tarihi kent dokusu içinde yer alan geleneksel konut alanlarının çok fazla değişmeden günümüze kadar gelmesi Zile'nin inceleme alanı olarak tercih edilme nedeni olmuştur.

2. TARİHİ ÇEVRE-TARİHİ KENT MEKANLARI ve SORUNLARI

2.1 Tarihi Çevre, Tarihi Kent Dokusu Kavramları

Tarihsel sözcüğü, sözlüksel anlamı olarak geçmiş dönemlerden kalan, tarih ve sanat açısından değer taşıyan bir şey için kullanılır.

“Tarih, en genel ve objektif anlamıyla, zamanın insanoğluna ait faaliyetleri içeren bölümü şeklinde ifade olunabilir. Söz konusu faaliyetleri ister olaylar, isterse de somut nesnelere halinde ele alalım, göze çarpan husus ortaya çıkan yeni ihtiyaçlarla imkanların diyalektik bir süreci zorunlu ve kaçınılmaz kıldığıdır. Başka bir deyimle, olaylar ve nesnelere birbirini etkileyerek, 180 dereceye kadar varabilen bir sav- karşı sav ilişki sistemi içerisinde hem süreçler hem de değişeceklerdir. Böylece, tarihi daha geniş bir açıdan, zamanın akışı içerisinde insanoğluna ait faaliyetlerin diyalektik gelişimiyle oluşan dinamik bir süreç- diye tanımlamak daha doğru olacaktır.” (Özer,1993)

İnsanoğlunun oluşumundan başlayarak günümüze kadar geçen zaman sürecinde tüm aşamaların oluştuğu fiziki mekana genel anlamda çevre denilmektedir. Çevre, tarihi süreç içinde toplum bilincini yaratan bir kültür kavramı olarak ele alındığında, insan-doğa ilişkisi değişen ve yeniden oluşan ve bunu gerçekleştiren halka özgü doğal-yapay her türlü öge ve etmenlerin bütünüdür. (Livtopuz, 1988)

Tarihi çevre ise yerleşim bölgelerinde tarih öncesinden günümüze kadar geçen zaman sürecinde yaşamış insan topluluklarının ortaya koyduğu medeniyetlerinin bir birikimi ve ürünü olup, yaşadıkları dönemlerin sosyal, ekonomik, kültürel, mimari ve diğer tüm özellikleri fizik mekanda oluşturan kent ve kent kalıntılarıyla, çeşitli tarihi olayların cereyan ettiği alanlar ve tespiti yapılmış tüm yapay ve doğal özellikleri olan korunması gereken alanlardır. (KTVK Kanunu 1983)

Tarihi kent dokuları geçmiş uygarlıkların sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını, yaşam felsefesini, estetik kaygılarını yansıtan, insan ölçeğinde düzenlenmiş mekanlardır. Tarihi kent dokuları yeni kuşaklar tarafından ya aynen ya da değiştirilerek kullanılmışlardır.

Eski kent deyimi, günümüz toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullarına uymayan, eskimiş sağlıklı fizik mekanları içeren, toplumsal sistem ile mekan organizasyonunu günün koşullarına göre çatışma içinde ve bütünleşmemiş olan yerleşmeler olarak tanımlanabilmektedir.

Tarihi kentlerimiz, başka bir tanımla insanlık tarihinin çeşitli evrimlerinin somut örneklerini (Kent ya da kent parçaları olarak) bir arada içeren yerleşmelerimiz, bu süreçte kendinden sonra gelen evrelerde aynen ya da değiştirilerek kullanılma durumunda bırakılmışlardır.

Yapılara estetik ve tarihsellik değerleri hakkında bir sınır getirmek istendiğinde, değişmiş bir sosyal, teknik veya estetik ortama ait olmanın, yani artık kullanılmayan bir teknolojiyi yansıtıyor olmasının yapıya tarihsel kimlik ve değer kazandırdığı kabul edilebilir.

2.2 Tarihi Çevrelerin Yıpranmasına Neden Olan Etkenler

“Ülkemizdeki hızlı nüfus artışı ve kentleşme, kırdan kente göç olgusu, kentlerin plansız büyümesi, arsa spekülasyonu kentin korunması gerekli konut dokusu üzerinde büyük ölçüde olumsuz etkiler yapmaktadır. Kent merkezlerinde yer alan tarihsel kent merkezleri ve geleneksel kent dokuları, kentin hızlı büyümesi, yoğunluk artışı ve çok katlı olarak yıkılıp yapılaşmalardan etkilemekte, geleneksel kent dokuları tüm çabalara ve yasal sınırlamalara rağmen yer yer yok olmaktadır.” (Tunçer, 2004)

Bir tarihi yapı onarım öncesinde ayrıntılı olarak incelenir ve hasara neden olan etkenler gözden geçirilir. Bu etkenler iki başlık altında incelenebilir.

2.2.1 İç Nedenler

“Yapının konumu, bulunduğu zeminin özellikleri ya da ilk tasarımdaki hatalardan, hatalı yapı malzemesi ve teknik, kötü işçilik kullanılmasından kaynaklanan aksaklıklar iç nedenler; (Ahunbay, 1996)

- Yapının konumundan kaynaklanan hasarlar: Yapının bulunduğu yer (yamaç veya dere yatağı) onun iklime bağlı etkilerden daha yoğun olarak zarar görmesine neden olabilir.
- Zemin özellikleri: Yapının üzerine oturduğu zeminin mukavemetinin düşük olması ya da homojen olmaması zamanla yapıda bazı hareketlerin oluşmasına, gözle görülebilen bozulmalara neden olabilir.
- Strüktür tasarımındaki hatalar: Binaların taşıyıcı sistemlerinde ilk tasarımdan gelen boyutlandırma hataları varsa ciddi hasarlar ortaya çıkabilir.

- Hatalı malzeme kullanımı: Geleneksel mimarlığımız taş, kerpiç, tuğla, ağaç gibi doğal kökenli malzemelerle oluşturulmuştur. Kullanılan malzemelerin iyi nitelikte olmaması, yapıların bozulmasını hızlandırmaktadır.
- Kötü işçilik ve detay kullanımı: Yapıyı oluşturan bileşenlerin uygun bir bağlayıcı malzeme ve teknikle birleştirilmeleri dayanımları açısından önemlidir. Yapılan hatalar yapının ömrünü azaltmakta, bozulmalara neden olmaktadır.”

Şekil 2.1 Dere yatağına yapılan evler.

2.2.2 Dış Nedenler

Doğal etkenler ve insanların verdiği zararlar dış nedenler;

Doğal yıpranma daha çok iklim koşullarının etkileri ve yapıyı oluşturan malzemenin ömrü nedeni ile yaşanmasından kaynaklanmaktadır. Bu sürecin kimyasal bileşenler, malzemeler ve diğer koruma teknikleri yoluyla yavaşlatılması mümkün olabilmektedir. Bu şekilde tarihi öğelerin kültürel anlamının yararının yanı sıra, iktisadi açıdan işlevsel ömürleri de uzatılmış olmaktadır. (Okyay, 1992)

Bunlara deprem, kasırga, su baskını gibi doğal afetleri de eklemek mümkün olabilir.

İnsanların verdiği zararlar: Yangınlar, savaş, yoğun trafik, spekülatif kentleşme, bayındırlık etkinlikleri gibi hasar kaynakları.

Şekil 2.2 Savaştan etkilenen yapılar, Mostar.

2.3 Tarihi Kent Mekanlarında Karşılaşılan Genel Sorunlar

“Özellikle 1950 sonrası kırsal alanlardan kentlere göç ve hızlı kentleşme, 1980 sonrası ikinci konut ve turizm amaçlı kıyı yağması ile 1990 sonrası Doğu ve Güney-Doğu Anadolu Bölgesi’nden güvenlik ve ekonomik nedenlerle göç olgusu kentlerin yüzlerce yılda oluşmuş dengelerini altüst etmiştir. Kentlerin önce varoşlarında başlayan yasal olmayan yapılaşma giderek imar aflarıyla kentleri bir kanser gibi sarmış ve günümüzdeki başlıca kentsel sorunlardan biri haline gelmiştir. Kentlerin hızlı büyümesiyle, tarihsel kent dokularında ve tarihsel kent merkezleri üzerinde aşağıda özetlenen olgular ortaya çıkmıştır;” (Tunçer, 2004)

- İmar adı altında geleneksel dokuya uyumsuz yol açma, imar haklarını artırma vb. koruma hedefi olmayan, hatta tamamen yıkıp ortadan kaldırmayı amaçlayan planlamalar yapılması.
- Bu planlar doğrultusunda, spekülasyon amaçlı olarak kentlerde geleneksel kent dokularının yıkılarak yerine dokuya aykırı taban alanları ve yükseklikler ile çevreye uyumsuz yeni yapılaşmalar oluşturulması.
- Sit kararı verilmesi ile eski plan uygulamalarının durdurulması, ancak korumaya yönelik planlama ve uygulama çalışmalarının yetersizliği nedeni ile geleneksel dokularda ve tarihsel kent merkezlerinde bakımsızlık, korunamama, köhneleşme, terk edilme ve çöküntü bölgesine dönüşme olgusu.
- Giderek aşırı yapı ve nüfus yoğunlaşması nedeniyle ulaşım ve otopark sorunları.
- Mülk sahiplerinin geleneksel dokuları terk etmesi ile bu alanlarda oluşan sosyal dönüşümün, gecekondulaşma ve sosyal çöküntü belgesi niteliği.

2.3.1 Fiziksel ve İşlevsel Yetersizlik Sorunları

“Fiziksel ve işlevsel yetersizlik sorunları” iki başlık altında incelenebilir; (Çatalpınar, 1993)

- Yerleşim dokusu sorunları

Tarihi, korunması gereken değerlerin bulunduğu yerleşim alanlarında günlük fiziki yaşam koşullarının gitgide zorlaştığı görülmektedir. Tarihi çevrelerde ortak işlevler sağlıklı bir şekilde çalışmamaktadır. Ulaşım, teknik altyapı, sosyal donatı alanları gibi kentsel donatıların gitgide artan nüfusa karşı gelişme kaydedemediği için çok yetersiz kalmaktadır. Yapıldıkları günün teknolojisi ve ihtiyaçlarına cevap veren ancak günümüzde tarihi nitelikleri nedeniyle yenilenemeyen bu çevreler gitgide köhneleşmektedir.

- Yapılar bazındaki sorunlar

Anıtsal ve mimari özellik taşıyan eserlerin korunmasında da büyük sorunlar yaşanmaktadır. Koruma çabalarının gelişmediği alanlarda yapılar gitgide tahribata uğramakta ve günden güne yok olmaktadır. Yapıları tahrip eden faktörleri genel olarak sıralanacak olursa:

Doğal tahribat; deprem, yangın, su, biyolojik etmenler ile asit etkisi ile gerçekleşen tahribatlardır. Yapay tahribatlar; insanoğlunun yarattığı direkt tahribatlardır. Bunlara motorlu taşıt gazları, titreşim, kundaklama, terk etme gibi faktörleri de sıralamak mümkündür.

Fizik mekanda olan gelişmeler şu şekilde özetlenebilir;

- Mevcut konutların kat adetlerinin artırılması,
- Arka bahçelerin yeni inşaatlarla doldurulması,
- Toprak değerinin artması,
- Parsellerin küçülmesi,
- Tarihi yapıların ilk işlevlerini kaybetmeleri, başka kullanımlara açılması,
- Cephelerin daralması,
- Altyapı yetersizliği,
- Kat adetlerinin artması,
- Zaten dar olan yolların iyice ışsız hale gelmesi.

2.3.2 Sosyal Sorunlar

“Kentleşme sürecinde en önemli faktör şüphesiz toplumdur. Toplumsal yapının ve hareketlerin incelenmesinde sosyologlar, etkileşim ve iletişim teorisine dayanarak, toplumun, etkileşim etkinliğini maksimize edecek yer seçimleri yaptığının ve bunun sonucu fizik mekanı şekillendirdiğini savunurlar.” (Livtopuz, 1988)

Aile yapısının değişerek çekirdek yapıya dönmesi, yaşanan göçler ile koruma eylemi farklı boyutlar kazanmıştır. Tarihi süreç içinde incelendiğinde, kent merkezlerinin önceleri kentin üst gelir grubu tarafından kullanılırken, ticari ve diğer faaliyetlerin zamanla kent merkezine yakın konumundaki tarihi çekirdekler üzerinde baskı yapmaları ile çoğunlukla geleneksel konut yapısını taşıyan bu alanlar kullanıcıları tarafından terk edilmiştir.

“Diğer yandan terk edilen bu alanları gitgide kente göç eden kırsal nüfus doldurmuştur. Bu şekilde kentin tarihi çekirdekleri, daha alt gelir grubundan, kırsal karaktere sahip bir toplumsal kesimin yaşamaya başladıkları tarihi çevreye uyum sağlamakta güçlük çektiği, kırsal yaşam alışkanlıklarını bu alanlara taşıma istemleri ile tarihi değerlere zarar verdikleri görülmüştür.” (Biçer, 1999)

2.3.3 Ekonomik Sorunlar

Endüstri devrimi ile birlikte başlayan seri üretim sonucunda şehirlerde yapılan geleneksel dokuya uymayan yüksek binalar, tarihi dokulardaki mimari karakteri yok edip yerlerini almaya başlamışlardır.

Kentlerde varolan hızlı nüfus artışı ile birlikte toprak değerlerinde büyük artışlar meydana gelmekte, tarihi dokunun bulunduğu kent merkezlerinin bir kısmında konumları gereği büyük bir yapılaşma baskısı ile toprak değerlerinde artış gözlenmektedir. Diğer yandan da yine bu alanlarda ekonomik nitelikli kır-kent ikili yapı olgusu nedeniyle çöküntü alanları da gelişmektedir.

Tarihi çevreler genellikle kent merkezlerine yakın konumlanmaktadır. Bu yakınlık bu bölgelerde çalışan insanlar için iş bulmada ve işe erişimde kolaylık sağlamakta, tarihi çevrenin bu insanlar tarafından tercih edilmesine sebep olmaktadır. Bu ekonomik etkende, kırsal alandan kente göç eden kesimin kent merkezlerinde yerleşme istemini arttırıcı bir rol oynamaktadır.

2.3.4 Kültürel Sorunlar

“Kültürel değişim uyum yoluyla gerçekleşir ve zaman içinde doğal çevreye uyum sağlanır. Koşullar değiştikçe geleneksel çözüm yollarının sağladığı doyum düzeyi de değişir. Yeni gereksinimler ortaya çıktıkça bunları karşılayacak yeni yapılanmalara gidilir. Genel olarak bakıldığında dünyada bütün toplumlar hızlı ya da yavaş bir değişim içindedir. Değişme ve süreklilik birbirlerine zıt kavramlar gibi görünse de, aslında kültürel değişen şartlara uyum sağlayarak sürekliliklerini korurlar. Kişinin sağlıklı olarak toplumsallaşabilmesi için yaşadığı çevre ona tarihsel geçmişin simgelerini, izlerini aktarabilmelidir. Geçmişin izlerini taşıyan bir çevrede yaşayarak toplumsallaşan bireyler, kültürün sürekliliğini kolayca edinerek, tarih bilincine sahip olabilirler. Burada öngörülen süreklilik, geçmişini aynen canlandırmaya yönelik nostaljik bir özlemden çok, yeni yaşamın içinde geçmişin simgelerini de taşımaya yöneliktir.” (Tekeli, 1987)

“Tarihi çevrelerin bulunduğu alanlarda dokuyu ve yapıları oluşturan donatılar ve standartlar yapıldıkları zamanın ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapılmıştır. Tarihi özellik taşıyan bir çok kentsel alan ve bunların içerdiği tarihi yapılarda günümüzün ihtiyaçlarını karşılayamama sorunu, karşımıza çıkan en büyük sorunlardan biridir.” (Çatalpınar, 1993)

2.3.5 Sağlık ve Çevre Sağlığının Durumu

Açık kanalizasyon, çöp, rutubet, kirli havadan kaynaklanan rahatsızlıklar, köyden göç ile gelen insanların kent yaşamına adaptasyonundan kaynaklanan ruhsal rahatsızlıklar, yaygın hastalıklardan dolayı sağlıksız mekanlara dönüşüm olmaktadır.

3. TARİHİ ÇEVRE ve KENTSEL KORUMA

3.1 Koruma Olgusu, Tarihi Çevre ve Kentlerde Koruma Kavramları

Koruma sözlük anlamı olarak “bir kimseyi ve bir şeyi dış etkilere karşı güvence altına almak” olarak tanımlanırken (Meydan Larousse), kent bilimleri sözlüğünde ise kentsel bir kavram olarak; “kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değeri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşaklarında yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması” biçiminde tanımlanır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda ise “Koruma, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza bakım onarım ve restorasyon işleridir.”

Kentsel bir kavram olarak koruma; “kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değeri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşaklarında yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması” (Keleş, 1998) biçiminde tanımlanmaktadır.

“Geçmişte onarımın amacı yapıyı ayakta tutmak, yıkılan kısımları yeniden yaparak biçimsel bütünlüğü korumak, değişen isteklere göre yeni eklerle işlevliğini sağlamak iken, bugün anıtlar ve tarihi çevre belirli bir dönemin kentsel ve mimari düzenini, yapım tekniklerini, sosyal yaşamını açıklayan bir belge olarak da değerlendirilmektedir.” (Ahunbay, 1996)

Günümüzde ileri teknolojinin sunduğu olanaklar restorasyona hizmet için kullanılabilir. Gelişen teknolojinin sağladığı olanaklar hasarların belirlenmesine ve kültür varlıklarının daha uzun bir süre yaşatılabilmesine katkıda bulunmaktadır. Günümüz restorasyonları kişisel görüşlere ve o dönemin mimarlık akımlarına göre değil belirli ilkelere göre yapılmaktadır.

3.2 Korunacak Değerler

“Korumanın temel sorunlarından biri neyin korunacağıdır. Venedik Tüzüğü’nün genişletilmiş anıt kavramı 1976’da UNESCO tarafından daha farklı bir terminoloji içinde yoğunlaşarak kültürel geleneklerle ilgili bütün maddi varlıkları kapsamak üzere “kültürel varlık” deyimini ortaya atılmıştır. 1983’de çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na alınan bu kavram, değişik uygarlıkların sanat anlayışı, bilim ve teknik düzeyi,

sosyal yaşamı hakkında somut veriler sağlayan ve korunmalarında kamu yararı görülen eşya ve yapıtları kapsamaktadır. Yurdumuzda da geçerli olan kabullere göre, dünyada korunacak değerler “doğal ve kültürel varlıklar” kavramı içinde toplanmaktadır.” (Ahunbay, 1996)

Korunacak değerler taşınır ve taşınmaz kültür varlıkları olarak iki bölümde incelenmektedir;

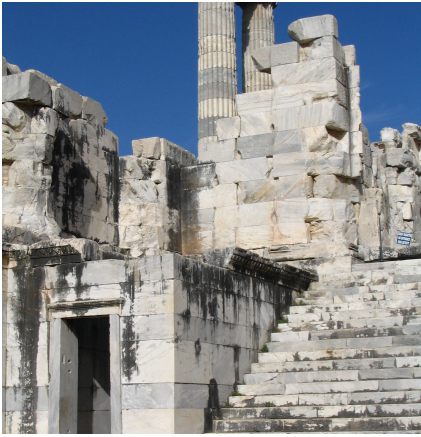
Taşınır Kültür Varlıkları

Müzelerde ya da özel koleksiyonlarda saklanan resim, heykel, çini, dokuma v.b. sanat eserleri ve belgeler ile özel durumlarda aslında taşınmaza ait olan eserlerin müzelere alınarak korunması durumudur.

Taşınmaz Kültür Varlıkları

Bunlar da anıtlar ve sitler olarak ayrılır.

Anıtlar; taşınmaz kültür varlıkları tek yapı ya da yapılar grubunun oluşturduğu büyük külliyeler biçiminde olabilirler. Didim’deki Apollon Tapınağı tek başına bir anıtsal yapı iken, Sultanahmet Külliyesi bir yapı grubudur (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Apollon Tapınağı ve Sultanahmet Külliyesi

Tarihi çevrelerin yasal olarak korunmalarını sağlayacak araçlardan biri de “sit ve kentsel sit” kavramlarıdır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda ise sit tanımı şöyledir: “Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli

tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.”

“Korunacak özellikleri olan doğal, insan yapısı ya da her ikisinin ortak ürünü olan alanlara sit denilmektedir. Özelliklerine göre sit çeşitleri ise; doğal, tarihi, arkeolojik, kentsel, kırsal ve karmaşık olarak sınıflandırılmaktadır;” (Ahunbay, 1996)

- **Doğal sit:** Doğal oluşumları, ya da insan eliyle yapılan düzenlemeleri sonucu korunacak değere sahip olan doğa parçalarıdır.
- **Tarihi sit:** Önemli bir tarihi olayla ilgili olan ya da önemli tarihi olayların geçtiği yerler tarihi sit alanlarıdır. Örneğin Gelibolu Yarımadası ve Çanakkale Boğazı çevresi önemli tarihi sit alanlarındandır.
- **Arkeolojik Sit:** Tarih öncesinden Endüstri Devrimi sonrasına kadarki döneme ait kalıntıların bulunduğu alanlardır. İ. Ö. 7000’lerden kalan yerleşme izleriyle Çatalhöyük bu tür yerleşmelerdendir.
- **Kentsel sit:** Eski kentlerin uyumlu düzenini, mimari bütünlüğünü, donatılarını koruyabilmiş sokaklar, mahalleler, alanlar “kentsel sit” olarak tanımlanmaktadır. Tokat, Gaziantep, Mardin gibi yerleşmeler yalnız konut bölgeleriyle değil, ticaret alanları, el sanatlarının yer aldığı sanayi bölgeleriyle de önemli kent tarihi verilerini yaşatmaktadırlar.
- **Kırsal sit:** Yerleşme düzeni ve boyutları, dokuyu oluşturan yapıların türü ve yapım tekniği, malzemesiyle köy, bağ, yazlık niteliği taşıyan yerlerdir. Güneydoğu Anadolu’da kerpiç, Doğu Karadeniz bölgesinde ahşap, Kapadokya bölgesinde taş mimarisinin yoğunlaştığı kırsal yerleşme örnekleri, Anadolu yerleşme kültürünün kökenleri hakkında ipuçları veren, süreklilikleri belgeleyen anlamlı oluşumlardır.
- **Karmaşık sit:** En az iki sit özelliğine sahip olan alanlardır. Örneğin Pamukkale özel oluşumu ve yanındaki Hierapolis kentinin kalıntıları ile doğal ve arkeolojik sitin; Amasya, doğal ve kentsel sitin bir arada buldukları karmaşık sitlerdir. (Ahunbay, 1996)

3.3 Korumanın Önemi, Kentsel Sitlerde Koruma Yöntem ve İlkeleri

“Çağımıza ulaşabilmiş tarihi yerleşmeler, özellikle 1950’li yıllardan sonra evrensel değişimin belirgin olarak etkisinde kalarak eski karakterlerini yitirmeye başlamışlardır. Son 30 yıllık süreç içinde kapalı ekonomiden, açık ekonomiye geçişin sağlamış olduğu dış kültürlerle yakın temas toplumumuzun değer yargılarını değiştirmiş, tarih ile bağlarını zayıflatmıştır. Bu olgu, giderek büyük bir hızla ve çağdaş teknolojinin olanakları ile imar faaliyetlerinin hızlanmasına insanların tarihi kentsel çevrelerinden soyutlanmalarına neden olmuştur.” (Eruzun, 1987)

Günümüze ulaşabilmiş tarihi kent parçalarının korunması, yaşatılması, geliştirilmesi ve önemli tedbirlerin alınması için büyük çabalara girişmek zorunluluk kazanmıştır.

“Korumada üç temel amaç” saptanabilir; (Eruzun, 1987)

1. Tarihi mirasın gelecek kuşaklara iletilmesi

Tarihi kentlerdeki planlama ve düzenlemelerde öncelikle kültür mirasımızı onararak, koruyarak ve yaşatarak gelecek kuşaklara iletmek,

2. Kültürel Sürekliliğin sağlanması

Toplumlar tarihi süreç içinde kültürel birikimlerine sahip çıkarak gelişirler. Kültür bağlarının kopması, yabancı kültürlerin benimsenmesine olanak sağlar ve toplum karakterini yitirir. Geçmiş ile gelecek arasındaki köprülerin sağlam tutulması tarihi değerlerin korunup yaşatılmasına bağlıdır. Kültürel süreklilik sağlandığında çağdaş ve kültürlerin sağlıklı biçimde yeni aşamalar yapmasına ortam hazırlanmış olacaktır.

3. Çağdaş insana tarih ile birlikte yeni yaşam olanakları sağlanması

Çağımızda insanların yeni ihtiyaçları ve yeni istekleri vardır. Bu ihtiyaç ve istekler yeni teknolojinin olanakları ile karşılanmaya çalışılmaktadır. İnsan ölçeğindeki eski yapılar, sokaklar ve bunların oluşturdukları kentsel doku, çağımızda çok akılcı küçük onarım ve yenilemelerle çağdaş yaşama uygun hale getirilebilir.

İnsanların tarihi kültürlerine sahip çıkma bilincine kavuşturulabilmesi için ilkokuldan üniversite eğitimi tamamlanana kadar tarihi kültürü koruma bilinci aşılanmalıdır ve basın, televizyon, radyo gibi iletişim araçları kanalı ile halkın bilinçlenmesi sağlanmalıdır.

Bugün artık tarihi kent dokusunu müze gibi korumak yerine kentin yaşayan bir parçası olarak ele almak ve yaşatmak için gösterilen gayretlerde buradaki mekan ve yaşam biçiminin çok yönlü bir incelemesini yapmak gerekir.

Bu bölgelerin tercih edilir yaşam bölgesi olması sağlanmalı, bunun için, eski ve yeni kentsel fonksiyonları birbiri ile karşılaştırmalı, tercih etmek yerine belirli bir devirdeki toplum örgütlenmesinin sonucu ortaya çıkan tarihsel kent dokusunu ayıklamalı, günümüz şartlarına uydurabilecek yaşam mekanları düşünülmeli ve bu işler için bütçelerden ödentiler ayrılmalıdır.

Eski kent dokusu içinde yeni imar mevzuatına göre yapılaşmayı güçlendiren aynı zamanda sınırlandıran hususlar birçok mal sahibini bezdirmekte, bu nedenle çok kimse malını elden çıkararak yeni bölgelere geçmek istemektedirler. Tarihi kent ve doku içindeki mülkiyet düzeni ile ilgili politikalar geliştirilmeli ve yeni tanımlar ortaya konulmalıdır. Bu yöredeki imar yönetmeliği ve imkanları kentin diğer bölgelerinden ayrı tutulmalıdır.

Tarihi kent dokusunun sosyolojik değerlendirmesi mutlaka yapılmalı, çevredeki değerler irdelenmeli ve kaybolanlar canlandırılmalıdır.

3.4 Yurt Dışında Koruma Kavramı ve Gelişiminin Örneklerle İrdelenmesi

“İlk çağlarda ve hristiyanlığın yayılma dönemlerinde, dinsel etkilere bağlı olarak gelişen; orta çağda işlevsel ve siyasal nedenlere dayanan koruma anlayışı, Rönesans’ta papaların, Roma döneminin kalıntılarını kapsayan koruma emirnameleri ile XVII. yy.da İsveç, Danimarka gibi ülkelerde, daha çok taşınır eski eserlerin korunmasına yönelik kral buyrukları ile, yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. XVIII. yy.’da Fransız İhtilalinin yıkımlarına tepki olarak doğan koruma düşüncesi, kısa zamanda Avrupa’ya yayılmış ve XVIII. yy. ikinci yarısı ile XIX. yy. başlarında korumaya yönelik ilk yasalar hazırlanmıştır. XIX. yy.’ın ikinci yarısında, sanayi devriminin etkisi ile tarihi ve doğal çevrenin yok olma tehlikesi, doğal çevre ile birlikte, tarihi kentlere de ilgiyi artırmış, koruma olgusu, böylece kentsel boyut kazanmaya başlamıştır. Ancak koruma anlayışının Avrupa’da bugünkü anlamda kentsel nitelik kazanması I. Dünya Savaşı sonrasına rastlamaktadır.” (Alkan, 1994)

Konu uluslararası düzeyde ilk kez 1904'te Madrid'teki Mimarlar kongresinde ele alınmıştır. 1930'larda İtalya, Fransa ve Polonya'da sivilin korunmasına ilişkin ilk yasalar yürürlüğe girmiş, 1933'te yayınlanan Atina antlaşması ile de koruma ilkeleri geliştirilmiştir.

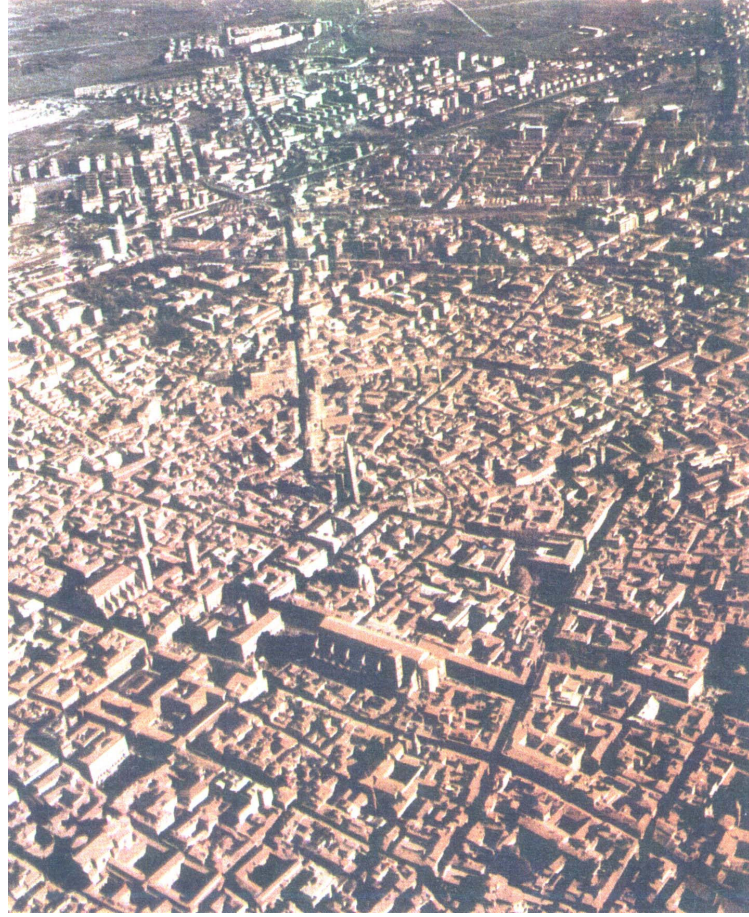
II. Dünya Savaşı sonrası, büyük ölçüde tahrip olan, toptan yok edilen kentler savaş sonrası koruma anlayışına yeni boyutlar kazandırılmasında etkili olmuştur. Tarihi kent ya da kent parçalarının, tarihi, estetik, sosyal ve kültürel değerleri ile birlikte korunması ilkesi güçlenmiş, eski kentleri tümüyle korumayı amaçlayan faaliyetler hız kazanmıştır.

II. Dünya Savaşı ile birlikte yeni bir anlayış gelişmiş, tarihi ve kültürel mirasın, sadece sınırları içinde kaldıkları ülkenin değil, tüm dünyanın ve insanlığın ortak malı olduğu düşüncesi benimsenmiş ve bu anlayışta yeni örgütlenmelere gidilmiştir.

1957 Paris Kongresi, 1964 Venedik Tüzüğü, Avrupa Konseyi çalışmaları kapsamında bir dizi sempozyum, konuya ilişkin uluslararası çalışmalar yapılmış, bunun kapsamında her ülkenin kendi özgün nitelikleri de etkin olmak kaydı ile tarihi kentlerin korunması, planlanması ve yeniden işlevlendirilmesinde önemli uygulamalar da gerçekleştirilmiştir.

3.4.1 İtalya'da Koruma Kavramının Gelişimi; Bologna Örneği

“Bologna, Bronz çağından bu yana çeşitli kavimlerin yaşadığı bir yerleşim merkezidir. Önemli bir yol bağlantısı üzerinde olması dolayısıyla İ.Ö. 200 yıllarında Romalılar buraya yerleşmişlerdir. Tarıma bağlı bir yaşam biçimi sürdüren kent, aynı zamanda çeşitli malların takas edildiği bir merkez niteliğiyle de önem kazanmıştır. Ticaret merkezi haline gelen kentte nüfus sürekli artmış dolayısıyla yerleşme sınırları genişlemiştir. Bu dönemde feodal ekonominin çökmesi sonucu, kente yerleşen birçok derebey, kendilerine kale gibi korunaklı, yüksek kuleleri olan konutlar yaptırmışlardır.” (Nayır, 1979)

Şekil 3.2 Bologna

XIII. yy. da ilk üniversite yapılmış, Bologna'nın bir bilim ve kültür merkezi olmasında etkili olmuştur. Artan nüfus nedeni ile yerleşmenin sur dışına taşması, ayrıca sur dışında ki mevcut köylerin savunmayı güçleştiren büyüklükte olmaları nedeni ile kent yönetimi yeni bir sur yapmak durumunda kalmıştır. Yapımına 1380 yılında başlanan ve ancak XVII. yy. içinde tamamlanan kent surları, birçok bahçe ve tarım alanını da kapsayan büyük bir yöreni içine aldığından dolayı sur dışında yeni bir yerleşme yapılması gereği kalmamıştır.

“XVIII. yy. sonundan itibaren Bologna ortaçağ surlarının dışına taşmaya başlamış, endüstri üzerine kurulu yeni ekonomik düzen, öncekinden çok farklı bir yerleşme anlayışı getirmiştir. Demiryollarının yapılması, kentle kırsal alan arasındaki ulaşımı kolaylaştırmış, nüfus büyük bir hızla artmış, iki katına ulaşmıştır. Tarihi merkez dışına taşan ve çağdaş gereksinmelere göre biçimlenen yeni kent hızla gelişmiş, değişikliklere uğramıştır. 1881'de kurulan Societa Operaia di Bologna, kentin görünümünü, trafik gereksinimini ve yapıların yenilenmeleri konularında çalışmalar yapmıştır. Kentin bazı eski mahallelerinin yıkılması, kent dokusunun

bazı temel arterlerinin değişmesi, yol genişletme ve meydan açma girişimleri büyük hasarlar yaratmıştır.” (Nayır, 1979)

Şekil 3.3 Kuleleri ile Bologna

Koruma Planı ve Uygulama Süreci

1889

1889 yılında ilk düzenleme planı yapılmıştır. Bu planla; kentin büyümesi ve yeni yollar yapılması, bazı ana caddelerin genişletilmesi, ikinci derece önemli sokakların düzelmesi ve daha iyi duruma getirilmesi amaçlanmıştır. Sonuçta bir şemaya bağlı olmaksızın, daha önce yapılmış olan binalar dikkate alınmaksızın yapılan planda, önce sur içindeki yeşil alan ve yıkımla açılan bölgeler üzerinde yoğunlaşan spekülative baskı, daha sonra tarım alanlarına yönelmiştir.

XX. yy. başları

İtalya'nın surlarla çevrili en büyük kenti olan Bologna'da, 19. yy. burjuva sınıfının geleneksel kent dokularını küçük gören tutumu nedeniyle surlar yıkılarak Mercato di Mezzo Caddesi açılmıştır (1902). Tarım kesiminde ortaya çıkan işsizlik ve bunun sonucu yaşanan göç ile kent nüfusu büyük oranda artmış, tarihi merkeze sürekli bir göç akışı yaşanmıştır. Sur dışındaki yerleşmeler büyük ölçülere ulaşmıştır.

1938

Düzenlenen bir yarışma sonucu yeni bir plan geliştirilmiş, çeşitli değişiklikler yapılarak ancak 1955'te belediyece onaylanmış ve 1958'de yürürlüğe girmiştir.

1958

Yürürlüğe giren bu plan ile tarihi merkez ileri düzeyde tahribe uğramıştır. 1943 ve 1944 bombardımanlarından zarar gören kuzeydoğu bölgesinde yoğun bir spekülasyon gelişme, bazı yapı adalarının yıkılması, bostanlar ve çevrelerindeki bahçelerin kapatılması gibi zararlar verilmiş bu da tarihi merkezin değerleri konusundaki bilgisizlikten ileri gelmiştir.

1960'lar

“1960'ların başından itibaren, 1955 planının neden olduğu değişimler ve kent sorunları konularında bilinçlenmenin arttığı, tarihi, estetik ve çevresel değerlerin korunması üzerine ilgi yoğunlaşması olduğu gözlenmektedir. Bu amaçla 1962' de San Giorgio Kilisesi'nin yıkımını engellemek için zorlu bir mücadele verilmiştir. Aynı yıl Floransa Üniversitesi tarafından yapılan bir çalışma ile tarihi merkezin özelliklerinin ve bölgenin etkin korunmasına yönelik uygulama ve öneri geliştirme çalışmalarına başlamışlardır. 1966' da yapılan bir açık oturumla halk, çeşitli tarihi merkezlerde uygulanan koruma ölçütleri konusunda bilinçlendirilmiş ve Bologna üzerine geliştirilen ilkeler “Benevolo Önerisi” olarak sunulmuştur.” (Nayır, 1979)

O güne kadar salt yönetsel ve bürokratik birimler olan mahalleler, politik organlar olarak ilan ediliyordu. Mahalle kurulları ilk kez ortaya konuyordu. Belediye, yaşayanların karar alma gücü ile donatılmış bir yönetim kurmasını öngörüyordu.

1969

Belediye Meclisi, geleceğin programlanmasına yönelik bir geçmiş bilincinden kaynaklanan ve içinde koruma ilkelerinin yer aldığı Piano per il Centro Storico-Variante al Piano Regolatore Generale'yi (Tarihi Merkez Planı-Genel Düzenleyici Plan Değişikliği) 1969'da kabul etmiştir. On yıl süren ve halkın katılımıyla gerçekleşen planda, değişiklik “yeni kentsel gelişimlerin ancak ve yalnızca kamuya ait topraklar üzerinde olabileceğini”, ayrıca “mevcut kentin alt yapı tesislerinin işler ve nitelik olarak yeterli duruma getirilmesini şimdiye dek karşılanmamış olan temel gereksinimlerin ve gelişim olanaklarının sağlanmasını

öngörmektedir. 1970’de çıkarılan “Düzenleyici Plan Genel Hükümleri Eki” ile, belediye sınırları içindeki tüm alanlarla ilgili planlama esasları yasalaştırılmıştır.

Bologna tarihi merkez planı, XIV. yy. surları içindeki 450 hektar alan ile, eski sur kapıları dışında kalan fakat eski kentin parçası kabul edilen bazı köyleri de içine almaktadır. Bu sınırlar içindeki yerleşme, fiziksel değerlerinin homojenliği ve sosyo-kültürel önemi dolayısıyla tek bir anıt olarak kabul edilmektedir. Bologna tarihi merkezi, yapı birimlerinden oluşan bir küme değil, bütünlüğü olan bir kentsel organizma olarak düşünülmektedir.

Plan hedefleri

- Tarihi merkezi yok olmaktan kurtarmak.
- Tarihi, estetik ve kültürel mirasa etkin bir işlev vererek, onu bölgenin sosyal ve ekonomik içeriğiyle bütünleştirmek.
- Üçüncü sektör için tarihi merkez dışında yeni gelişim alanları yaratarak, tarihi yapı varlığıyla uyuşmayan tüm işlevleri merkezden dışarı çıkarmak; böylece tarihi kenti yine eski işlerliğine kavuşturmak ve programlanan yeni bölge düzeni içinde önemli bir rol almasını sağlamak.
- Tarihi merkeze gerekli tüm kentsel donatım ve servisleri getirmek.
- Ulaşımı daha rasyonel bir duruma getirmek; motorlu trafikle bağdaşmayan yol dokusunun bir kısmını yayalara tahsis etmek.

Bu hedefler doğrultusunda,

- Kentin tarihi nitelikleri saptanmış mekansal analizler yapılmış ve plan hazırlık çalışmalarına geçilmiştir. Bu amaçla, alt yapıya ait gelişmeler şehircilik ve mimarlık tarihine ait araştırmalar tamamlanmıştır. Bu çerçevede kentin eski gravür, fotoğraf, kroki ve belgelerle tarihi evrim süreci tanımlanmıştır.
- Hazırlık aşamasından sonra, kentsel ve yapısal ölçekte koruma ölçüt ve yöntemleri geliştirilmiştir. Kentin sur içi yerleşmesinin, birbirini izleyen morfolojik bütünlüğe sahip, bir sürecin ürünü olduğu kabul edilerek, yapı düzenleri mekansal çözümlere dayanılarak belirlenmiş, tipolojiye dayanan nesnel bir yöntem saptanmıştır.
- Anıtsal yapılara ve geleceğe yönelik ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkeler ışığında; restorasyon kısmen koruyarak sıhhileştirme, yıkım koşullu yeniden yapım, yeniden yapmamak üzere yıkım alanları belirlenmiştir.

- Saptanan yapı kategorilerine uygun, çağdaş işlevin neler olabileceği araştırılarak, yapı niteliklerine özgü yeni kullanım biçimleri belirlenmiştir.
- Bu çözümlene ve sentez çalışmalarının sonucunda, tarihi merkez 13 müdahale bölgesine ayrılmıştır. Her bir bölge içinde, planlama amaçlarına uygun, yeni uygulama politikaları saptanarak, “uygulanabilir” nitelikte bir planın elde edilmesi sağlanmıştır. (Alkan, 1994)

Şekil 3.4 Bologna’da bir sokak dokusu

Halkın Katılımı

Bologna 18 mahalleye ayrılmıştır. Bu mahalleler, belediye meclisinde temsil edilme oranına göre, çeşitli siyasal eğilimde 20’ye yakın kişiden oluşan bir kurulca yönetilir. Bu kurullar, mahallenin bütün yaşayanlarına açık, özel ihtisas komisyonlarıyla (konut, ulaşım, eğitim vb.) yakın ilişki içindedir. Mahalle kurulları mahalle için çeşitli konularda programlar hazırlarlar, belediye meclisinde yerel istekleri tanımlarlar, bu yönde öneriler getirirler ve denetimlerini sağlarlar. Şehirselleştirme donatımının konut önceliklerinin konumlarını belirlerler.

Bugün, şehircilik alanında, özel mülk sahipleri ile belediye arasındaki sözleşmelerin oluşturduğu “uzlaşma” politikasının yürütücü gücünü, mahalle kurulları oluşturmaktadır. Bu sözleşmelerde;

- Merkezdeki konutları islah ederek burada yaşayan nüfusun yeni bir dengesinin kurulması,
- Yaşlı kişilerle, öğrenciler oranının, kendiliğinden bütünleşme ortamını hazırlaması,
- “Eşitlikçi kira” olarak anılan sistemle, kiranın gelire oranla belirlenmesi,

- Yapım / islah faaliyetlerinin küçük ölçekte, biri bittikten sonra diğerine geçilerek en az yer değiştirme ile gerçekleşmesi,
- Bu sözleşmelerin 20-25 yıl sürekli olması,
- İslah edilmiş adalarda özyönetimin kurulması,
- Konutun büyüklüğü, mal sahibinin gelirleri ve alınacak “eşitlikçi kira” oranına bağlı olarak değişen çeşitli finansman konuları (borçlandırma, sübvansiyon) sağlanması garanti edilmiştir.

Bazı kurumlar, mahalleler halkının alternatif bir yönetim biçimi uygulamasıyla, ortadan kalkmışlardır. Böylece yetimler-yaşlılar-öğrenciler, birey olarak aktif nüfusun içine dağılmışlar, toplumdaki rollerini tekrar almışlardır. Kaybolan kurumlar boş yapılarını ortada bırakmakta ve mahalleler halkı, böylesi yerleri fonksiyonel olarak kullanmak için alternatif programları, uygulama araçlarını ayrıntılı olarak geliştirmektedir.

Belirlenen hedef, mahallelerin şehinsel yönetimde karar almaları sürecini pekiştirmek amacıyla, genel tartışma sonrası mahalle bütçelerini mahallelerin saptayıp, yürütmesidir. Tüm düzeydeki sorumlular gibi, mahallelerde yaşayanların da çeşitli faaliyetlerle ortaya çıkan sorunları çözümlene isteminde olması, bu sorunların halledilmesini kolaylaştırmaktadır.

Şekil 3.5 Santa Codenina sokağındaki iki yapının onarım öncesi ve sonrası durumları
(Mimarlık,1979)

“Tarihi çevrelerin sosyal varlıklarından soyutlanarak, adeta boş sahne yapıları gibi korunmalarının yanlış olduğu esas alınarak kentin insan ve fizik değerleri, geleneksel üretim birimleriyle birlikte korunmasına çalışılmaktadır. Bu amaçla örgütlenen belediye, tarihi merkezin büyük anıtlarının sosyal hizmetlere sunulması ve kentin dar gelirli kesimine sosyal konut yardımıyla kaynaklanan bir fona evlerini koruma, yenileme olanağı sağlamayı üstlenmiş bulunmaktadır. Bologna’daki koruma uygulaması demokratik olma boyutuyla da ilgi çekicidir. Bütünleşik koruma kavramının geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Mahalle konseyleri aracılığıyla halk isteklerini doğrudan dile getirebilmekte, yaşadığı bölge ile ilgili kararların alınmasında etkin bir rol oynayabilmektedir.” (Nayır, 1979)

Sonuç

Tarihi merkezlerin bütünleşik korunması ilke olarak bütün Avrupa ülkelerince benimsenmekle birlikte, bu alandaki çalışmalar her ülkenin özel koşullarından kaynaklanan bir kuram ve örgüt çerçevesi içinde yürütülmekte; aynı ülke içinde bile değişik yöntemler uygulanabilmektedir. Bu anlamda ele alındığında İtalya’nın kuzeyinde, Emilia-Romagna eyaleti merkezi olan Bologna’da geliştirilen koruma uygulaması, yalnız İtalyan örnekleri arasında değil, Avrupa düzeyinde de özel bir niteliğe sahiptir.

“Bologna örneğiyle, tarihi merkezlerin strüktürleriyle bağdaşmayan işlemlerle bozulmalarını önlemek için yapılacak planların, bölge planlama çerçevesi içinde ele alınması gerekliliği vurgulanmakta ayrıca koruma kavramının sosyal varlığı da kapsayacak biçimde genişletilmesinin doğru olacağı savunulmaktadır.” (Nayır, 1979)

3.4.2 Belçika’da Koruma Kavramının Gelişimi; Brugge Örneği

Belçika Kuzeybatı Avrupa’nın ovalık kısmında kurulmuş, Avrupa tarihinin örnek olarak gösterebileceği sanat ve ticaret merkezi haline gelmiş küçük bir devlettir.

Belçika’nın batısında Batı Flanders’in merkezi olan Brugge, ortaçağ Avrupası’nın ekonomik gelişme merkezlerinden biridir. Kent kendine has mimarisiyle ortaçağ ve rönesans ürünü bir görünüm içerisindedir.

“12. yy. da Belçika’nın ticaret merkeziyken, 15. ve 16. yy. da önemli bir sanat merkezi haline gelmiştir. Anıtsal yapıların yanı sıra 13. yy. dan başlayarak her devre ait sivil mimari örneklerinin karakteristik cephelerini , bu cephelerin devamlılığından oluşan sokak kesitlerini

şehrin her yerinde görmek mümkündür. Kentteki konutların önemli bir bölümü, 17. ve 18. yy.lardan kalmadır.” (Alper, 1980)

Kenarlarında basamak şeklinde yükselen plastırlı kalkan duvarlarının arkasına gizlenmiş dik beşik çatılı azami iki ve üç katlı evlerin oluşturduğu sokaklar, bu sokakların birbirine kavuştuğu küçük ve sevimli meydancıklar, bazen bir katedralin veya resmi bir binanın görkemiyle çevrelenmiş meydanlar bulunmaktadır.

Şekil 3.6 Brugge’de beşik çatılı binalar

Yapılan tarihi kent planlamasında konut temel eleman olarak alınmış, kıvrımlı sokakların ve kanalların küçük konutlarla bütünleştiği bu mozağin korunması amaçlanmıştır.

Şekil 3.7 Resmi binaların çevrelediği bir meydan, The Burg.

“1970’e kadar gerek kent planlama alanında, gerekse eski kent dokusunun sıhhileştirilmesi ve korunmasında yasal ve parasal boşluklar devam edip gelmiştir. Daha da önemlisi korunup korunmayacakları tartışılmaksızın, eski harap binaların yenilenmesi için devlet yardımlarının yapılmasıdır. 1965 yılında kurulan Marcus Gerard Vakfı;

- Kültürel ve estetik mirasın kullanılması,
- Kentin sosyal yapısının, bugünün normlarına uyarlanması ve koşulların iyileştirilmesi,
- Bütün kentsel fonksiyonlar için, kentin çok fonksiyonlu olarak planlanması amaçlarından yola çıkarak Brugge halkının en az yönetim kadar bilinçlenmesini sağlamış, az sayıda harap evleri satın alıp, restore ederek özel mülk sahiplerini özendirmiştir.

Bu çalışmaların kentin strüktür planının hazırlanması izlemiştir. Bu plan üç aşamadır.

1. Aşama: Yerel kent planlama politikalarının temelini oluşturur.
2. Aşama: Kentsel sit alanlarının ayrıntılı çalışmalarını kapsar.
3. Aşama: Temel strüktürünü belirlemek için, ayrıntılı çalışmalardan, birinci aşamaya doğru, bir geri besleme sürecinden oluşur.” (Alkan, 1994)

Planlamanın Hedefleri;

- Kentin konut alanlarını daha fazla nüfusu çekebilecek şekilde genişletmek,
- Çöküntü bölgelerini ortadan kaldıracak, yeni bir kent felsefesi ve mülk politikası oluşturmak,
- Kent ticari merkezini canlandırmak,
- Şehrin iç karakterini çok iyi korumak, mevcut tahrip tehlikelerine karşı önlem almak ve çevre koşullarını iyileştirmek,
- Şehir bölgeleri ve koruma alanları ile uyumlu bir ulaşım sistemi ve trafik çözümleri geliştirmek.

Bu hedefler doğrultusunda;

- Yapılan yasal düzenlemeler ile kentte değerli anıt ve sitlerin tescili yapılmıştır. Bunlar arasında az sayıda ev ve kiliseler, şehir tacı, kuleler bulunmaktadır. Tescilli ev sahiplerine devlet yardımı öngörülmektedir. Bu yardım, çatı, ön cephe gibi masrafların % 50’si , iç ve arka cephe masraflarının % 30’u tutarındadır. Bu yardımların sağlıklı işleminde, 1974

mimari miras yılı sebebi ile Brugge'nin Belçika'da pilot kentlerden biri olarak seçilmesi etkili olmuştur.

- Kentsel yenilenme restorasyon projeleri için yerel yönetimlere “ Tarihsel Anıtlar ve Kent Yenilenmesi” birimi tarafından yardım edilmiştir. Bu birim, yapı ve ruhsat işlerine, şehir planlama restorasyon ve bunlar için gerekli araştırma çalışmalarına etkin olarak katılmıştır.
- Detay planlarının hazırlanmasında yöre halkının katılımını sağlamak için yoğun bir kampanya başlatılmıştır. Bunun sonucu;
- Detay planlarının hazırlanmasında herkese söz hakkı verilmiş,
- Semtin ileri gelenleri ile temas kurulmuş,
- Planlar hazırlandıktan sonra, geniş halk tabakasının tartışmasına sunulmuştur.

Sonuç

- İlk aşamada 60 ev restore edilmiştir.
- 120 adet yeni konut yapılmıştır.
- İlk yaya yolları hizmete açılmıştır.
- Önemli ölçüde altyapı sorunu çözümlenmiştir.
- Trafik sorunu çok iyi çözülmüş, motorlu araç trafiği tamamen kontrol altına alınmıştır.
- Halk kent bakımına sahip çıkmış, kirlenen yapılar devlet yardımı ile temizlenmiştir.
- Sokak görünümüne katkısı olan afiş ve tabelalar, sokak ışıkları, posta kutuları vb. elemanlar tipleştirilmiş, renk ve biçim açısından kontrol altına alınmıştır.

3.4.3 Bosna Hersek’de Koruma Kavramının Gelişimi; Mostar Örneği

“Bosna-Hersek’in güneybatısında, Neretva Nehri’nin dik kıyılarında kurulmuş olan Mostar, yüzyıllardır Balkanlar’ın kültürel ve dinsel çeşitliliğinin önde gelen bir örneği olmuştur. 1992-95 savaşında büyük bir tahribat yaşanmışsa da hala olağanüstü bir Avrupa kültür mirası sitidir.

Şehir Neretva nehrinin iki yakasına kurulmuş, kente kimliğini veren Mostar köprüsü nehrin iki tarafına kurulan şehrin bağlantısını sağlamış ve kent zamanla bu merkezden gelişip önce batıya sonra da kuzey ve güney doğrultusunda yayılmıştır. En eski doku Mostar köprüsünün etrafındaki yerleşim olmasından dolayı burası şehrin en eski kent dokusunu oluşturmaktadır.” (Özer, 2004)

Şekil 3.8 Mostar şehri hava fotoğrafı (Yapı, 2004)

Bosna 1463'te Osmanlılar tarafından alınmış ve bir sancak haline getirilmiş, 1580'den sonra önemli bir uç eyalet eyaleti olmuştur. Mostar ise 1530'da Sancağın geçici merkezi olduktan sonra çok gelişmiştir.

Son dönemlerde şehrin dış çeperlerinde plansız yapılaşma faaliyetleri oluşmuş, bu alanda yığılmalar başlamıştır. Bu yanlış gelişme sonucunda ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak için yapılan harcamalar ekonomik olarak kaynakların tüketilmesine sebep olmaktadır.

“Dünya Bankası ve Unesco'nun, tarihi Mostar Köprüsü'nü onarma projesine paralel olarak Ağa Han Kültür Vakfı ve Dünya Para Fonu 1998'de “Tarihi Kent Koruma ve Gelişim Projesi” için çalışmalarına başlamıştır. 15 Mayıs 2001'de kabul edilen proje, Mostar'ın tarihsel çekirdeğinin koruma planlarını, yönetmelikleri, tüzükleri, mahallelerin rehabilitasyonu için ayrıntılı önerileri, öncelikli binaların yeniden kullanımına yönelik bir dizi planı, ayrıca tarihi şehrin gelecekteki yönetimine ilişkin hazırlıkları içermektedir.

Şekil 3.9 Neretva Nehri'nin dik kıyılarında kurulmuş tarihi Mostar şehri

Bu nedenle proje, Mostar'ın gelecekteki gelişiminin tarihsel büyüme çizgisi doğrultusunda ve fiziksel, çevresel, doğal sınırlara uygun olarak planlanması gereğinden hareketle merkezi bölgelerin ve iç çeperin rökonstrüksiyonu ve rehabilitasyonunu esas almıştır.” (Özer, 2004)

Şekil 3.10 Tarihi mahalleler programı, müdahaleler (Yapı, 2004)

Plan Hedefleri;

- Tarihi köprü pazaryeri ve tarihi mahalleler arasındaki bütünleşmeyi güçlendirmek. Köprü ve çevresindeki kentsel dokuyu tek bir sistemin parçası olarak düşünmek.

- Neretva Nehri'nin şehrin görüntüsünü ve kimliğini oluşturmada merkez olduğunu kabul etmek, doğal peyzajını korumak.
- Şehir merkezinde iyi planlanmış bir taşıt yolu düzeni ve ayrı bir yaya yolu ağı kurarak dolaşımı etkin duruma getirip iyileştirmek.
- Kenti kültür merkezi haline getirmek, nitelikli binaları kullanmak
- Hasar görmüş, terk edilmiş ya da kötü kullanılan tarihi yapıların yaşama kavuşturulmasını sağlamak.
- Eğitim koşullarını düzenlemek, eğitimin yapılmasına uygun mevcut binaların tekrar kullanılmasını sağlamak.
- Eski kent dokusundaki konut bölgelerini rehabilite ederek, burayı canlandırmak.

Bu planlar doğrultusunda;

- Kilit noktalarda seçilen çeşitli “Sokak Peyzajı” ve “Etkinlik Alanı” bölgeleri daha ayrıntılı bir planlamaya tabi tutulmuşlardır. Etkinlik alanları belirlenerek buraların iyileştirilmesi sağlanmıştır.
- Mostar'ın bazı anıtları ve önemli yapıları seçilen caddeler de sıralanmışlardır. Böylelikle buraların rehabilitasyonu komşu yapılara yapılacak yatırımları canlandırma fırsatı yaratmıştır.
- Bu caddelerin mevcut kullanımlarının değerlendirilip daha işlevsel kullanılabilmesi için yapılması gerekenler gözden geçirilmiştir.
- Araç trafiğinin yoğunluğunu azaltacak yaya alanlarının tasarımına önem verilmiştir.
- Yol üstündeki park yerleri, bitkilendirme, aydınlatma, kaldırımlar, sokak mobilyası, işaret levhaları ve yol işaretlerinde iyileştirmeler planlanmıştır.
- Trafiğin yavaşlatılması ve yaya kullanım alanının genişletilmesi caddede daha fazla mağaza açılmasını ve sokak etkinliklerini arttırmıştır.

Şekil 3.11 Tarihi Mostar Köprü'sü ve kuleler

Sonuç

Gelecekteki gelişim şehir dışındaki açık alanlar ve tarım arazileri yerine yapı alanlarındaki yıkıntıların onarımı ya da boş, yararlanılmayan arazilerin kullanımı yönünde teşvik edilmesi projenin temel fikrini oluşturmaktadır.

“EUAM, Mostar’ın savaşta yok edilen alt yapısını onarmıştır. Okullar ve hastahaneler yeniden yapılandırılmış ve bazı tarihi binalar sağlamlaştırılmıştır. Yabancı kuruluşlar kentin mevcut tarihi dokusunu vurgulayan mimariyi, kentin sosyal birlik ve bütünlüğünü, ayrıca kentin eski ile yeni dokusunun bütünleşmesini sağlayarak iki etnik grubun bir arada yaşamasını teşvik çalışmaları yapılmıştır.” (Öztürk, 2001)

Yapılan planlama ve restorasyon çalışmaları ile Mostar kenti sadece fiziksel anlamda değil ekonomik ve toplumsal boyutta da önemli ölçüde canlandırılmıştır. Çalışmaların gerçekleştirilmesi kent yöneticileri, kuruluşlar, yapı sahipleri ve kentlilerin ortak çalışmaları ile gerçekleştirilmiştir. Birçok insan bu tarihi şehri, güzel yapılarını ve tarihi Mostar Köprüsü’nü görmek için ziyaret etmektedir.

“Mostar’ın kimliğini ve ilerideki yıllarda sağlıklı gelişimini güvence altına almak için en iyi yol yatırımları merkez bölgesinde yoğunlaştırmaktır. Merkeze yapılacak yatırım insanları şehirde tutup mal ve hizmet talebini teşvik ederek, canlı ve iyi planlanmış bir kent merkezinin doğru göstergesi olan eylemliliği güçlendirerek, topluluğu ve ekonomik canlılığı destekleyecektir”. (Özer, 2004)

3.5 Türkiye’de Koruma Kavramı ve Gelişiminin Örneklerle İrdelenmesi

Cumhuriyet Öncesi Dönem

Osmanlı döneminde koruma müzecilik kavramı boyutuyla algılanmıştır. Eski eserlerin değerinin ve öneminin anlaşılması ilk örnek olarak 1846 yılında Fethi Naci Paşa’nın St. Yrene kilisesinde açmış olduğu müze gösterilebilir. Osmanlı mevzuatında koruma ile ilgili ilk yazılı hüküm 1858 tarihli Ceza Kanunnamesinde yer almaktadır. Bu hüküm sadece eski esere zarar verenlerden alınacak cezayı saptamaktadır. Günümüze kadar gelen cami, medrese vb. eserler, vakıf kavramını kabul eden bir yasal sistem içinde düzenlenmiştir.

İlk yasal düzenleme 13 Şubat 1869’da yürürlüğe giren 1. Asar-ı Atika Nizamnamesidir. Böylece ilk defa Osmanlı topraklarında kazı yapılabilmiş ve eski Roma ve Yunan eserleri bir müzede saklanmıştır. 7 Nisan 1874 tarihli 2. Asar-ı Atika Nizamnamesiyle bu kapsam genişletilmiştir. Artık taşınmaz eski eserlerde koruma kapsamı içine alınmıştır.

9 Şubat 1884 yılında çıkarılan 3. Asar-ı Atika Nizamnamesi ile önce sadece Yunan ve Roma kalıntılarında eski eser denilirken, kapsamı genişletilmiş ve saray, kale, mabed, köprü, tiyatro gibi kalıntılarda bu kavram içine girerek, eski eserler artık devlet malı olmuştur. Eski eserlerin etrafındaki fonksiyonlar, çevrelerine tahrip edici ve zarar verici olması durumunda yasaklanmıştır. Yurt dışına kesinlikle ve ayrıcalıksız eski eser çıkarılmayacaktır.

1869, 1874, 1884 tarihli Asar-ı Atika Nizamnameleri doğrudan eski eseri ve korumayı konu alan ilk düzenlemelerdir.

20 Nisan 1906 yılında 4. Asar-ı Atika Nizamnamesi çıkarılmıştır. Bu nizamname, gelişmiş ve korumayı amaçlayan hükümler içermesiyle temel bir düzenleme olarak kabul edilmiştir. (Dinçer, 1995)

28 Temmuz 1912’de çıkarılan Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi ile yıkma izini verilmiş, 1915’te bu nizamnameye ek getirilmiş, yıkılan yapılar arsaları ile birlikte belediye ve valiliklere bırakılmıştır.

1917 yılında Muhafaza_i Asar-ı Antika Dairesi kurulmuş, İstanbul’da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan korunacak eserler tespit edilerek arşivlenmiştir.

“Bu dönemde tarihi eserlerin korunması bilincinin gelişmesinin yanı sıra, hem nüfus dengelerinin değişmesi hem de şehirleşmenin hız kazandığı dönem olması yeni merkezlerin oluşmasına sebep olmuş, yeni merkez eski merkezin dışında oluşarak kentte iki odaklı yapı oluşmuştur.” (Alkan, 1994)

Cumhuriyet Sonrası Dönem

“1930 yılında çıkarılan “Belediye Kanunu” her belediyeye plan yapma zorunluluğu getirirken, korunması gerekli yapıların korunmasında da belediyeyi görevlendirmektedir. 1933 tarihli Yapı ve Yollar kanunu, Ebniye Kanunu’nu yürürlükten kaldırmaktadır. İmar Talimatnamesi niteliğindeki bu kanunun Ebniye kanunundan fazla farklılaşmamaktadır. Yapı yollar kanunu ile getirilen temel fark; nüfus projeksiyonu kavramını getirerek planlamaya kent bütünü içinde bakışı oluşturmuştur. Diğer bir önemli nokta ise, anıtsal yapıların etrafından minimum 10 metre çekilmesi yaklaşımıdır. Bu yaklaşım Tanzimat Dönemi kurumlaşmasının ürünü olan Asar-ı Atika Nizamnamelerinin güçlendirilerek kullanılması niteliğinde olmaktadır.” (Akçay, 2001)

1936 yılında Şehirlerin İmar Planlarının İşlerine Ait Umumi Talimatnamesi ile kent planlanmasının standart olması, mimara yetki ve sorumluluk tanınması gibi özellikler getirilmiştir.

“1930-1950 yılları arası ülke nüfus artışının zayıf olduğu ve kırdan kentlere olan göçün henüz olmadığı bir dönemdir. 1950’li yıllara kadar yapılan yaklaşık 260 adet plan sınırlı ölçüde uygulanabilmiştir. Bu sivil mimarlık örneklerinin korunması olgusunu beraberinde getirmişse de hızlı kentleşme dinamiklerini yönlendirememiştir.” (Akçay, 2001)

- 1950’li yıllar nüfusun kırdan kente göç ettiği yıllardır. Kentlerde nüfusun bu şekilde artması kent çeperlerinde kaçak yapılaşma alanları oluşturmaktadır.
- Bu dönemde küçük üretici ve tüccar sınıfının gelişmesi ile bu sınıfın küçük yap satıcı aracılığıyla kentlerin biçimlenmesinde rol almasını sağlamaktadır.
- Uluslararası ilişkilerin ve ulusal ekonomik politikaların değişmesi, kent ve planlama kavramlarının bu değişen sistem üzerine oturtulması, dönemin önemli bir özelliğidir. Menderes’in İstanbul operasyonu bu çerçevede değerlendirilmelidir.
- 1960’lı yıllar ülkede demokrasinin yeniden yorumlandığı, planlamada yeni kavramların tartışıldığı, dengeli kalkınma hedefine yönelik olarak kamu yatırımlarının yaygınlaştırıldığı

bir dönemdir. Bu dönemde kırdan kente göç ile beraber kent topraklarının rantları artmış ve kentlerin geleneksel dokuları baskı altında kalmıştır. (Dinçer ve Akın, 1995)

1970' li yıllarda “sit alanı” kavramı oluşmuş ve 1972 yılında tarihi değeri bulunan anıtlar ve sivil mimarlık ürünlerinin yanı sıra çeşme, meydan ve eski sokak kavramlarının da bir bütün içinde ele alınması öngörülmüştür.

“1973 yılında çıkan 1710 sayılı yasa ile “Sit” kavramı ilk kez kamuoyu gündemine gelmiştir. Bu yasa uyarınca hizmet sunan GEEAYK'nun üst üste aldığı;

- “sit alanı” saptama kararları,
- Sit kararı alınmadan önce bu alanlara yapılaşma ve kullanma kararı getiren imar planlarının yürürlükten kaldırılmasına ilişkin kararlar,
- Bu alanları kapsayan koruma-geliştirme planlarının düzenlenip yürürlüğe sokulmasına ilişkin kararlar,
- Sit koruma-geliştirme planları yapılanaya kadar bu alanlarda uygulanacak “geçiş dönemi kararları” ilgili kişileri, teknik yönetsel kamu kurum ve kuruluşlarını, yargı organlarını, giderek tüm kamuoyunu yakından ilgilendirmiştir.

1710 sayılı Yasada, koruma temel ilke olarak belirlenmekle birlikte bu ilkelerin ülke düzeyinde yaygın ve zaman / para ilişkileri kurulmuş bir programa dayalı olarak yaşama geçirilmesi doğrultusunda kişi ve kurumları bağlayıcı bir hüküm yoktur. Ayrıca yasadaki korumaya ilişkin kararların merkezde alınması, önerilerin merkezde değerlendirilmesi doğrultusundaki hükümler de korumanın merkezîyetçi bir tavırla yönlendirileceği, denetleneceği sonucunu ortaya koymuştur.” (Uzel, 1987)

1980'li yıllardan günümüze gerek planlama gerek koruma konusunda ortaya çıkan kurumsal yenileme dönemi; bazı konularda önceki dönemlerin revizyonu, bazı konularda ise tümüyle yeni kavramsal yapıların kurumsallaştırılması niteliğinde olmaktadır.

1983 ve 1987 tarihli 2863 ve 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 1710 sayılı Eski Eserler Yasasını revize eden bir nitelik taşımaktadır. 1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu ise yeni kavramsal yapının kurumsallaştırılmasının bir aracı olmakta, kent planlarının elde edilişindeki tüm yetki ve sorumluluğu yerel yönetimlere devretmektedir.

Kurumsallaşma açısından dönemin genel niteliği; kent parçalarındaki gelişmelerin farklı kurumlar tarafından yönlendirilmesidir. Belediye, Kültür Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, Orman Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı, Çevre Bakanlığı; Arsa Ofisi birbirinden bağımsız kararlarla kent mekanını biçimlendirmektedir.

Türkiye’de 1973 ‘ten bu yana birçok tarihi çevre koruma uygulamaları yapılmıştır. Antalya Yat Limanı ve Kale içi Restorasyon Uygulaması ile Safranbolu projesi bunlara örnek teşkil etmektedir.

3.5.1 Safranbolu’da Koruma Kavramı

Batı Karadeniz Bölgesinde, Karabük iline bağlı olan Safranbolu il merkezinden yalnızca 8 km uzaklıktadır. İlçe, Karabük (Merkez ilçe, ovacık ve Eflani ilçeleri), Bartın (Ulus ilçesi) ve Kastamonu (Araç ilçesi) illeri ile çevrilmiştir.

Safranbolu, geleneksel Türk toplum yaşamının özelliklerini kent ölçeğinde yaşatan, tarihi ve kültürel eserlerini tüm insanlara sunan örnek bir kenttir. Sahip olduğu zengin kültürel miras ve bu mirasın korumadaki başarısı Safranbolu’yu bir dünya kenti ününe kavuşturmuş ve UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi’ne alınmasını sağlamıştır.

Şekil 3.12 Safranbolu yol haritası

Şekil 3.13 Safranbolu

Daha çok Eski Türk Evleri ile tanınan Safranbolu, tarihi boyutuyla, doğal güzellikleriyle ve kent ölçeğinde korumacılıkta örnek oluşturmasıyla gün geçtikçe daha çok ilgi görmektedir. 1200'ü koruma altında olan sayısız kültürel eseri bulunan Safranbolu, bugün kent ölçeğinde en iyi korunan yer olarak anılmaktadır.

Şekil 3.14 Safranbolu'da kış

Safranbolu'yu ülkemizde ve dünyada ön plana çıkaran en önemli unsur geleneksel Türk mimarisi tarzındaki Safranbolu evleridir. Bu evler bir yandan kentsel konumlarıyla diğer yandan mimarileriyle dikkate değerdirler. Başka bir anlatımla Safranbolu Evleri yüzlerce yıllık bir süreçte oluşan Türk kent kültürünün günümüzde yaşamaya devam eden en önemli yapı taşlarıdır.

Şekil 3.15 Safranbolu konut dokusu

Şekil 3.16 Safranbolu'da bir sokak

Ağırlıklı olarak bir Osmanlı Dönemi şehri olan Safranbolu, daha çok 18. ve 19 yy. geleneksel Türk toplum yaşantısını günümüze aktarmaktadır. Şehir Türk kent kültürünün ve mimarisinin bir zirvesini oluşturduğu için yeni tarz aranmamış ve 1940'lara kadar fazla değişikliğe uğramaksızın kendi doğal gelişimi içinde, bakım ve onarımlarla koruna gelmiştir. Bu tarihlerde Demir-Çelik endüstrisinin kurulması ile Karabük hızlı bir gelişmeye sahne olmuş ve yeni cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu sayede, ülkemizde hızlı kentleşmenin ve değişimin yaşandığı 1950 sonrası dönemde Safranbolu hiçbir bozulma riski yaşamamış, kentleşme tümü ile Karabük'te ve daha sonraki dönemde Safranbolu' nun ayrı bir kesimini oluşturan “Kıranköy – Hastarla” mevkiinde yoğunlaşmıştır.

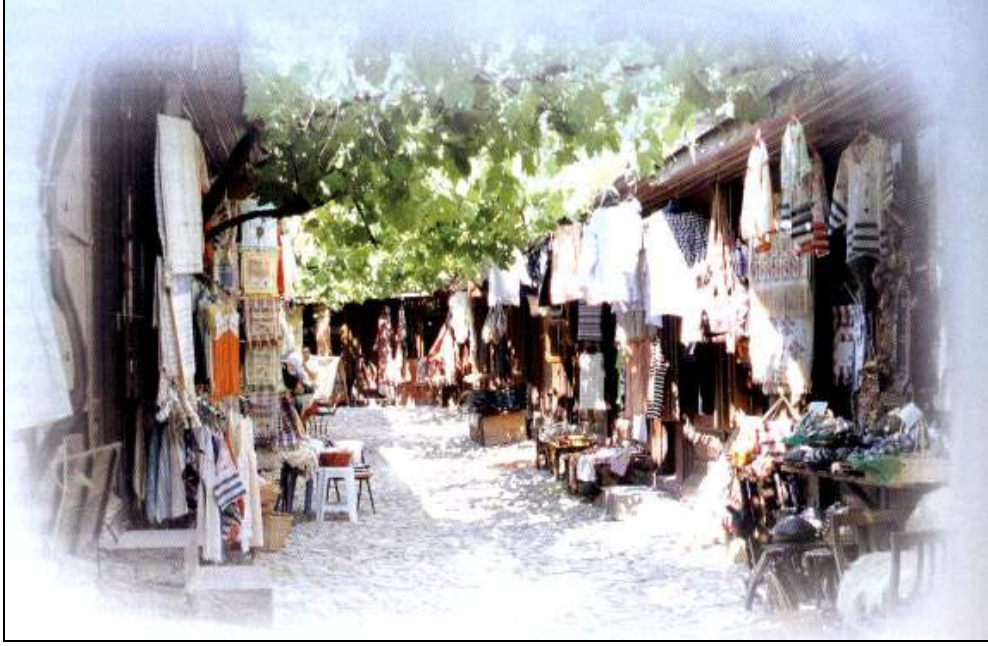
1976 yılında ise “Safranbolu Evleri” sergileri açılarak büyük bir ilgi görmüştür. Yöre halkına benimsetilen ve merkezi hükümetin dikkatini de çeken bu çalışmalar 1976 yılının sonunda Safranbolu için koruma kararı alınmasını sağlamıştır.

Bu ilk koruma kararı ile;

- Kültürel, tarihsel ve sosyal gerekçeler izah edilerek, planlı koruma sağlanıncaya kadar geçiş dönemi yapılaşma koşullarının ortaya konması,
- Korunacak yapıların belirlenip, yol formunu yaratan öğelerin, yolların ve yol dokusunun, bahçe duvarlarının, doğal görüntüsünün korunması,
- Altyapı öğelerinin denetim altında tutulması öngörülmüştür.

1985 yılında Taşınmaz Kültür Varlıkları Yüksek Kurulunca şehrin iki bölgesi (çarşı ve bağlar) kentsel sit alanı olarak ilan edilmiş ve bugün sayıları 1117' yi bulan sivil mimarlık ve anıt eseri de koruma altına alınmıştır. Aynı kararlar şehrin koruma imar planının Belediyece yaptırılması benimsenmiştir. Safranbolu Koruma İmar Planı ise 1991 yılında kabul edilerek uygulamaya konulmuştur.

1994 yılında Safranbolu UNESCO tarafından Dünya Kültür Miras Listesine alınmıştır. Aynı dönemde seçilen bir sokakta yer alan 28 evin dış cepheleri ve çatıları onarılmış, arasta düzenlenmiştir.

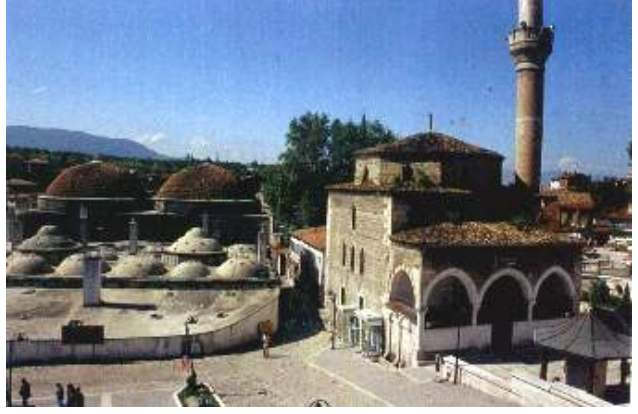
Şekil 3.17 Arasta

Safranbolu'nun örnek korumacılık çalışmalarına sahne olduğu 1975 sonrası dönemde;

- Kültür Bakanlığı şehirde "Kaymakamlar evi" olarak bilinen konağı satın alarak restore ettirmiş (Şekil 3.18), Safranbolu Sağlıklaştırma Projesi kapsamında otuz kadar evin dış cephe dekorasyonu ve bir kısım sokakların düzenlenmesini yaptırmıştır.
- Yemenciler Arastasını restore ettirmiştir.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Cinci Hanı ve Hamamının ve diğer bir kısım eserlerin restorasyonuna girişmiştir (Şekil 3.19).
- Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu ise Asmazlar Konağını satın alarak bu binayı otel fonksiyonuna yönelik olarak restore ettirmiştir.
- Karabük Valiliğinin de doğal kültürel ve tarihi çevre korumacılığına duyarlı yaklaşımı bazı eserlerin restorasyonunu sağlamıştır. Bunlar; Tarihi Saat Kulesi, İncekaya Su Kemerli, Yörökköyü Arnavut Kaldırımı, Hıdırlık Yokuşu Sokağı ile Kaymakamlar Evi Bahçe düzenlemesidir.

Şekil 3.18 Kaymakamlar evi

Şekil 3.19 Cinci Hanı ve Hamamı

- İlçe Kaymakamlığı Hizmet Birliği'nce de Kileciler Evi (Şekil 3.20) ve çeşmesinin restorasyonu bahçesinin düzenlenmesi, Değirmenbaşı Su Değirmeni'nin restorasyonu, Skalion Binasının restorasyonu, Eski Demirbank binasının Cingıllıoğlu Sanat Galerisi olarak düzenlenmesi ile Yörük Köyü Arnavut kaldırımlarının onarımı gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.20 Kileciler Evi

- 2000-2001 yılı içinde Kültür Bakanlığı iki evi kamulaştırmış ve Eski Hükümet Konağı ile Cezaevinin Kültür Merkezi ve Müze olarak restorasyonunu başlatmıştır.
- Tedaş ve Telekom A.ř.'nin görüntü kirliliği yaratan elektrik-haberleşme dağıtım sistemlerini yeraltına almaları korumacılık ve cevre duyarlılığı açısından önemli bir atılım niteliğindedir.
- Bugün Safranbolu'da iki kentsel sit alanında yasal koruma altındaki eserlerin korunması konusunda halk oldukça bilinçlidir.

şekil 3.21 Kültür Bakanlığınca restore edilen evler

şekil 3.22 Hükümet Konağı

Sonuç

Korumacılık yalnızca ağır maddi külfeti olan bir lüks olmaktan çıkmakta aynı zamanda ekonomik değer de yaratan bir faaliyet haline dönüşmektedir. Artık her Safranbolulu orijinal haliyle korunmuş bir evin ya da kültür varlığının diğerlerinden maddi olarak daha değerli olduğunun farkındadır. Tavan göbeğinin, ahşap dolabın veya kapı tokmağının parça parça satılmasından elde edilecek gelirin, kaybedilen değerin yanında sözünün bile edilmeyeceği yaşanarak görülmüştür. Orijinalliği koruyanlar sabrın karşılığını almaya başlamışlardır. Yalnızca yasal sınırlamalarla sürdürülmesi çok güç olan korumacılığın aynı zamanda ekonomik bir değer de yaratır olması giderek önemli bir oto kontrol mekanizması meydana getirmiştir. İçerde Turizm-Otelcilik ve Restorasyon bölümleri bulunan bir meslek yüksek okulun kurulması, korumacılık faaliyetlerine destek vermiştir. Lehteki gelişmelere rağmen Safranbolu'da korumacılığı tehdit eden olumsuzluklar halen mevcuttur. Korumacılığın sistem ve yönetimin halen belirlenmemiş olması, kaynak ihtiyacının karşılanamaması iki temel sorunu oluşturmaktadır.

3.5.2 Antalya Kaleiçi'nde Koruma Kavramı

Şekil 3.23 Antalya Kaleiçi ve yat limanı

Bugün Antalya'nın "Tarihi Çekirdek Kenti" olan ve "Kaleiçi" adıyla tanınan semti, büyük bir kısmı yıkılmış ve yok olmuş iki surla çevrilidir. İç sur, yarım daire şeklinde yat limanını kuşatır. Restorasyon çalışmaları sonucunda Kaleiçi, pansiyonları, barları, çarşısı ile turizm merkezi haline gelmiştir. Liman ise yat limanı olarak düzenlenmiştir. Kaleiçi restorasyon çalışmalarından dolayı Turizm Bakanlığı'na 28 Nisan 1984 de FİJET tarafından Altın Elma (Turizm Oskarı) ödülü verilmiştir.

Şekil 3.24 Bir sokak dokusu

Kale İçi'nin sokakları ve yapıları Antalya tarihinin izlerini günümüze kadar getirmektedir. Eski evlerin önemi sadece mimari açıdan değil, aynı zamanda insanların yaşam şekli, davranışları, gelenekleri ve sosyal yönleri konusunda da çok yararlı bilgiler aktarmaktadır.

Şekil 3.25 Hediyeelik eşya satan bir dükkan

Kale içinde birçok ev aslına uygun restore edilmiştir. Kale içi günümüzde, eğlence yerlerinin, pansiyonların, restoranların, hediyeelik eşya satan dükkanların ve antika halı satan mağazaların bulunduğu eşsiz güzellikte bir turizm merkezi olmuştur.

Şekil 3.26 Yat limanı

Antalya limanı bir zamanlar Türkiye'nin güney kıyısında Mersin'den sonra gemilerin yanaşabileceği ikinci limandı. Bugün ise bu limandan sadece yatlar yararlanmaktadır. Kentin batısında yapılan Endüstri Limanı'nın çalışmaya başlaması ile eski limanın adı “Yat Limanı” olarak değişmiştir.

Antalya'nın, çok yönlü ve çok boyutlu bir tarihi çevre koruma sorunu vardır. Fizik çevrenin özellikleri, içinde yaşayanların sosyal kimliği ve ekonomik öğeleri, beraberce çok zengin bir sorun paketini oluşturmaktadır. Yapılaşma yasağının uzun sürmüşlüğü ise, bu pakete bir patlayıcı nitelik kazandırmaktadır.

Antalya eski kent merkezi için ülkemizde birçok eski kent merkezinin yoksun olduğu ayrıntılı bir koruma-geliştirme imar planı 1979'da yapılmıştır.

1979 Yılı plan hedefleri

- Kaleiçinin konumuyla, homojen yapısıyla yörede giderek artan turizm aktiviteleriyle bir bütün oluşturması,
- Tarihsel çevre unsuru ile güncel yaşam gereksinimleri arasındaki çelişkiyi en aza indirmek,
- Kaleiçi mahallerindeki sosyal adaleti onarmak,
- Ekonomik çökeltiyi aşmak,
- Fizik çevreyi sağlıklılaştırmak,
- Tarih, kültür ve yöresel çevre değerlerini korumak,
- Kaleiçi'ni gerekli turistik işlevlerle donatarak, Antalya'nın turistik varlığına açık olarak eklemek.

Bu hedefler doğrultusunda:

- Planlama sürecinde, öncelikle sınırları belirlenmiş ve yapı faaliyeti dondurulmuş alanda, sınırlandırma, tespit, belgeleme işlemlerinin yanı sıra anket çalışması ile bilgi toplamaya çalışılmıştır.
- Kamusallaştırılan parsellerde bulunan yapıların restorasyon ve yenileme projeleri hazırlanarak ihaleye çıkarılmıştır.

- Antalya Belediyesi projenin halka benimsetilmesi girişimlerini ve halkın katılımını sağlamayı amaçlamış, projeyi tanıtmak için sergiler hazırlanmış, açık oturumlar düzenlenmiştir. Yerli halkın kendi evini restore etmesi beklenmiştir.
- Kaleiçi'nin korunması için turizmin teşvik edilmesi bağlamında yeni yapılacak olan yapılara 3 kat izin verilmiştir.

1992 yılında Antalya Büyükşehir Belediyesi koruma plan revizyonu yapılmasını gündeme getirmiştir. Belediye'nin talebi doğrultusunda başlatılan revizyon çalışmalarında iki önlem getirilmeye çalışılmıştır.

1992 Yılı plan hedefleri;

- Yeni yapılaşmayı mümkün olduğu kadar turizme yönelik kullandırmayacak bir hale dönüştürmek,
- Geleneksel konutların en azından bir bölümünün konut pansiyon olarak kullanılması, yerli halkın turizmi kendi yapılarında yapması, böylece yöreden ayrılmalarını önlemek.

Bu hedefler doğrultusunda;

- Yeni yapılan yapılarda iki kat sınırı getirildi. Taban alanı küçültüldü.
- Yeni yapılarda tasarımı proje müellifi gerçekleştirerek, yörede bir etüt geliştirecek ve yapının parsel oturuş biçimini ve dış cephe biçimini belirleyecektir.

Sonuç

- Kale İçi'nde çevre değerleri yükselmiştir.
- Antalya Kenti'ne simgesel özellikte sağlıklı, işlevsel ve canlı bir kent parçası kazandırmıştır.
- Konuyu başından itibaren benimseyerek büyük ölçüde katılım sağlayan yöre halkının bilinçlenmesi sağlanmıştır.
- Bugün Antalya'da zamanında yalnız temelleri ve cepheleri kalan yapı grubundan, bazıları onararak özgün durumları aynen saklanabilmiş, bazıları yeniden inşa edilmiştir. Bu çevreyle uyum içinde olması gereken tüm çevre elemanları ile yalnız bu merkeze ait altyapı şebekesinin de yapılmasıyla bir yat limanı ve turizm merkezi ortaya çıkarılmıştır.

Bu planda Kaleiçi'nin eski eser, konut ve turizm kaynakları birlikte değerlendirilerek planlanmıştır. Kaleiçi'nin konut alanı olarak dahi giderek fonksiyonunu yitirmesi göz önüne alındığı takdirde, bu alanın konut ve turizm kaynaklarının birlikte kullanılabilmesinin amaçlanması, Kaleiçi'nin hem tarihi ve kültürel mirasını değerlendirmesi, hem de ekonomik işlerlik kazandırması açısından olumlu bir yaklaşım olarak görülmelidir.

		GENEL ÖZELLİKLER	PLAN HEDEFLERİ	BUGÜNKÜ DURUMU
BOLOGNA		<ol style="list-style-type: none"> 1. Uzun zamandır varolan, çeşitli kavimlerin yaşadığı eski bir kent 2. Yüksek kuleleri olan konutlar mevcut 3. Bütünleşik koruma kavramı uygulanmış 4. Halkın kararları etkin rol oynamış, demokratik bir koruma anlayışı mevcut <p>Kaynak No: Abruhamson, P., (1979), "Mimari Mirasın Korunmasında Halkın Katılımı", Mimarlık 158 , Alkan, A., (1994), Konya Tarihi Kentin Planlama Sorunları, Konya, Cervellati, L. (1979) "Kentsel Yaygınlaşmanın İrdelenmesi Bologna Örneği", Mimarlık 158, Nayır, Z., (1979a), "Bologna Tarihi Merkezi Koruma Çalışmaları" Çevre 3 Syf 59-70</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tarihi merkezi yok olmaktan kurtarmak 2. Yapıya etkin bir işlev vererek, onu bölgenin sosyal ve ekonomik içeriğiyle bütünleştirmek 3. Tarihi yapı varlığıyla uyuşmayan tüm işlevleri merkezden dışarı çıkarmak, böylece tarihi kenti yine eski işlerliğine kavuşturmak. 4. Tarihi merkeze gerekli tüm kentsel donatım ve servisleri getirmek 5. Motorlu trafikle bağdaşmayan yol dokusunun bir kısmını yayalara tahsis etmek 	Yapılan çalışmalar ile olumlu sonuçlar elde edilmiş, birçok yapı koruma altına alınmıştır. Halkın katılımı projenin başarısını arttırmıştır. Turizm açısından değerlendirildiğinde, birçok insan bu tarihi şehri ve güzel yapılarını görmek için ziyaret etmektedir.
BRUGGE		<ol style="list-style-type: none"> 1. Sanat ve ticaret merkezi 2. Dik beşik çatılı, 2-3 katlı evler mevcut 3. Sokakların birbirine kavuştuğu meydancıklar, 4. Kanalların kenarlarında yer alan yapılar 5. Devlet yardımı ile yapılan bir koruma 6. Halkın kararları alınarak yapılan bir koruma anlayışı <p>Kaynak No: Alkan, A., (1994), Konya Tarihi Kentin Planlama Sorunları, Konya, Alper, M., (1980), "Belçika'da Kent Ölçeğinde Koruma ve Yenileme Çalışmaları Örnek: Brugge" Arkitekt 3 Syf 99-101</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kentin konut alanlarını daha fazla nüfusu çekebilecek şekilde genişletmek 2. Çöküntü bölgelerini ortadan kaldıracak bir planlama geliştirmek 3. Kent ticari merkezini canlandırmak 4. Şehir bölgeleri ve koruma alanları ile uyumlu bir ulaşım sistemi ve trafik çözümleri geliştirmek. 5. Şehrin iç karakterini çok iyi korumak 	Restore edilen evlerin yanında yeni çevreye uyumlu yeni binalarda yapılmıştır. Altyapı sorunu, trafik sorunu çözülmüş, birçok yaya yolu açılmıştır. Halk bilinçlenmiş yapılarını korumaya başlamış, kentlerine sahip çıkmışlardır.
MOSTAR		<ol style="list-style-type: none"> 1. Olağanüstü bir Avrupa kültür mirası sitidir. 2. Şehirde kültürel ve dinsel çeşitlilik hakim 3. Savaş sonrasında büyük tahribat yaşanmış 4. Unesco'nun Dünya Miras Listesine aday 5. Nehir kıyısında yükselen tepeler boyunca sıralanmış yapılar mevcut <p>Kaynak No: Eski Mostar Kentini Koruma Çalışması, Yugoslavya, Yapı 70 Syf 30, Öztürk, O., (2001), "Mostar Eski Kent Dokusunu Değerlendirme ve Savaş Sonrası Planlama Önerisi" Yüksek Lisans Tezi, Y.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Özer, D. N., (2004), "Tarihi Mostar Kenti Korunması ve Canlandırılması Programı" Yapı 274 Syf 54-59</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tarihi köprü ve tarihi mahalleler arasındaki bütünleşmeyi güçlendirmek. 2. Neretva Nehri'nin şehrin görüntüsünü ve kimliğini oluşturmada merkez olduğunu kabul etmek, doğal peyzajını korumak 3. Şehir merkezinde iyi planlanmış bir taşıt yolu düzeni ve ayrı bir yaya yolu ağı kurarak dolaşımı etkin duruma getirip iyileştirmek 4. Hasar görmüş, terk edilmiş ya da kötü kullanılan tarihi yapıların yaşama kavuşturulmasını sağlamak. 	Yapılan planlama ve restorasyon çalışmaları ile Mostar kenti sadece fiziksel anlamda değil ekonomik ve toplumsal boyutta da önemli ölçüde canlandırılmıştır. Çalışmaların gerçekleştirilmesi kent yöneticileri, kuruluşlar ,yapı sahipleri ve kentlilerin ortak çalışmaları ile gerçekleştirilmiştir. Birçok insan bu tarihi şehri, güzel yapılarını ve tarihi Mostar Köprüsü'nü görmek için ziyaret etmektedir.
SAFRANBOLU		<ol style="list-style-type: none"> 1. Safranbolu, geleneksel Türk toplum yaşamının özelliklerini kent ölçeğinde yaşatan, tarihi ve kültürel eserlerini tüm insanlara sunan örnek bir kenttir. 2. UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. 3. Geleneksel Türk mimarisi tarzında evlere sahiptir. 4. Genelde 2-3 katlı evler mevcuttur. 5. Yöre halkının katılımı ile yapılan bir koruma anlayışı gelişmiştir. <p>Kaynak No: Alkan, A., (1994), Konya Tarihi Kentin Planlama Sorunları, Konya, Hasol, D., (1997), "Kent Boyutunda Bir Koruma Örneği:Safranbolu" Yapı 186 Syf 66-67</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Korunacak yapıların belirlenip, yol formunu yaratan öğelerin,yolların ve yol dokusunun, bahçe duvarlarının, doğal görüntüsünün korunması 2. Altyapı öğelerinin denetim altında tutulması 3. Halkın bilinçlendirilmesi 4. Devletin, belediyenin, vakıfların birlikte hareket ederek restorasyon çalışmaları yürütmesi 5. Tarihi yapıya zarar vermeden yapılara yeni işlevler kazandırarak turizme açılması 	Halkın bilinçlenmesi sağlanmış, her Safranbolulu orijinal haliyle korunmuş bir evin yada kültür varlığının diğerlerinden maddi olarak daha değerli olduğunun farkına varmıştır. Turizm açısından olumlu gelişmeler sağlanmış her yıl binlerce turist burayı ziyaret ederek ekonomik kalkınmayı sağlamaktadır. Yapılar orijinal haliyle korundukları ve kültürümüzü hala yaşattıkları için oldukça ilgi görmektedir.
ANTALYA KALEİÇİ		<ol style="list-style-type: none"> 1. Büyük bir kısmı yıkılmış ve yok olmuş iki surla çevrilidir. 2. Kale İçi'nin sokakları ve yapıları Antalya tarihinin izlerini günümüze kadar getirmektedir. 3. Evler genellikle yığma taştan ve ağaç bağlantılı olarak yapılmışlardır. 4. Kale içinde birçok ev aslına uygun restore edilmiştir. 5. Kale içi günümüzde, eğlence yerlerinin, pansiyonların, restoranların ve dükkanların bulunduğu eşsiz güzellikte bir turizm merkezi olmuştur. <p>Kaynak No: Antalya Kaleiçi Emanet Komisyonu Görevlileri, (1986), "Antalya Kaleiçi", Kaya, M., (1992), "Antalya Kaleiçi'nin Sosyo-Kültürel Değişiminin Yapılaşma Üzerine Etkileri" Yüksek Lisans Tezi Y.T.Ü. , Madran, E., (2001), "Koruma İmar Planlarıve Antalya Kaleiçi Örneği", Mimarlık 297</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kaleiçi konumuyla, homojen yapısıyla yörede giderek artan turizm aktiviteleriyle bir bütün oluşturmak,. 2. Tarihsel çevre unsuru ile güncel yaşam gereksinimleri arasındaki çelişkiyi en aza indirmek, 3. Kaleiçi mahallerindeki sosyal adaleti onarmak 4. Ekonomiyi düzeltmek 5. Fizik çevreyi sağlıklılaştırmak 6. Tarih, kültür ve yöresel çevre değerlerini korumak 7. Kaleiçi'ni gerekli turistik işlevlerle dengeli olarak donatarak, yöre halkının burada kalmasını sağlamak. 	Sağlıklı, işlevsel ve canlı bir kent parçası kazandırmıştır.Yöre halkının bilinçlenmesi sağlanmıştır. Antalya'da zamanında yalnız temelleri ve cepheleri kalan yapı grubundan, bazıları onarılarak özgün durumları aynen saklanabilmiş, bazıları yeniden inşa edilmiştir. Bu çevreyle uyum içinde olması gereken tüm çevre elemanları ile yalnız bu merkeze ait altyapı şebekesinin de yapılmasıyla bir yat limanı ve turizm merkezi ortaya çıkarılmıştır. Kaleiçi'nin hem tarihi ve kültürel mirasını değerlendirmesi, hem de ekonomik işlerlik kazandırması açısından olumlu bir yaklaşım olarak görülmelidir.

4. ZİLE*ÖRNEĞİNDE TARİHİ KENT KORUMA–GELİŞTİRME- İYİLEŞTİRME

Şekil 4.1 Tarihi Zile Kale'si ve Şehri

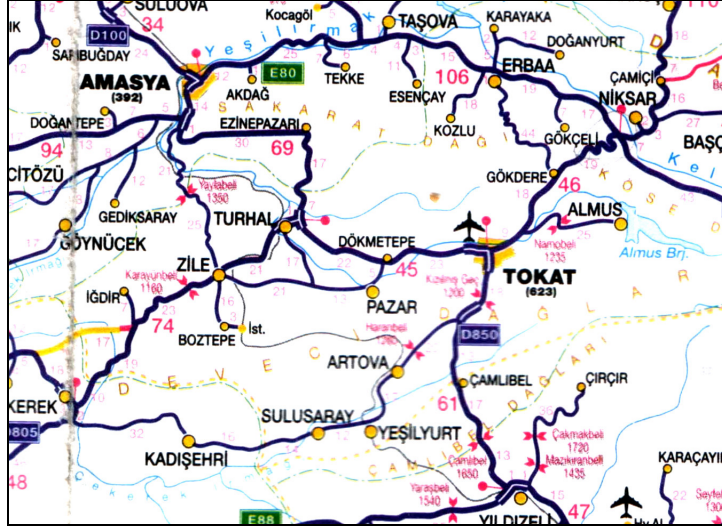
Anadolu'nun en eski çağlarından beri kullanılan yolların kesişme yeri olan Zile, tarihi, kültürü, geleneksel dokusu ve doğal güzellikleri ile araştırılması ve incelenmesi gereken önemli bir yerleşim yeridir.

4.1 Kentin Coğrafi Özellikleri

Tokat ilinin 70 km batısında yer alan Zile'nin doğusunda Turhal ilçesi, güneyinde Artova ilçesi ve Yozgat iline bağlı Kadışehri ilçesi, batısında Yozgat ilinin Çekerek ilçesi ve Amasya'nın Göynücek ilçesi, kuzeyinde ise Amasya ili bulunmaktadır. Tokat ilinin en büyük ilçelerinden olan Zile ilçesi coğrafi konumu itibariyle 40 derece 19 dakika kuzey enlemi, 35 derece 45 dakika doğu boylamı arasında yer almaktadır.

Yüzölçümü 1512 km² olan ilçenin denizden yüksekliği 710 metredir. Güneyden doğu batı istikametinde uzanan ve en yüksek tepesi 1892 metre olan Deveci Dağları, kuzeyden yine doğu batı istikametinde uzanan yüksek tepelerle çevrili olan Zile bir ovanın orta yerinde yükselen höyüğün çevresinde kurulmuştur. Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerinden biridir.

* Zile'ye ilişkin analizler M.S.Ü. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Planlama Atölyesi Zile Analitik Etüt Sentez arşivinin taranması ile gerçekleştirilmiştir.

Şekil 4.2 Zile haritası

“Zile; çok eski yıllardan beri süregelen tarihi, ülke ve bölge içindeki konumundan dolayı çok zengin özelliklere sahip bir kenttir. Batı Anadolu’ya bağlayan önemli ulaşım aksları üzerinde bulunduğu sıralarda Zile’nin önemi daha da büyüktü. Ana ticaret akslarından olan İpek Yolu üzerinde bulunması, Zile’nin hem ekonomik hem toplumsal hem de siyasal açıdan kalkınmasını hızlandırmaktaydı. Fakat zamanla Zile, bu ulaşım aksları dışında kalmıştır ve gerilemeye başlamıştır. Bu gerileme de hem ülke ve bölge içindeki yerine hem de buna bağlı olarak toplumsal ve ekonomik yapısına yansımıştır.” (Tekkökoğlu, 2004)

Şekil 4.3 Zile’nin hava fotoğrafı

Zile, İç Anadolu iklimi ile Karadeniz iklimi arasında geçiş özelliği taşıyan bir kenttir. Yazlar az yağışlı, kışlar soğuk ve karlı geçer. Hakim rüzgar Kuzeydoğu rüzgarıdır.

Bitki örtüsü bakımından Zile’de çok fazla çeşitlilik bulunmamaktadır. En önemli yeşil alanları Bağlar Bölgesi oluşturmaktadır. Bağlar Zile’nin Kuzey ve Güney yönünde yer almaktadır. Zile’de orman alanına rastlanmamakla birlikte, sık ağaçlıkların ve çalılıkların yer aldığı bölgeler bulunmaktadır.

4.2 Kentin Oluşumu ve Gelişimi

Çok eski bir tarihe sahip olan Zile birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış ve her birinden izler barındırmıştır.

4.2.1 Tarihsel Süreçte Zile

M.Ö. 1. yüzyılda yaşayan Amasyalı Strabon’a göre Zile M.Ö. 1600 yıllarında Ninova Melikesi Semiramis tarafından kurulmuştur. Ancak Zile’ye 25 km mesafede bulunan Maşat Höyük’te yapılan kazı çalışmalarında elde edilen bilgilere göre, Zile’nin yerleşim yeri olarak daha eski bir dönemde olduğu söylenebilir.

Anadolu’nun en eski çağlarından beri kullanılan yolların kesişme yeri olan Zile önemli bir yerleşim yeridir. Bakır Çağı’ndan beri batı kültürü ile ilişkili olan Zile’de Frig, Hitit, Asur, Pers, Pontus, Roma, Bizans yönetimleri hakim olmuş, Anadolu’nun Türkler tarafından fethedilmesini takiben 1073 yılında Danişmentliler yönetime geçmiştir.

İ.Ö. 8. yüzyılda, kral Gordios önderliğinde, Frigler güçlü bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra kral Midas’ın yönetimi altına giren Frigya Devleti, Zile’yi Maşat Höyük’ü ve Samsun yakınındaki Akalın’ı da alarak Tokat’ın önemli bir bölümünü ele geçirmiş oldu.

Tarih içinde çeşitli dinlerin etkisinde kalan Zile, Persler döneminde Enaitis mezhebinin dini merkezidir. Charles Texier'a göre bugün Enaitis tapınağı hristiyanlar tarafından yağmalanmıştır. Zile, krallara bağımlı bir şehir gibi değil, İran tanrılarına adanmış ve piskopos tarafından bizzat yönetilen bir tapınak gibi kabul ediliyordu.

Ayrıca sonbaharda Omanos adlı tapınakta taç giyme törenleri yapılırdı. 40-50 bin kişinin törenlere katıldığı rivayet olunmaktadır. Her yıl yapılan ayinlerle Zile'nin ticari önemi

artmıştır. Deir veya Deyr denen bu törenler zamanla asırlardır devam eden Zile Panayırını oluşturmuştur. (18.yy. da Anadolu'da Divan Karan ile kurulan Ulusal 6 panayırdan birisi olan Zile Panayırına Anadolu'nun her yöresi ve Suriye'den tüccarlar gelirdi. Diğer panayırlar ise şunlardır: İzmir-Buca, Balıkesir-Çan ve Gönen, Ankara-Yapraklı, Amasya)

Pontuslular zamanında Zile, Amasya ile birlikte önemli bir merkezdir. Abdizade Hüseyin "Amasya Tarihi" adlı eserinde, Zile'deki su yolları ve kaleden yeraltına inen su yolunun Amasya'daki ile aynı zamanda yapıldığının yazılı olduğunu belirtmektedir.

Şekil 4.4 Sezar'ın "Veni Vidi Vici" yazdığı taş

Roma İmparatorluğu'na karşı ayaklanan Pontuslular ile Roma ordusu arasında, Zile yakınında Yünlü ile Bacul köyleri arasındaki Altıağaç mevkiinde yirmi yıl ara ile iki savaş yapılmıştır. İlkini M. Ö. 67 yılında Pontuslular kazanmıştır. İkincisinde Sezar, M. Ö. 47 yılında aynı yerde Pontus Kralı Pharnakes'i yenerek Zile'yi (Zela'yı) ele geçirmiştir. Sezar bu kesin galibiyetini Roma'da bulunan arkadaşı Amintius'a tarihin en kısa ve anlamlı mektubu olan "Veni Vidi Vici" yani "Geldim Gördüm Yendim" sözleriyle bildirmiştir. Bu sözlerini bir taşa yazdırdığı ve Zile Kalesi'nde zafer töreninde plaketlerle resmi geçitte taşıttırdığı söylenmektedir (Şekil 4.4).

Zile, Romalılar döneminde eyalet haline getirilmiş, Bizanslılar zamanında da İstanbul'u kuşatmaya giden Arap ordularının yolu üzerinde olup birkaç kez el değiştirmiştir.

Danişmentliler zamanında Müslümanların eline geçen Zile, Eretna Beyliği ve Kadı Burhaneddin yönetiminden sonra 1397 yılında Yıldırım Beyazıt zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bu dönemde Tokat ve Zile Sivas sancağına bağlı birer kaza idi.

1854-1855 Kırım Savaşı, 1855-1859 Şeyh Şamil ayaklanması ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra, çeşitli yollarla Anadolu'ya gelen Balkan ve Kafkas göçmenlerinin bir bölümü Tokat ve çevresine yerleştirildi. 1883 Sivas Vilayet Salnamesi, Tokat ve çevresine yerleştirilen göçmenlerin sayısının giderek artması üzerine, o tarihe kadar kaza olan Tokat'ın sancağa yükseltildiğini, 1880 başlarında, Tokat, Zile, Niksar ve Erbaa'ya toplam 20.944 erkek göçmen yerleştirildiğini söyler. Hatta, 19. y. y.'ın sonlarında Zile'de aç kalan bazı göçmenler olay çıkardılar, Hükümet konağına bile saldırdılar, I. Dünya Savaşı yıllarında gelen Balkan göçmenleri ise, azınlıkların gitmesi ile boş kalan yerlere yerleştirildiler.

Zile'nin ismi tarih boyunca Zelid, Anziliya, Zela, Gazala, Silay ve Karkariye olmuştur. Zile çevresine de Zelitis, Zelidite ismi verilmiştir. Masat Höyük'te yapılan kazılardan Zile'nin o zamanlardaki isminin Anziliya olduğu anlaşılmıştır.

Charles Texier'in Küçük Asya adlı kitabında Bizanslı tarihçi Etienne'ye dayanarak verdiği bilgiye göre; Bitinya kralı Nicomede'nin büyük oğlu Zielas'ın sürgüne Amenia'ya gittiğini, Pont memleketlerindeki Zela (Zile) şehrinin Zielas'ın kendi adını vermesiyle bu adı aldığını, Zela çevresine de Zelidite dendiğini belirtmektedir. Romalılar döneminde Arap alanlarında Araplar Zile'ye Gazala adını vermişlerdir. Tagaitler zamanında ismi "mübarek vatan" anlamına gelen Silay'dır. Melik Ahmet Gazi Danişment tarafından Bizanslılardan alındıktan sonra Gargariye (Karkariye) olarak adı değişmiş ise de eski adı olan Zela, zamanla Zile olarak kullanılmıştır.

1920 yılında Zile'de "Zile İsyanı" olarak bilinen ayaklanmalar yaşanmış bu ayaklanmalar da Zile'nin bazı mahalleleri yağmalanmış, ateşe verilmiştir.

Zile şehir olarak antik bir tepenin etrafında kurulmuştur. Türklerin Anadolu'yu fethinden sonra Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar dönemine ait eserler kalenin eteklerindeki düzlüklerde dir. İlçede 1956 yılında çıkan büyük bir yangında dokuz yüzden fazla dükkan ve işyeri yanmıştır. 1920 yılının Haziran ayında Kuvayi Milliye ordusunun isyanı bastırmak için yapılan top atışlarında da Şehrin bazı evleri yıkılmış ve hemen iki yıl sonra 1922 yılında yine bir yangında şehrin büyük bir bölümü yanmıştır. Zile tarih ve kültürüne ışık tutacak pek çok belge bu yangınlarda yok olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yanar mahalleler bir plan dahilinde yapılmıştır. Ancak bu yeni yapılan binalarda da eski binalarda olduğu gibi belirli bir mimari tarz yoktur.

Şekil 4.5 Sokağın minare ile buluştuğu nokta

Şekil 4.6 Tarihi bir sokak dokusu

1950 yılından sonra şehirde imar faaliyetleri hız kazanmıştır. Klasik ahşap Zile evleri yanında betonarme binalar yükselmeye başlamıştır. Bu binaların yüksekliği tarihi dokuyu oluşturan evleri geçmemektedir. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren kooperatifleşme yoluyla yapılan yerleşme yerleri tarım arazilerine doğru yönelmiştir. Her ne kadar tarım alanlarını yok etse de, Osmanlı son dönemi ile Cumhuriyetin başlarındaki şehir dokusunun korunmasını sağlamıştır.

Şekil 4.7 Yeni yapılan yerleşme

Bugün Zile iki ayrı şehirden meydana gelmiştir; kale ve etrafını çepeçevre kucaklayan tarihi dokusu korunmuş Zile (Şekil 4.5 ve Şekil 4.6) ile modern şehircilik anlayışıyla yapılaşan Zile (Şekil 4.7). Kısaca yeni yerleşimler eski doku korunarak yapılmıştır.

Şekil 4.8 Cemilzade Cımbıloğulları-Bilgen ailesi evi

Şekil 4.9 Eski bir ev

Ek 1 Zile kent planı (Tekkökoğlu, 2004)

* İşaretli bölge eski kent dokusunun yoğun olduğu yerleri göstermektedir.

Şekil 4.10 İççe bir sokak dokusu

Bu eski doku içerisinde korunması gereken yapılar mevcuttur. 82 tane de tescilli yapı vardır. Bu tescilli yapıların 2 tanesi hamam, 6 tanesi cami, 2 tanesi çeşme, 1 tanesi kale, diğerleri de sivil mimari örneklerdir. Bu yapılar çoğunlukla kale etrafında yer almaktadırlar. Ayrıca Zile'de arkeolojik sit alanları mevcuttur. Bu alanlar kale ve yine kale sınırları içinde yer alan Roma döneminden kalma anfi tiyatrodur (Şekil 4.11). Kalenin doğu yönündeki kayaların oyulması ile yapılmış bir anfi tiyatrodur.

Şekil 4.11 Anfi tiyatrosu

Düz bir alanda düzenli bir planlama ile kale höyüğünün çevresinde yayılan kentteki evlerin hemen hemen hepsi Tokat yöresi mimari özelliklerini göstermektedir. Birkaç kez büyük yangın geçiren Zile'de eski dönemlere ait saraylardan ayakta kalan yoktur.

Çok partili siyasî hayata geçilen 1950'li yıllardan sonra şehirde imar faaliyetleri hız kazanmıştır. Bu yılların ortalarında Zile'de Muharrem Efendi Mezarlığı ile Hıdırlık olarak bilinen yer, imar çalışmalarında konut yeri olarak ayrıldığından mezarlık kaldırılarak yerine Hastane ve Altın Evler yapılmıştır.

Bu yeni iskan yerleri her ne kadar tarım alanlarını yok etse de, Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyetin başlarındaki şehir dokusunun korunmasını sağlamıştır. Ancak Turhal Caddesi'nin genişletilmesi sırasında Hacı Beyazıt Câmii ve bazı eski evler yıkılmış, diğer cadde ve sokaklardaki mimarî özelliği olan bazı evler ise yanmış veya bakımsızlıktan yıkılmıştır.

Zile'de 1950'li yıllara kadar geleneksel ahşap yapı geleneği sürdürülmüş, 1950'lerden sonraki beton yapılaşmanın, merkezin aynı bölgede yoğunlaşmasına sebebiyet vermiş, bürokratik engeller ve maliyet yüzünden bakım ve onarımlar yapılamamış, bu çok değerli mimarî miras yıkılıp yok olmakla karşı karşıya kalmıştır (Şekil 4.12).

Şekil 4.12 Yıkılmaya yüz tutmuş bir ev

Prof. Dr. M. Hacıbaloglu Zile tarihi evleri ile ilgili Şu dŐŐnceleri aktarmaktadır; [17]

“Bunlar ancak kamulaŐtırılarak restore ettirilip yeni işlevler kazandırılarak kurtarılabilir veya mimarlar bilinçlendirilip yeni konut tasarımlarında geleneksel mimarî öğelerin kullanılması ve böylece mimarî mirasın gelecek kuşaklara ulaŐtırılması sağlanabilir. TŐrkiye’de tarihî TŐrk evleri ağırlıklı Şehir, ilçe ve kasabalardaki yapılaşmaların bir bŐlŐmŐ Zile’dekine paralel olsa da Zile evlerinin mimarisi, ŐehirleŐmesi, Şehrin bulunduğu ovanın dŐz olması sebebiyle iki önemli farklılık gösterdiği dŐŐŐnŐlmektedir.

Birincisi Zile’nin bugŐn mevcut 24 mahallesinden yaklaŐık 16 - 18 mahallesi Osmanlı’nın son dŐnemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki mimarisini korumuŐtur ki bu eski Zile’nin neredeyse tamamı demektir. İkinci belirgin farklılık ise çıkmaz sokaklar ve bu sokaklara ačilan evlerin yerleŐme durumudur. Hemen hemen bŐtŐn sokaklarda bir veya iki çıkmaz sokak bulunmaktadır. Bu çıkmaz sokaklara ačilan evlerin arka taraflarında bulunan bahçeler; cadde ve sokaklara ačilan birbirine bitiŐik evlerin arka bahçelerinden geniŐ ve bŐyŐktür.”

Őzellikle 1950’li yıllardan sonra Őehirdeki imar geliŐmelerine paralel olarak bazı çıkmaz sokaklar, bahçeler kaldırılarak, birleŐtirilerek yollar ačilmıŐtır. Ancak bu Őekilde ačilan sokakların iki yanına yapılan ve her ne kadar yŐkseklidđi diğer evleri geçmese de Őehrin tarihî dokusuna aykırı uygulamalardır diyebiliriz.

Evler genelde bir, iki, ūç mađ denilen geniŐlikte (bir mađ yaklaŐık 3 - 5 metre) iki, ūç katlı olarak yapılmakta; katın biri bŐlme tâbir edilen kıŐlık asma katlardır. Eski binaların tavanları oymalı ve boyalıdır (Őekil 4.13). Odaların ve sofaların tabanları tahtadır. Evler genel olarak duvarlarla çevrili bir avlu veya bahçe içinde. Ahır, samanlığı, bağdamı olacak Őekilde yapılmıŐtır. Duvarları ahŐap ve kerpiç geçmelidir. Ancak ūzellikle ana cadde ve sokaklara bakan evler bitiŐik nizamda yapılmıŐ olup bahçeleri arka taraftadır. Bir iki resmî daire kâgir binadır.

Şekil 4.13 Necibe-Hilmi Odabaşoğlu Konağı yatak odası ve misafir odası tavanı

Eski evlerde genelde taşlık, kışlık bölme, makat (sedir) ve çağ bulunurdu. Evlerin kapılarında tokmak veya şakşaklar takılırdı (Şekil 4.14). Tokmak veya şakşak çalınca ev sahibi aşağı inmeden kapıya bağladığı ipi yukarıdan çekerek açardı. Kapılara anahtardan başka çıt yaptırılır, anahtarla kilitlenmeyen durumlarda kapı çıt ile açılırdı.

Şekil 4.14 Kapı tokmakları

Özetlemek gerekirse; Zile iki ayrı şehirden meydana gelmiştir. Kale ve etrafını çepeçevre kucaklayan tarihî dokusu büyük ölçüde korunmuş Zile ile Saraç Çayı'nın Batı Güney'indeki modern şehircilik anlayışıyla yapılaşan Zile. Kısaca yeni yerleşimler, eski doku korunarak yapılmıştır denilebilir. Mezarlık yerinin iskana açılması ve cadde genişletmeleri dışında bütün yerel yönetim yöneticilerinin bu hususa özen gösterdiği söylenebilir. Bu sayededir ki eski Zile tarihî dokusuyla bir açık hava müzesidir.

Şekil 4.15 Tarihi evlerin buluştuğu bir sokak dokusu

Şekil 4.16 Zile Kale'si ve eteğindeki evler

Kale, Zile Höyüğü üzerine taç gibi oturtulmuş, geniş ovayı denetleyebilen kentin en eski akropolüdür. Kesme ve moloz taşlarla yapılmış duvarlar ve yuvarlak burçlar son yıllara kadar onarım görmüştür. 1875 yılında Zile'ye gelen Ziya Paşa kale içinde askerlik şubesi ve bir de okul binası yaptırmış, kapı üzerindeki kuleyi de saat kulesine dönüştürmüştür (Şekil 4.17). Kale içinde çevreye dağılmış Roma ve Bizans dönemlerine ait sütunlar ve kitabeler bulunmaktadır. Kule kapısının solundaki hücrenin üzerinde bulunan 1336 tarihli kitabenin Eretna Beyi Alaettin zamanında Şemsettin Seyis Bey tarafından konulduğu anlaşılmaktadır ve bir zaviyeye aittir.

Şekil 4.17 Saat Kulesi

Tarihin hemen her döneminde İç Anadolu'yu Karadeniz'e bağlayan ana kervan yolu Tokat Kent merkezinden geçmektedir. Bu özelliğinden dolayı Tokat, Danişmentli, Selçuklu, Eratna ve Osmanlı dönemlerinde önemli imar çalışmalarının merkezi durumunda olmuştur. İnşa edilen yapılar genellikle dinî ve sosyal içeriklidir. Sosyal içerikli yapıların büyük bir kısmını hamamlar oluşturmuştur. Kent merkezinde çok sayıda hamam bulunmasına karşılık, ilçelerde de azımsanmayacak miktarda hamam mevcuttur.

Zile kent merkezinde Bedesten Câmî'nin hemen yakınında yer alan Tekke Hamamı (Şekil 4.18), engebeli bir arazi üzerine kurulmuştur. Hamamın bugün önünden bir cadde geçmektedir. İlk inşa tarihi ve bânisi kesin olarak bilinmeyen hamamın ismi Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde zikredilmektedir. Bu durumda hamamın 17. yüzyılda kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 4.18 Tekke Hamamı

Zile kent merkezinde bulunan Küçük Hamam bakımsızdır ve günümüzde kullanılmamaktadır (Şekil 4.19). Hamamın bulunduğu bölge tarihî Zile kent dokusunun biraz dışarısında kalmaktadır. Hamamın çevresinde geç döneme ait sivil mimarlık örnekleri bulunmaktadır. Zile'nin kentsel gelişimi açısından bu bölgedeki sivil mimarlık örnekleri, 18. yüzyıl sonlarından itibaren gelişmeye başlamıştır. Hamamın kuzey ve güneyi yola bakmaktadır. Batı'sında küçük bir ara sokak bulunur. Doğu'sunda ise hamamın külhanına bitişik bir ev yer almaktadır. Hamamın kuzeyi ile güneyi ve doğusu ile batısı arasında kot farkı bulunmaktadır. Bânisi, mimarı ve inşa tarihi bilinmemektedir.

Şekil 4.19 Küçük Hamam

Kentin Batı'sında Dutlupınar Mahallesi'nde bulunan Yeni Hamamın yapıldığı tarih ve yaptıranı bilinmemektedir (Şekil 4.20). Kapının üzerinde hamamın en dikkat çekici unsurların birisi olan bir kuş köşkü bulunur (Şekil 4.21). Köşk eli böğründelerle çıkmalı olarak tek parça taştan oyularak ev yapılmıştır. Kuşların girip çıktığı açıklığın iki yanında ajurlu pencereler yer almaktadır. Köşkün yüzeyi zikzak motifi ile doldurulmuştur. Bu kuş köşkünden dolayı hamam halk arasında "Kuşlu Hamam" olarak bilinmektedir.

Şekil 4.20 Yeni Hamam

Şekil 4.21 Kuş köşkü

Zile'de birçok cami bulunmaktadır. Hemen hemen her sokaktan bir cami görülmektedir. Bunlardan ahşap minareli cami günümüzde yıkılmış olan özellikli camilerdendir (Şekil 4.22).

Şekil 4.22 Tahta minareli camii, yapım tarihi 1938

Şekil 4.23 Ulu Camii(Nasuh Paşa Camii)

Şekil 4.24 Beyazid-i Bestami Camii

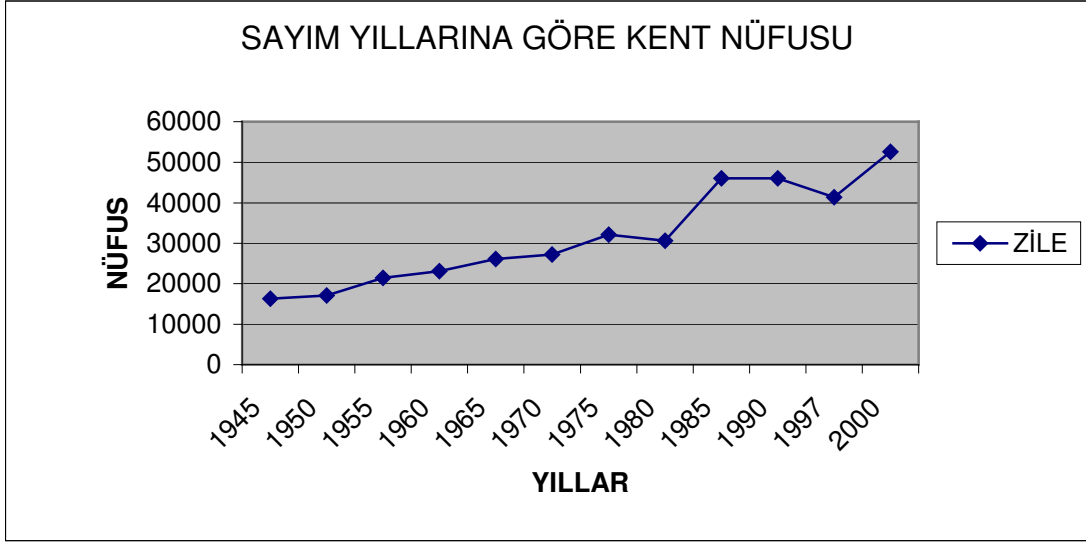
4.2.2 Nüfus ve Göç Durumu

Belirli bir zamanda, belirli bir alanda, çeşitli ölçülere göre tanımlanmış bir topluluğu meydana getiren bireyler grubuna nüfus denir. Bir toplumun özellikleri ve gelişimi gözlemlenerek o yörenin diğer yerlerden ayırt edilebilecek farklılıkları belirlenebilir. Nüfus sayısının artması bir toplumda kişisel farklılıklarında artmasına yol açmaktadır. Göç olgusu ve nüfus hareketleri ise, birebir kentin sosyal yapısını değiştirici niteliktedir. Zile kent nüfusu çeşitli dönemlerde çeşitli farklılıklar göstermiştir.

Kent nüfusu;

1927 yılı ilk nüfus sayımında nüfusu 53,478 olan Zile toplam nüfusunu, 2000 yılı itibariyle 110,139'a yükselmiştir. Zile'nin 2000 yılı sayımına göre kent nüfusu ise 52,640'tır. Bu sonuçlara göre Zile'de genel ve kent nüfusu artış göstermiştir. Genel nüfusun azaldığı yıllar ise 1980 ve 1997 sayımlarında görülmektedir. Özellikle 1990-2000 yılları arasında toplam nüfus önce azalmış sonra tekrar artış göstermiştir.

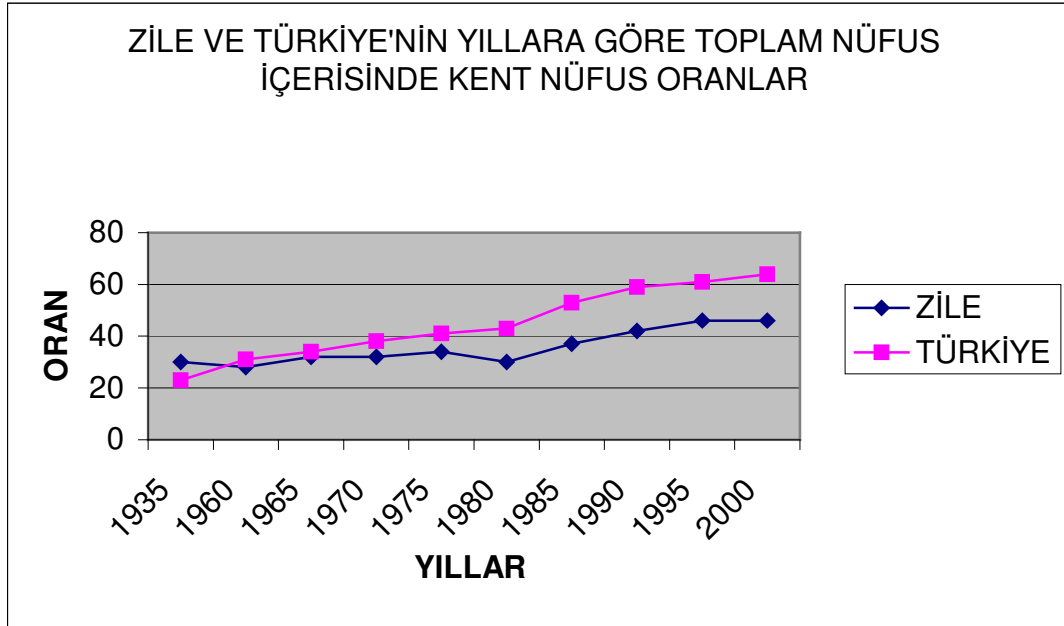
Çizelge 4.1 Sayım yıllarına göre kent nüfusu (Tekkökoğlu, 2004)

Kent Nüfus Oranları;

Zile ve Türkiye'nin sayım yıllarına göre toplam nüfus içerisindeki kent nüfus oranları incelendiğinde, genel çerçevede birbirine paralellik gösteren oranlarda olduğu, 1980'lerden sonra ise Türkiye'nin gerisinde kalmaya başladığı görülmektedir.

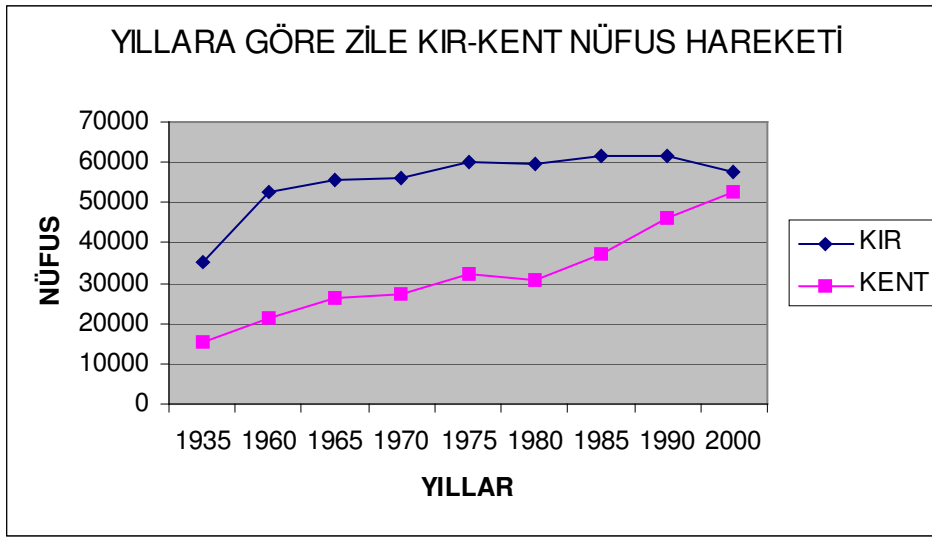
Çizelge 4.2 Toplam nüfus içindeki kent nüfus oranları (Tekkökoğlu, 2004)

Kır- Kent Nüfusu;

Zile'nin kır-kent nüfusuna karşılıklı olarak baktığımızda ise; kır nüfusunun 1990 yılına kadar kent nüfusuna ters oranla düşük bir yüzeyle arttığı, ancak bu tarihten itibaren kent nüfusunun artmasına rağmen, kır nüfusunun azaldığı ortaya çıkmaktadır. Zile'nin kırsal alanından, kentsel alana doğru bir nüfus hareketliliğinin gerçekleştiği, nüfusun giderek kentte toplanmaya başladığı ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 4.3 Yıllara göre kır-kent nüfus hareketi (Tekkökoğlu, 2004)

Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

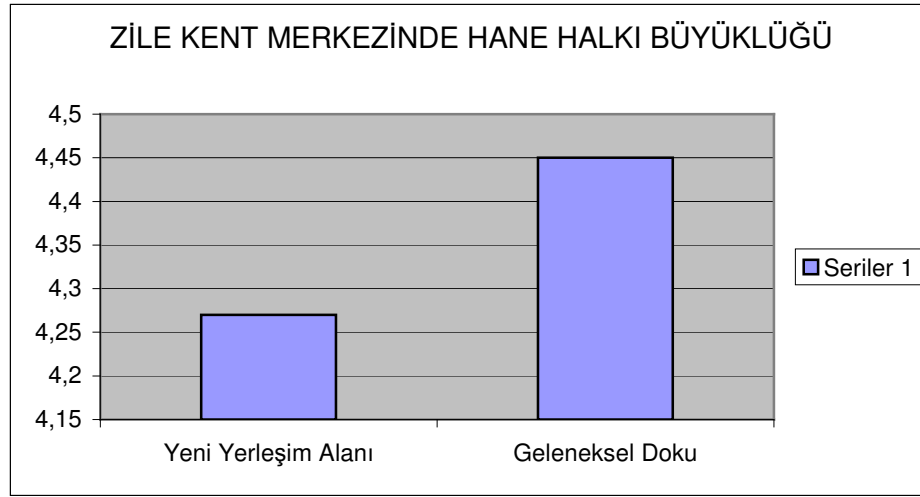
“2000 yılı DİE verilerine göre Zile nüfusunun yaşlara göre dağılımını incelediğimizde; kent nüfusu içerisinde 10-20 yaş arasının büyük oranda olduğu gözlenmektedir. Yani Zile'nin nüfus yapısında genç nüfus oldukça önemli bir kesimi oluşturmaktadır. Bu şayet gerekli hizmet ve olanakların sağlanması durumunda dinamik ve üretken bir veri oluşturabilir. 20-24 yaş arasındaki kesimin bir önceki yaş grubuna göre azalması; iş, lisans eğitimi için kentlere göç, bunun yanı sıra erkeklerde askerlik çağının gelmesi neden olarak gösterilebilir. Burada yaş dilimlerini üç gruba ayırabiliriz; birinci grup 0-19 yaş grubu olup gelecek nüfus artışını etkileyecek gruptur. Zile kent nüfusunda bu grubun oranı %56'dır. Bu oran Türkiye'deki kent nüfusu içerisinde %40 civarındadır. İkinci grup ise mevcut işgücünü oluşturan; 20-54 yaş grubudur. Bu oran da Zile'de % 34 iken, Türkiye genelinde %48,7'dir. Son olarak aktif işgücünü dışında kalan 55 ve üstü yaş grubu Zile'de %10 iken, Türkiye'de kentlerinde de %10,10'dur. Türkiye'nin yapısına paralellik gösteren şekline karşın, ikinci yaş grubundan da gördüğümüz üzere Zile dışarıya göç vermektedir. Erkek ve kadın oranlarının dengeli olması

ise; iç göç ve dış göç süreçlerinde, göçün tüm hane halkı ile yapıldığını ortaya koymakta, çok fazla dengesizlik içermediğini göstermektedir.” (Tekkökoğlu, 2004)

Hane Halkının Demografik Özellikleri ve Aile Tipi

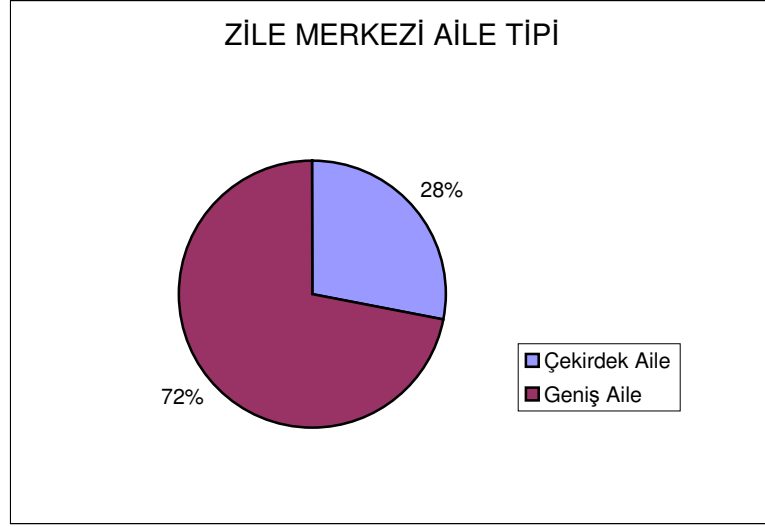
Zile'deki genel hane halkı büyüklüğü 4,39'dur. Bu oran, Türkiye genelinde ise 4,82'dir. (DİE verilerine göre). Yeni yerleşim alanlarında 4,27 olan hane halkı büyüklüğü; geleneksel dokuda artarak 4,45 dolaylarındadır.

Çizelge 4.4 Hane halkı büyüklüğü (Tekkökoğlu, 2004)

5 ve daha fazla kişinin yaşadığı hane yüzdesi Zile'de %46'dır. Bu oran Türkiye'de ise %49,5'tir. Ancak Türkiye'deki bu oran kırsal nüfusu barındırdığından Zile'deki bu oranın yine yüksek bir oran olduğu göz önüne alınabilir. Zile kent merkezindeki hanelerin %72'si çekirdek aile, %28'i ise geniş aile tipolojisine uymaktadır (Çizelge 4.5). Bu Zile'nin kentleşme eğilimi gösterdiğine dair bir veri olarak kabul edilebilir. %28 olan geniş aile tipinin de %70'i geleneksel kent dokusunda, %30'u ise yeni yerleşim alanlarında barınmaktadır. Yani geleneksel yaşam kendini büyük oranda, geleneksel konut çevresinde yaşatmaktadır.

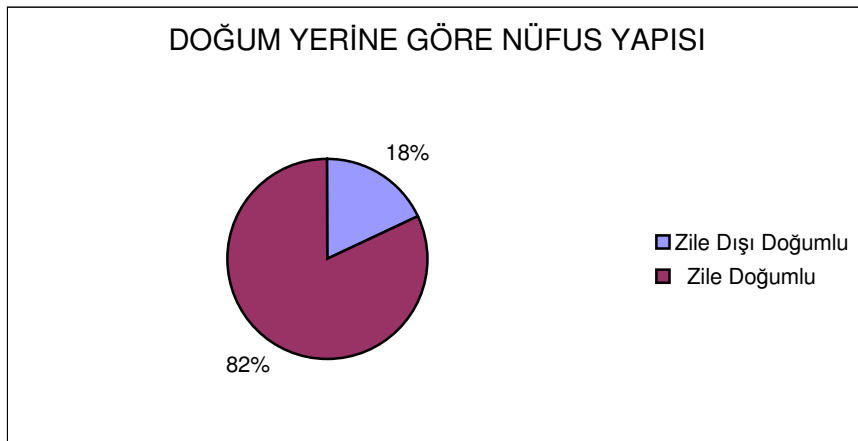
Çizelge 4.5 Zile merkezi aile tipi (Tekkökoğlu, 2004)

Göç Durumu

Genel bir değerlendirme ile iç göç ve dış göç süreçlerinin her ikisini birden yaşayan Zile'de göçler büyük oranda yerel göç olarak yaşanmaktadır (%70). Kırdan kente göç doğrultusunda da Zile kent merkezine yahut diğer kent merkezlerine göç eğilimi vardır. Zile'ye göç edenlerin en önemli gerekçesi olarak da işsizlik göze çarpmaktadır.

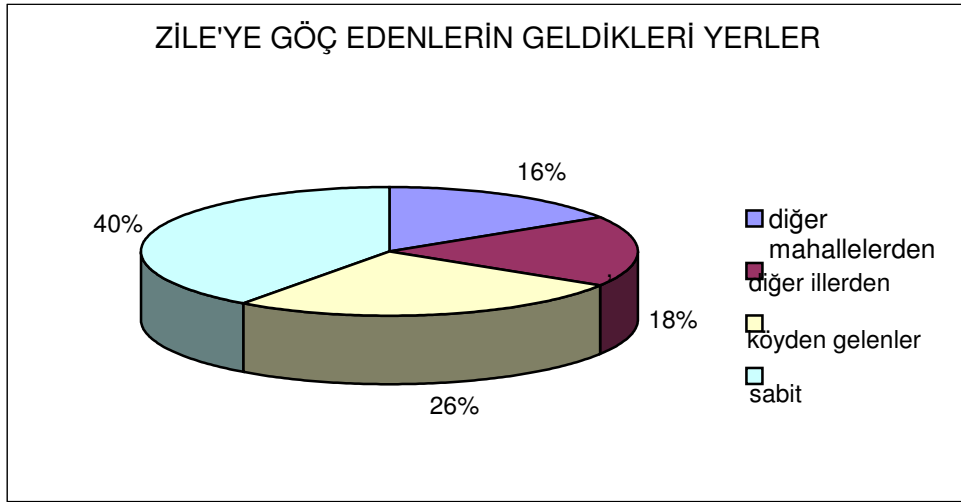
Çizelge 4.6 Doğum yerine göre nüfus yapısı (Tekkökoğlu, 2004)

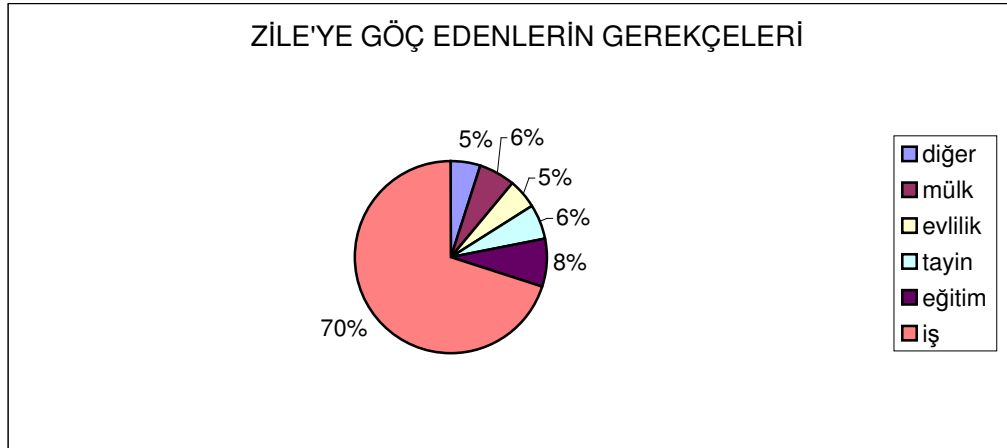
Nüfusun % 82'si Zile doğumlu olarak ortaya çıkmaktadır (Çizelge 4.6). Zile'deki nüfus hareketliliğine baktığımızda ise diğer illerden göç edenler %18, Zile'nin köylerinden göç

edenlerin yüzdesi ise %26'dır (Çizelge 4.7). Bu göç sürecinde; Türkiye'deki en önemli çekici neden olan iş imkanı %70 ile en önemli yeri teşkil etmektedir (Çizelge 4.8). Gerek Zile'nin köylerinden gerekse, diğer illerden göç edenlerin yapısına baktığımızda göç kırsal alandan, kentsel alana doğrudur. Zile'ye göç etmedeki ikincil neden olarak ise eğitimidir. Eğitim için göç edenlerin %80'i Zile'nin köylerinden, %20'si ise Tokat'ın diğer ilçelerinden gerçekleşmiştir. Köylerde okullaşma oranının yeteli olmaması, eğitim kalitesinin düşük olması göçün gerekçesi olarak ortaya konmaktadır.

Çizelge 4.7 Zile'ye göç edenlerin geldikleri yerler (Tekkökoğlu, 2004)

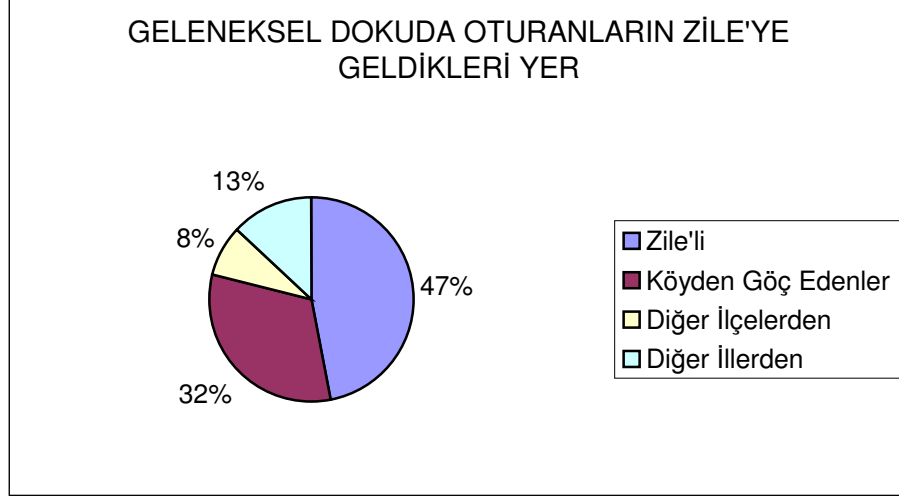
Çizelge 4.8 Zile'ye göç edenlerin gerekçeleri (Tekkökoğlu, 2004)

Zile'ye göç edenlerin yıllara göre dağılımında %64'ü 1980 yılından sonra gerçekleşmiştir. Göç süreci de; Türkiye'de de kırsal alandan kente göçün en yoğun olarak yaşandığı bu yıllara

paralellik göstermektedir. Bu kesimin %67'si öncelikle geleneksel dokuya geri kalanı ise yeni yerleşim dokusuna göç etmiştir. Daha sonra geleneksel dokuya göç edenlerin % 12'si ise yeni yerleşim dokusuna, genelde ev problemini gerekçe göstererek yerleşmiştir.

Çizelge 4.9 Geleneksel dokuda oturanların geldikleri yerler (Tekkökoğlu, 2004)

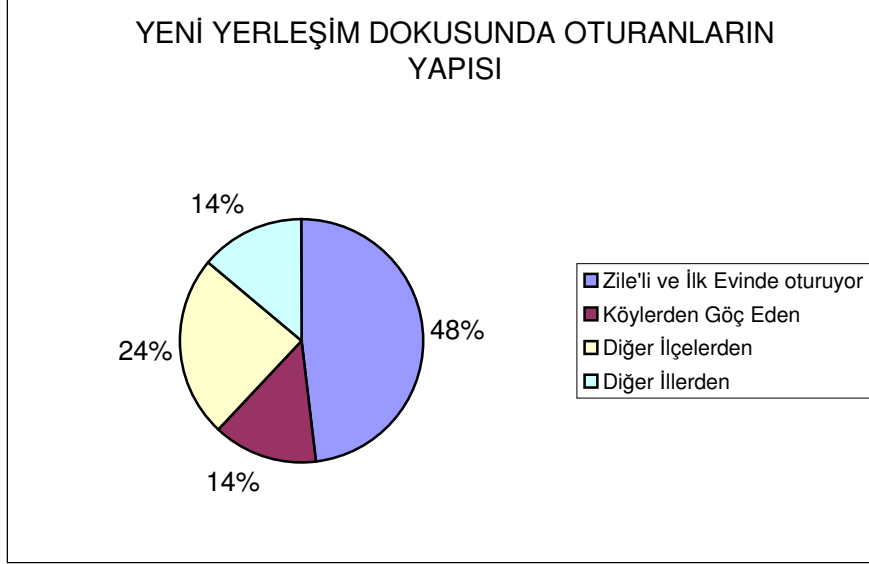
Zile'nin köylerinden kent merkezine yapılan göçü incelediğimizde, %85'inin geleneksel dokuda ikamet ettiğini görmekteyiz. Gerekçe olarak yine %69 oranında iş sorunu ortaya çıkarken bir diğer önemli etken olarak eğitim sorunu göze çarpmaktadır. Kırsal alandan göçün genel olarak geleneksel dokuda yoğunlaşmasına neden olarak burada kira bedellerini daha düşük olması geleneksel ve kırsal yaşam alışkanlıklarının bu yerleşim alanında daha rahat sürdürülebilmesi gösterilebilir.

Çizelge 4.10 Köylerden göç edenlerin ikametgah durumu (Tekkökoğlu, 2004)

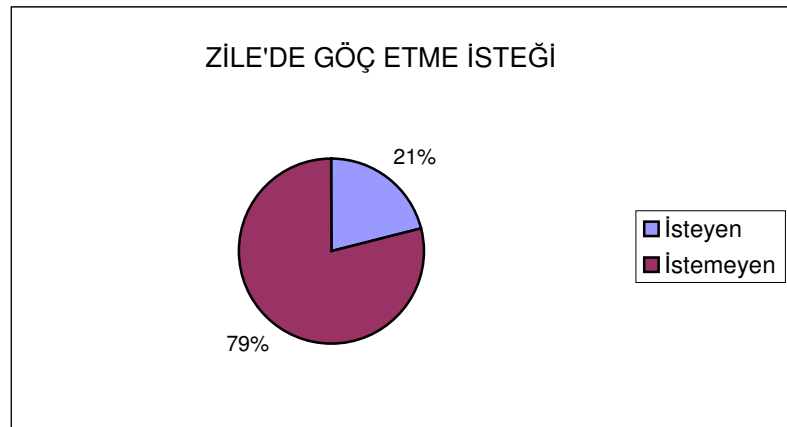
Kent içi hareketliliğe baktığımızda Yunus Emre ve Bahçelievler gibi yeni yerleşim dokusunu oluşturan mahallelerin göç aldığını görmekteyiz. Yani geleneksel dokudan, yeni yerleşim alanına doğru bir göç hareketi vardır. Bu şekilde konut üretimi de artmaktadır (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11 Yeni yerleşim dokusunda oturanların yapısı (Tekkökoğlu, 2004)

Yeni kent dokusunda oturanların; %67'si buraya semt içi yer değişikliği yaparak gelmiştir. Bunların tamamı geleneksel dokudandır ve bu kent içi değişikliğin sebebi olarak da %37'si mülk sahipliği ya da yeterliliğini göstermiştir.

Çizelge 4.12 Zile'de göç etme isteği (Tekkökoğlu, 2004)

Zile'den göç etme isteğine baktığımızda %21 oranında kentten göç etme isteği ortaya çıkmaktadır. Göç etmek isteyenlerin nedenlerine bakıldığında ise yine %50'lik bir oranla, işsizlik veya dana nitelikli bir işe sahip olma gerekliliği, %50'si ise mülk sahibi olma ya da

daha nitelikli bir eve sahip olma gerekçe olarak görülmektedir. Ev sorununu gerekçe olarak gösterenlerin %70'i geleneksel dokuda ikamet etmektedir ve yine Zile içerisinde yeni yerleşim alanına göç etmek istemektedir. İş için göç etmek isteyenlerin %60'ı ise İstanbul'u tercih etmektedir.

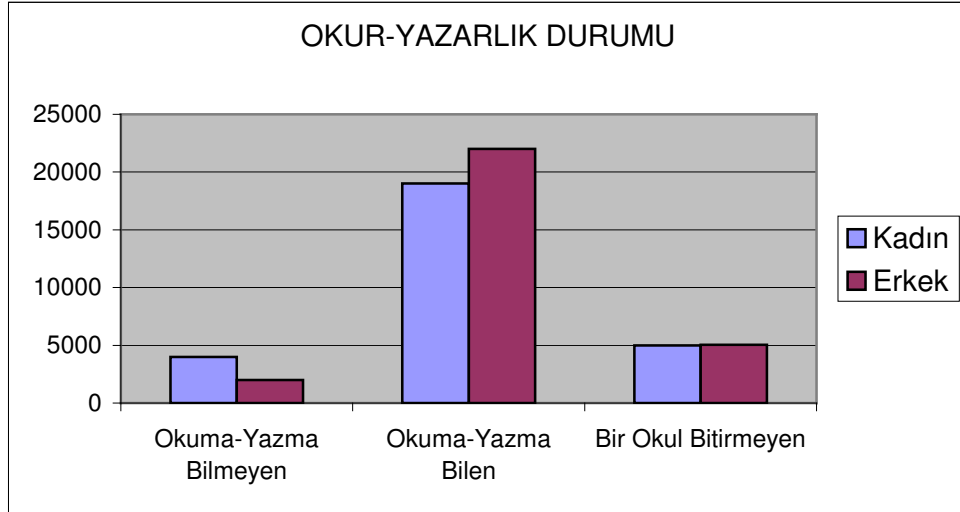
4.2.3 Ekonomik Yapı

Zile, sanayi, inşaat, ziraat, ulaştırma, ticaret ve kamu sektörü gibi çeşitli mesleklerin olduğu bir yerleşmedir. Zile'de çeşitli meslek grupları ve genç bir nüfus olmasına karşın işsizlik oranı oldukça fazladır. Dolayısıyla kent nüfusunun dışarıya göç verdiği, kentte yapılan yatırımların yetersiz olduğu görülmektedir.

4.2.4 Sosyal Yapı

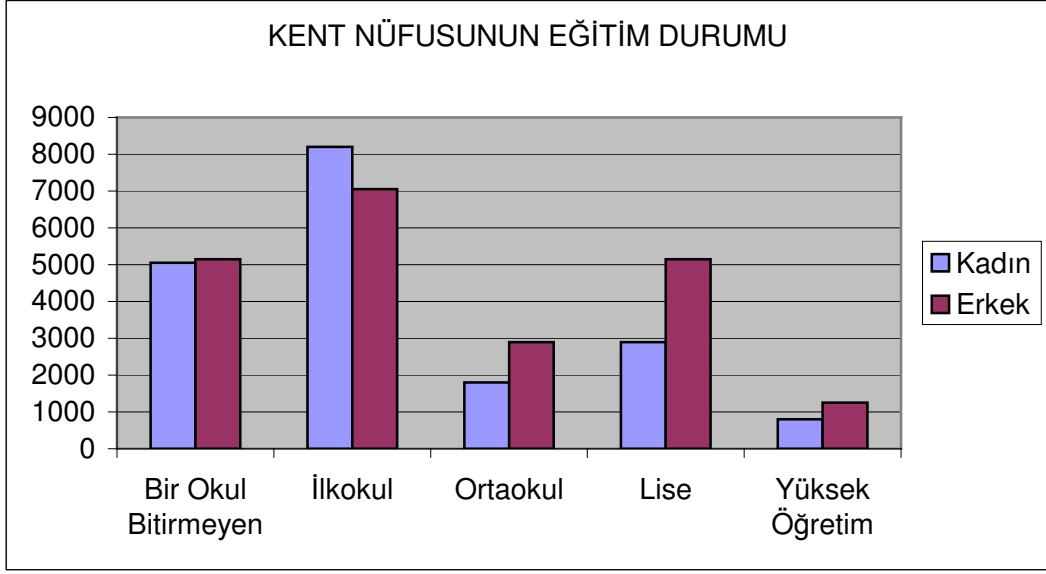
• Eğitim Durumu

Çizelge 4.13 Okur yazarlık durumu (Tekkökoğlu, 2004)

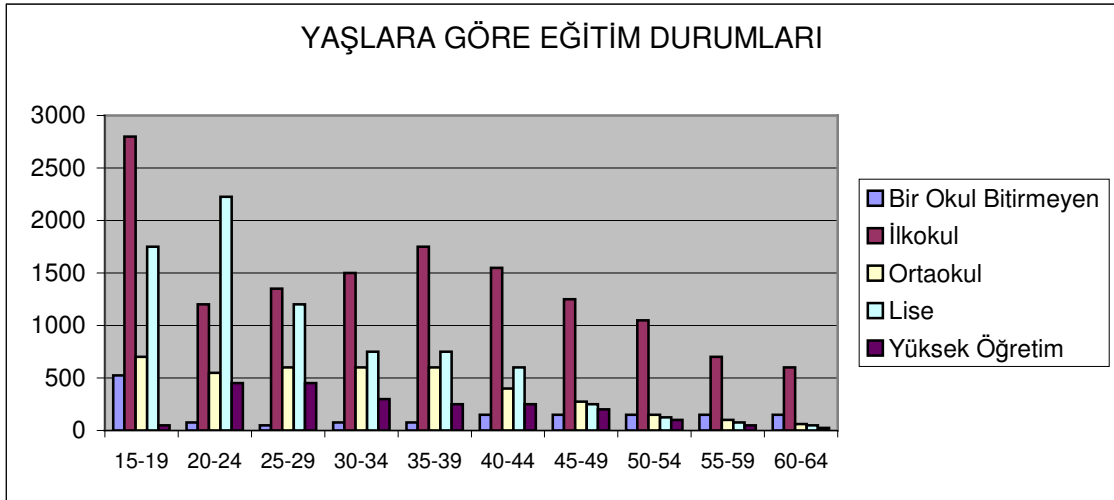

Kentteki okur yazarlık oranlarına bakıldığında kent nüfusunun %90'dan fazlası okur-yazar olduğu ancak %9'luk kesimin okur-yazar olmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 4.14 Kent nüfusunun eğitim durumu (Tekkökoğlu, 2004)

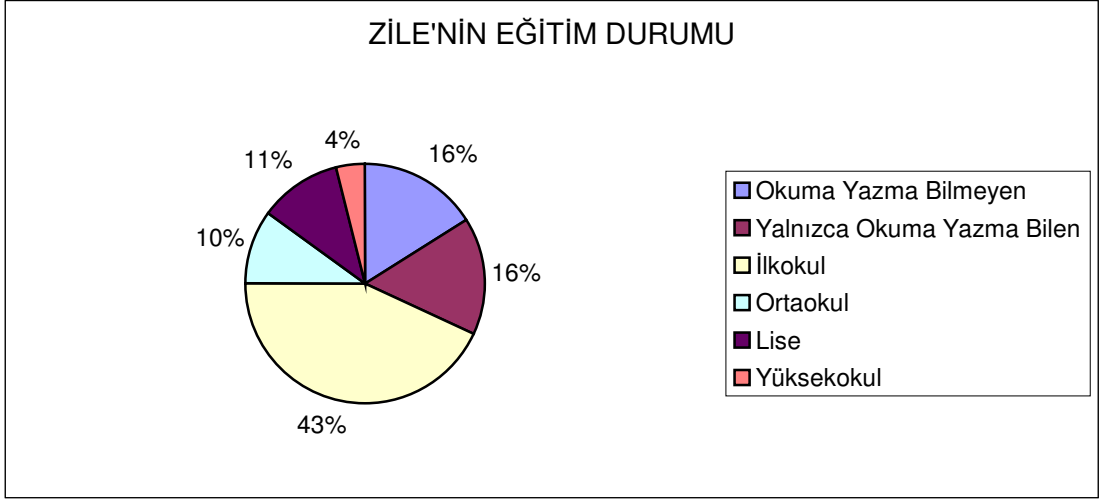

Çizelge 4.15 Yaşlara göre eğitim durumu (Tekkökoğlu, 2004)

0-14 yaş gurubunun dahil edilmediği bu tabloda ilkokul mezunu insan sayısının fazlalığı dikkat çekmektedir. Buda bize nitelikli işgücünün düşük olduğunu, kadın nüfusunun eğitim seviyesinde erkek nüfusundan geri kaldığını ve yüksek öğretim mezununun 2000 kişinin biraz üstünde olduğunu göstermektedir. (Çizelge 4.14 , Çizelge 4.15)

Çizelge 4.16 Zile'nin eğitim durumu (Tekkökoğlu, 2004)

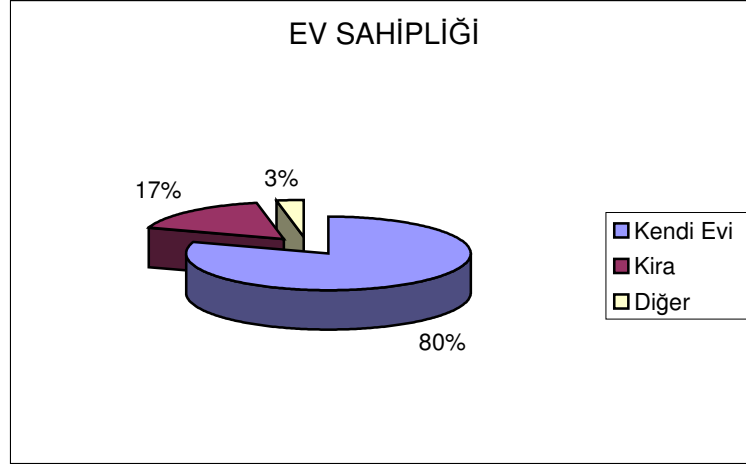
Mezuniyet durumuna göre eğitim durumuna baktığımızda, %43 oranında ilkokul mezunu, %10 oranında ortaokul mezunu, %11 oranında lise mezunu, %4 oranında yüksekokul mezunu bulunmaktadır.

• Mülkiyet Durumu

Konut mülkiyeti; temel olarak iki öneme sahiptir. Bunlardan birincisi yaşam mekanı olması diğeri ise gelir kaynağı olmasıdır. Bir konuta sahip olmak hem kentte yaşayanlar, hem de kente göçenle açısından büyük öneme sahiptir. Hem statü-gelir, hem de nüfus hareketliliği açısından konut mülkiyeti önemli bir yere sahiptir.

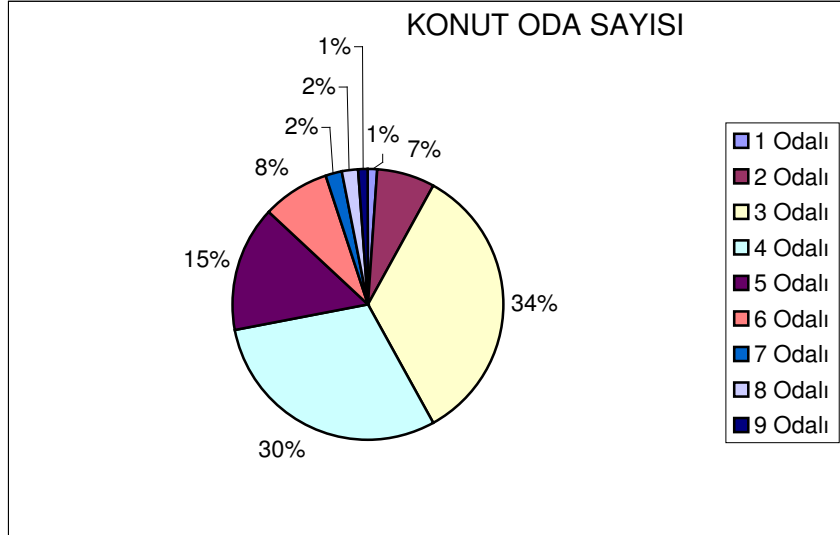
Konut mülkiyeti, geleneksel dokuda % 70 iken, yeni yerleşim alanında ise %86'dır. Bu bize kentsel hareketliliğin geleneksel dokuda daha çok gerçekleştiğini göstermektedir. Aynı zamanda yeni yerleşim dokusunda elde edilen mülklerin bir güvence kaynağı olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Çizelge 4.17 Ev sahipliği (Tekkökoğlu, 2004)

Kente yaşayanların %80'i kendi mülkünde, %17'si ise kirada oturuyor. Geriye kalan %3 'lük kesim de ya eş dost evinde kalıyor ya da bedelsiz olarak oturuyor.

Çizelge 4.18 Konut oda sayısı (Tekkökoğlu, 2004)

Banyosu olmayan konutların oranı %5, tuvaleti olmayan konutların oranı %2, mutfağı olmayan konutların oranıysa %6 dır. Bu sonuçlara göre evlerin %95'inden fazlasında banyo, tuvalet, mutfak vardır.

- **Sağlık**

Zile'de sağlık tesisi olarak 1 devlet hastanesi, iki sağlık ocağı bulunmaktadır. Hastane Zile için yeterli bir işlev sağlasa da toplam sağlık hizmeti kapasitesi yetersiz kalmaktadır. Aynı zamanda yeni yerleşim alanlarında da sağlık tesisine ihtiyaç duyulmaktadır. Gelişme olanağı açısından mevcut hastanenin arazi sorunu bulunmamaktadır.

4.3 Mekan Organizasyonu

4.3.1 Arazi Kullanımı

Zile morfolojik açıdan düz bir alanda bulunan bir yerleşmedir. Mevcut yerleşmenin alanı yaklaşık 220 ha, tüm Zile ise yaklaşık 350 ha kadardır.

Zile'deki tarihi bir kent dokusu söz konusudur. Bu tarihi doku yerleşmenin orta ve kuzey kısmında kendini göstermektedir. Zile'nin kuzey batı ve güney kesiminde yeni yerleşimler söz konusudur. İmara açılan bölge ise yerleşmenin kuzey batısıdır.

Zile'de tarihi doku içerisindeki evler birbirlerine bitişik bir biçimde, dar sokaklarda bulunurken yeni yerleşim alanlarında evler geniş sokak ya da caddeler üzerinde daha geniş alanlara yayılmıştır. Bu durum Zile'nin iki farklı dokusunun olduğunu göstermektedir.

Zile'deki ticari faaliyetler kentin orta kısmında yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda Zile'nin tek bir merkezi olduğunu söyleyebiliriz. Zile'de ticari faaliyetlerin büyük bir kısmı merkezdedir. Zile'nin gelişme eğilimi de göz önünde bulundurulursa yeni bir pazaryeri ve bununla beraber yeni bir ticaret alanına ihtiyaç duyulmaktadır.

Zile'nin kuzeyinde bir sanayi yer almaktadır. Bu sanayi bölgesi çeşitli kurumlara ve fabrikalara ev sahipliği yapmaktadır.

4.3.2 Sosyal Donatım

Okulların Zile içerisinde belirli bir toplanma alanı bulunmamaktadır. Neredeyse Zile'nin her mahallesinde (24 mahalle) bir ilköğretim bulunmaktadır. İlköğretim düzeyindeki bir öğrencinin yürüyebileceği mesafe 0-400 metre arasındadır. Zile'de birbirlerine 200 metre yakınlıkta yer alan ilkokullar vardır.

Kentsel donatılardan yeşil alana bakıldığında Zile'nin yeşil alan açısından eksikliklerinin bulunduğu söylenebilir. Mezarlıklar ise kentin kuzeyinde ve güneyinde bulunmaktadır.

Dini tesisler yerleşmede oldukça fazla bir alan kaplamaktadırlar. 2,5 ha alan dini tesis vardır. Dini tesisin tarihi dokuda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda yeni yerleşmelerin olduğu alanlarda yani kentin kuzey batı kısmında dini tesise ihtiyaç duyulmaktadır.

Zile'de bir devlet hastanesi ve iki sağlık ocağı bulunmaktadır. Devlet hastanesi yerleşmenin güneyinde bulunurken sağlık ocakları kentin daha kuzeyinde yerleşmenin doğusunda ve batısında bulunmaktadır.

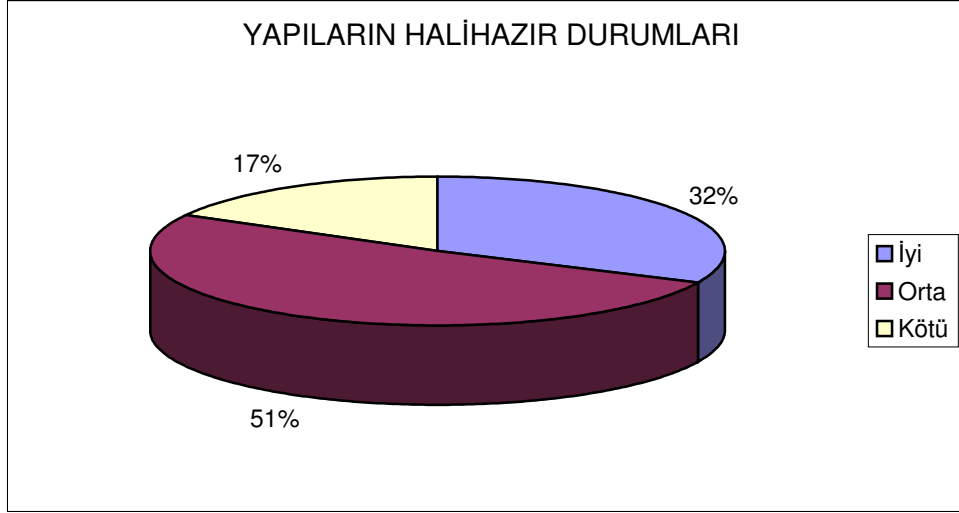
4.3.3 Konut Dokusu

Zile'de iki tip yerleşim görülmektedir. Bunlardan ilki tarihi doku içerisinde bulunan konutlar, ikincisi ise yeni yerleşim yerlerinde yapılan yüksek apartman bloklarıdır.

4.3.3.1 Yapıların Halihazır Durumları

Orta ve iyi durumdaki binaların kentin geneline yayıldığını görmekle birlikte fena durumda olan binaların genellikle kale etrafında toplanmış ve geleneksel dokuyu oluşturan yapılar olduğunu görmekteyiz. Bu yapılar Zile'nin kültürel ve tarihi değerlerini sürdüren ve restore edilmeyi bekleyen tarihi Zile evleridir. Bir kısmı terk edilmiş ya da harabeye dönüşmüş olan bu binalar restore edilirse hem Zile'ye özgü değerlerden biri korunmuş ve birçok yapı kente geri kazandırılmış olur hem de şu anda var olan ve ileride daha da artacak olan konut talebine karşı bir çözüm getirilebileceği gibi bu yerler, çarşıyla ve kentsel donatımlarla olan kuvvetli ilişkileri göz önüne alınırsa kente bir rant kaynağı olarak da katkı sağlayabilir ve kentin çeperlerinin Zile'nin doğasına uygun olmayan binalarla genişlemesi az da olsa engellenmiş olur.

Çizelge 4.19 Yapıların halihazır durumu (Tekkökoğlu, 2004)

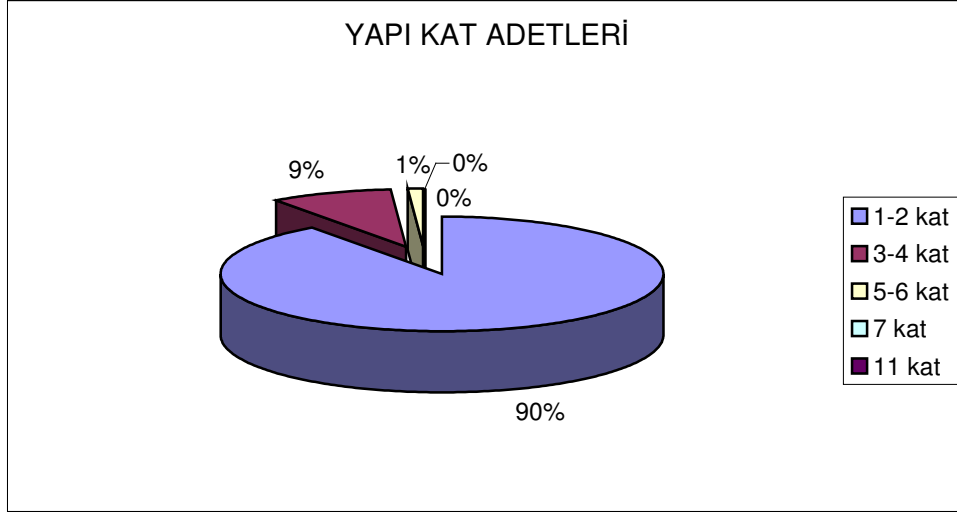
4.3.3.2 Yapı Cinsleri

Kagir binalar genellikle tek katlı binalar olmakla birlikte geleneksel dokunun çeperlerindedir. Ahşap binalar çok seyrek ve geleneksel dokunun arasında serpişmiştir. Ahşap-kagir binalar ise Kale çevresinde toplanmış geleneksel dokuyu oluşturan tarihi Zile evleridir.

4.3.3.3 Yapı Kat Adetleri

Zile'ye kaleden ya da Büyük Zile Oteli gibi yüksek bir yerden baktığımızda kat yükseldiklerinin ne kadar belirgin olduğunu görebiliriz. Zile kalesinden aşağıya baktığımızda bir kırmızı kiremit örtüsü görmemizin nedeni kale etrafında toplanmış geleneksel dokuyu oluşturan evlerin yüksekliğinin 2 katı geçmemesidir. Zile merkeze, çarşı bölgesine ve Cumhuriyet caddesi gibi ticaretin yoğun olduğu yerlere baktığımızda ise 3-4 katlı binaların çoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Genellikle bina durumu iyi olan yapıların geleneksel Zile dokusu çevresindeki 5-6 katlı yapılar ve ticaretin daha yoğun olduğu yerlerdeki betonarme, 3-4 katlı yapılar olduğunu görmekteyiz. Geleneksel dokuya baktığımızda ise çoğunluğu ahşap-kagir olan yapıların aynı zamanda 1-2 katlı ve bakımsız binalardan oluştuğunu görmekteyiz.

Çizelge 4.20 Yapı kat adetleri (Tekkökoğlu, 2004)

4.3.3.4 Yapı Yoğunluğu

Yapı yoğunluğu en fazla olan yerler merkez ve çarşı çevresindeki 3-4-5 katlı, sıkışık yapılardan oluşan yapı adaları ve yeni konut alanlarında 5-6-7 katlı birbirlerinden uzak apartmanların bulunduğu yapı adalarıdır. Bunlar dışında kat sayısı 2'yi geçmediği halde yapı yoğunluğu, yüksek olan diğer bir yapı adası grubu da kalenin kuzey ve kuzey doğusundaki bölgelerdir. Buralarda da yapı yoğunluğunun yüksek olması sıkışık bir yapılaşma olduğunu göstermektedir. Kentin geneline baktığımızda ise yapı yoğunluğunun %25-%50 aralığında toplandığını görmekteyiz. Bitişik nizam yapılanma olmasına rağmen yapı adalarının çok yoğun olmaması yapıların çoğunun özellikle konut olarak kullanılanlarla geniş bahçelerinin olmasından ileri gelmektedir.

4.4 Bölüm Sonucu

Zile, günümüze kadar çok farklı uygarlıkların yerleşim yeri olmuş, birçok devletin yaşamına ev sahipliği yapmış, çok eski ve zengin bir tarihi dokuya sahip kent olarak bu günlere ulaşmıştır.

Kent tarihi, ekonomik, sosyal ve fiziksel yönden analiz edilmiş, değerlendirmeler yapılmıştır.

Tarihi evlerin bulunduğu bölgede yani kentin kuzeyinde yollar dar, evler bitişik bir biçimde sıralanmıştır. Bunun yanı sıra bu bölgelerdeki yerleşmeler tarihi özelliklerini kaybetmekle karşı karşıyadır. Evlerin bakımsız oluşu, evlerde oturan insanların bilinçsiz davranışları ve ekonomik durumları bu tehlikenin sebebidir. Sokaklardaki parklar bakımsız, yeşil alanlar

neredeysse yok gibidir. Kent nüfusunun ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte değildir. Buna karşın yeni yerleşmelerde yeni parklar, geniş ve ferah yollar, apartman arası açıklıkları göze çarpmaktadır. Fakat Zile'nin genel görünümüne bakarsak konutların çok yoğun olduğunu, yeşil alanının eksik olduğunu kent bize anlatmaktadır.

Dağlık alanlarla çevrili bir çukurdan oluşan Zile Ovası üzerine kurulmuş olan kent hem tarım hem de sanayi gelişmesine elverişlidir. Nüfus genç ve dinamik olmakla birlikte; iç göç ve dış göç süreçlerinin her ikisini de yaşamaktadır. Göç geleneksel dokudan yeni yerleşim yerlerine alanına doğru olmaktadır. Geleneksel dokunun ucuz konut olarak, mülkiyet değişimine uğraması bu bölgenin çöküntüleşmesine neden olmaktadır.

Vasıflı iş gücüne sahip olan Zile bu özelliğini dışarıya göçlerle kaybetmeye başlamıştır. İş olanaklarının ve kentsel faaliyetlerin yetersizliği ise bunu tetiklemektedir. Bu nedenlerle Zile'de iş olanaklarını artırıcı, buranın yaşamak için bir çekim bölgesi olmasını sağlayıcı yatırımlara ve kültürel faaliyetlere ihtiyaç duyulmaktadır.

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Çalışmada tarihi çevre, tarihi doku kavramları, bu bölgelerin yaşamış oldukları sorunlar, koruma kavramı, yurt dışında ve ülkemizde yapılan çalışmalar ile Zile tarihi kent dokusunun özellikleri ve taşıdığı değerler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tarihi çevre, belirli nitelikleri, kendine özgü özellikleri, estetik, sanatsal ve çevresel değerleri olan yapıların bir arada yoğun olarak buldukları, tüm yapay ve doğal özellikleri ile korunması gereken kentsel sit alanları olarak tanımlanan bölgelerdir. Geçmiş uygarlıkların sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını yansıtan bu özellikli bölgeler ya aynen ya da değiştirilerek günümüze kadar ulaşmışlardır.

Ülkemizdeki hızlı nüfus artışı, son yıllarda hızla artan kırdan kente göç olgusu kentlerin plansız büyümelerine, kent merkezlerinde yer alan geleneksel dokuların yıpranmalarına, bu bölgelerde bulunan arsa değerlerinin artmasına çok katlı yapıların oluşmasına tüm yasal sınırlamalara rağmen tarihi değerlerin tek tek yok olmalarına neden olmaktadır.

Kentlerin hızlı büyümesi ile tarihsel kent merkezlerinde aşağıda özetlenen olgular ortaya çıkmıştır:

- Yanlış yapılan planlama çalışmaları ile tarihsel dokuyu yıpratın, koruma hedefi olmayan, hatta yer yer yıkmayı amaçlayan geleneksel dokuya uyumsuz planlamaların yapılması,
- Spekülasyon amaçlı yıkımların yapılarak çevre ile uyumsuz, geleneksel dokuya aykırı yapılaşmaların oluşması,
- Yapılan çalışmaların yetersizliği nedeni ile tarihi kent merkezlerinde ve geleneksel dokuda korunamama, köhneleşme, terk edilme gibi problemlerin yaşanması,
- Giderek artın otopark ve ulaşım sorunu,
- Yerli halkın bu bölgeleri terk etmesi, tarihi merkezlerin sosyal çöküntü bölgeleri haline gelmesi.

Karşılaşılan bu sorunlar ile birlikte yurt dışında ve ülkemizde koruma ile ilgili birçok çalışmalar yapılmıştır. İlk önce tek yapı korunması kavramı var iken, tarihi çevreyi bir bütün olarak koruma kavramının önemine daha sonra varılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası büyük ölçüde tahrip olan, yok edilen kentler savaş sonrasında koruma anlayışına yeni boyutlar kazandırılmasında etkili olmuştur. 1964 yılında Venedik'te

yapılan İkinci Uluslar arası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenler Kongresi'nde "tarihi anıt" kavramı sadece bir eseri değil, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal yerleşmeleri de kapsayacak biçimde tanımlanmıştır. Ayrıca bu yeni anlayış ile tarihi ve kültürel mirasın, sadece sınırları içinde kaldığı ülkeye değil, tüm insanlığın malı olduğu düşüncesi benimsenmiştir.

Avrupa'da bu gelişmeler yaşanırken ülkemizde bu kararlar hemen uygulanmaya konulamamış ancak 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı yasa ile ilk sit kavramı kamuoyu gündemine gelmiştir. Yasa çerçevesinde birçok tarihi çevre koruma uygulamaları yapılmıştır.

Bu kapsamda inceleme bölgesi olan Zile tarihi kent dokusu M.Ö. 1600 yıllarında kurulmuş çok eski bir yerleşim alanıdır. Şehir, antik bir tepenin etrafına kurulmuştur. Birkaç defa büyük yangın geçiren Zile tarihi kentinde 1950'li yıllardan sonra imar faaliyetleri hız kazanmış, yeni yerleşim bölgeleri oluşmuştur. Günümüzde kale ve etrafındaki tarihi doku ve modern şehircilik anlayışı ile yapılan Zile'de iki farklı yerleşim söz konusudur.

Tarihi dokunun bulunduğu bölgede yolların dar, evlerin bakımsız, insanların bilinçsiz davranışları, ekonomik durumları, sokakların, parkların, yeşil alanların bakımsızlığı gibi etkenler bu alanların kent nüfusunun ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmadığını göstermektedir. Burada yapılacak olan bir çalışma (rehabilitasyon, koruma) ile tarihi kent dokusunu canlandırıcı, iş olanaklarını artırıcı, yaşamak için bir çekim bölgesi olmasını sağlayıcı faaliyetler uygulanabilir. Kalesi, camileri, çeşmeleri, hamamları ve eskiyi yaşatan tarihi evleri ile Zile korunması gerekli önemli bir sit alanıdır.

Kentsel dokuların korunması ancak söz konusu yapıların ve oluşturdukları dokuların insan yaşamına sağladıkları olumlu katkıların geniş kitleler tarafından tanınıp değerlerinin anlaşılması ile gerçekleştirilebilir.

Kent yöneticileri, sivil toplum örgütleri, yapı sahipleri ve kentlilerin ortak çalışmaları ile kentin sosyal, ekonomik, fiziksel ve kültürel boyutta geliştirilmesi ve canlandırılması ile tarihi kent dokusunun yaşatılması ve gelecek kuşaklara iletilmesi sağlanabilir.

Bu bağlamda Zile için şu öneriler geliştirilebilir;

Sosyal açıdan gelişim

- Öncelikle halkın koruma konusunda bilinçlenmesi sağlanmalı, yapılan projelerin halka benimsetilmesi için projeleri tanıtıcı sergiler hazırlanmalı, seminerler ve toplantılar yapılmalıdır. Halk eğitilmeli ve evlerine sahip çıkmalıdır.
- Mahalle kurulları kurularak, halkın yerel yönetim ile ilişkisi sağlanmalıdır. Böylelikle halkın istekleri tanımlanarak, bu yönde öneriler getirilebilir.
- Sosyal yaşamın iyileştirilmesi sağlanmalı, niteliksiz ve dokuya uymayan yapıların bulunduğu bölgelerde yapılacak olan yeni binalar ile (kültür merkezi, alışveriş merkezi v.b.) eski ve yeni uyumu da sağlanarak, tarihi dokunun çekim bölgesi haline getirilmesi sağlanmalıdır.
- Varolan parkların ve yeşil alanların bakımı ile sosyal donatıların iyileştirilmesi sağlanmalıdır.
- Açılacak kurslar ile kullanıcıların kültür seviyelerinin iyileştirilmesi yapılmalıdır.

Ekonomik gelişim

- Tarihi çevrelerde çok katlı yapılaşma izninin verilmesi, yapıların ekonomik eskimesine ve korumaların zorlaşmasına sebep olmaktadır. Bu bölgede yapılaşma konusunda kısıtlamalar getirilmeli, önlemler alınmalıdır. Arsa rantının yükselmesini önleyici yaklaşımlar korumanın başarısını artıracaktır.
- Geleneksel dokuda ticaret canlı tutulurken, ticari faaliyetlerin yapıldığı binalara dikkat edilmeli, bozulmalarına izin verilmemelidir.
- Kentte varolan üniversitenin bazı birimlerinin tarihi dokuya yakın bir yere taşınması ile bu bölgede sosyal ve kültürel aktivitelerin gerçekleşmesi ve böylelikle ticaretin canlanması sağlanabilir.
- Zile'nin çevresinde yer alan tarihi güzelliklerin tanıtımı yapılarak örneğin Ballıca mağarası ve ören yerleri gibi alanların ön plana çıkarılması ile ekonomik kalkınma sağlanabilir.
- Son yıllarda yapılmaya başlanan yamaç paraşütünün gelişimi ve tanıtımı yapılarak ekonomiye katkısı sağlanmalıdır.
- Yöreye ait geleneksel yiyeceklerin örneğin Tokat yaprağı, Zile pekmezi, leblebi gibi ziyaretçilere sunulması ve tanıtımının yapılması ile bunların satışa sunulması.
- Bayanların yapmış olduğu el emeklerinin, yöreye ait el yapımı işlerin satışı yapılarak bayanların ekonomik kalkınmasının sağlanması, böylelikle duruma bakış açılarının değiştirilmesi sağlanabilir.

Fiziksel gelişim

- Tarihi kentsel doku içerisinde yer alan ahşap, ahşap-kagir, kagir binaların restorasyonları yapılmalıdır. Rehabilitasyon projesi ile bu binaların iyileştirilmesi sağlanmalıdır. Binalara yeni işlevler kazandırılarak yeniden yaşam standartlarına kavuşması ve kullanılmayan binaların yeniden kullanılabilir hale getirilmesi amaçlanmalıdır.
- Yerel yönetimin bölgedeki çalışmalarına ağırlık vermesi ile tarihi kent dokusunun yaşam standartlarına kavuşturulması sağlanmalıdır.
- Alt yapının çözüm biçimi aranmalı, gelecekteki yoğunluğu düşünülerek planlama yapılmalıdır.
- Trafik ve yaya yolları düzenlenmeli, bazı yollar sadece yayalara ayrılmalı, trafiğin giriş çıkış saatlerinde düzenlemeler getirilmelidir.
- Tarihi kent bölgesinde yıkıp yeniden yapmaya izin verilmemelidir. Binalar orijinal halleriyle korunmalı, yeni yapılacak olan binalar kentte belirlenecek yeni konut alanlarında yapılmalı ve dış görünüşlerinin yapılacak olan plan kararları ile belirlenerek, Zile'nin varolan görüntüsünün dışına çıkılmamalıdır.
- Park alanlarının ve tabela ve levhaların iyileştirilmesi, belirli bir standarda getirilmesi sağlanmalıdır.

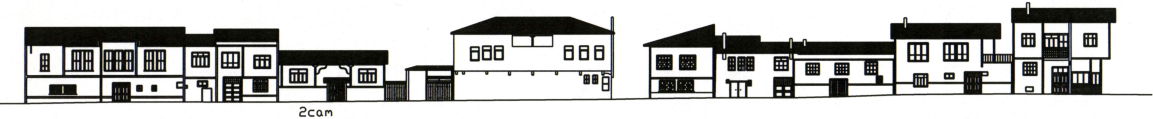
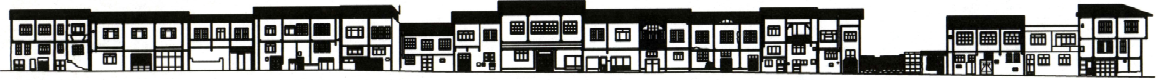
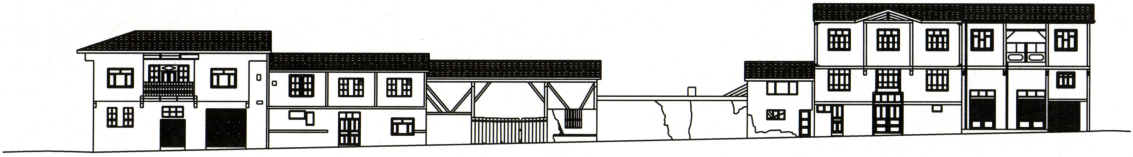
Kültürel gelişim

- Kentte sosyal ve kültürel faaliyetlere önem verilmeli, geleneksel Zile Panayırı ve Kiraz Festivalinin her yıl düzenlenerek buraya yerli ve yabancı turistin çekilmesi sağlanmalıdır.
- Yörede eksik olan sinema, kültür merkezi gibi sosyal donatıların giderilmesi, kültürel aktivitelerin artması sağlanmalıdır.
- Zile Kalesinin düzenlenerek ziyarete açılması.
- Zile çevresindeki öğren yerlerinin tanıtımının yapılması.

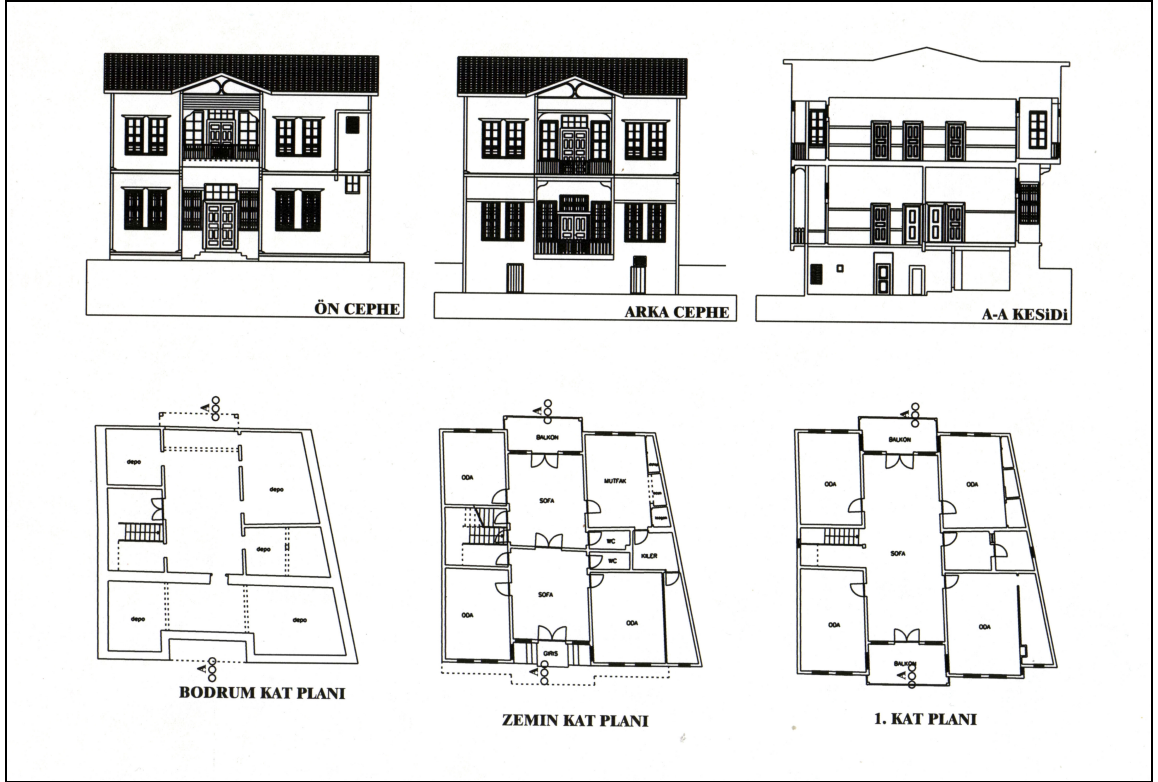
Zile eski kent dokusunun gelişimi ve yaşanılır hale getirilmesi için kent kapsamlı olarak incelenmiş, varolan değerlerinin ortaya çıkarılması için öneriler oluşturulmaya çalışılmıştır. Tarihi kentin içindeki potansiyel konut dokusunun iyileştirilmesi, halkın bilinçlendirilmesi ve ziyaretçilerin buraya olan ilgilerini sürekli hale getirmek için kentin sosyal, ekonomik, fiziksel ve kültürel gelişimi açısından yapılması gerekenler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Zile tarihi kent dokusunun yaşatılması ve gelecek kuşaklara iletilmesi yapılacak olan doğru faaliyetler ile gerçekleştirilebilir.

Ek 3 Amasya Caddesi silueti (Tekkökoğlu, 2004)

Ek 4 Göynücekli evi ve Gaydaroğlu konağı rölövesi (Tekkökoğlu, 2004)

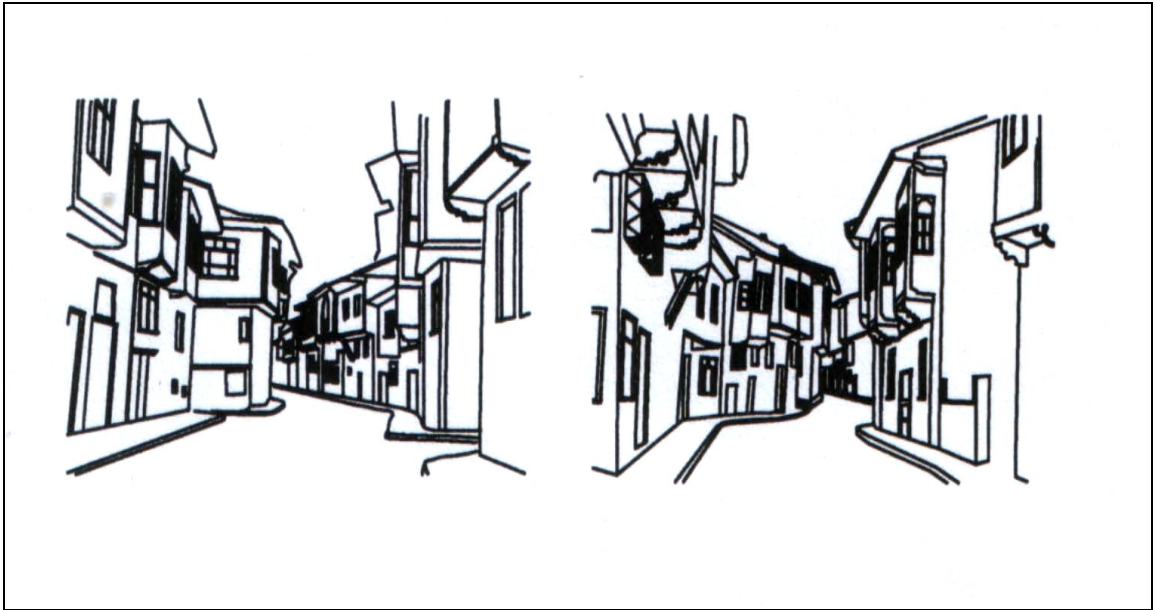
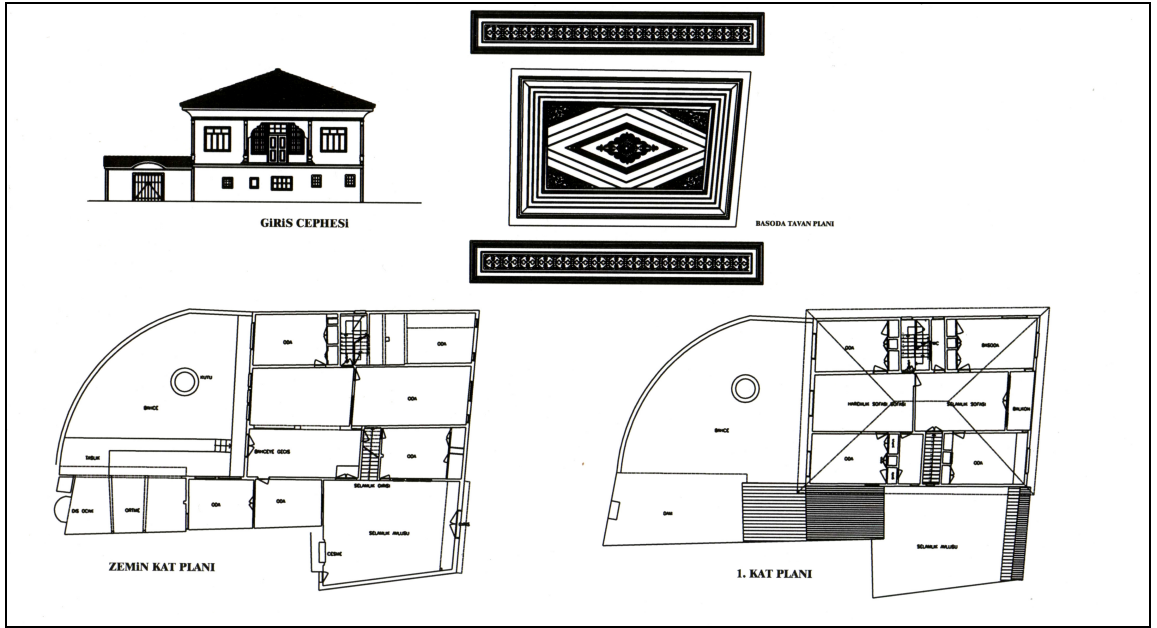

Göynücekli Evi

Gaydaroğlu Konağı

Ek 5 Naci Giray evi rölevesi ve bir sokak dokusu (Tekkökoğlu, 2004)

KAYNAKLAR

Abruhamssen, P., (1979), “Mimari Mirasın Korunmasında Halkın Katılımı”, Mimarlık 158

Ahunbay, Z., (1996), Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM, İstanbul

Akçay, H., (2001), “Tarihi Çevrelerin Planlanması ve Küreselleşme Kavramı İle Etkileşimin Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Alkan, A., (1994), Konya Tarihi Kentin Planlama Sorunları, Konya

Alper, M., (1980), “ Belçika’da Kent Ölçeğinde Koruma ve Yenileme Çalışmaları Örnek: Brugge” Arkitekt 3 Syf 99-101

Antalya Kaleiçi Emanet Komisyonu Görevlileri, (1986), “Antalya Kaleiçi”, Yapı 66 Syf 38-45

Biçer, Ö., (1999), Eski Kent Mekanlarının Yeniden İşlevlendirilerek Korunmasına İlişkin Bir Arayış “Fatih- Cibali Örneği”

Çatalpınar, D., (1993) “Şehirselleşmelerde Tarihi Çevre Sorunları ve Süleymaniye Bölgesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çeçener, B., (1979), “Eski Yapıların Korunma Yöntemleri ve Nedenleri”, Çevre 3 Syf 14

Diñer, İ. ve Akın, O., (1995), “KTVK Kanunu Kapsamında Koruma Planı ve İdari Yapısı”, İstanbul

Eski Mostar Kentini Koruma Çalışması, Yugoslavya, Yapı 70 Syf 30

Eruzun, C., (1987), “Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları”, Trakya Üniversitesi, Edirne

Gülersoy, Ç., (1990), “Yeni Bir Zaman”, Mimarlık Dekorasyon 1 Syf 85-86

Hasol, D., (1997), “Kent Boyutunda Bir Koruma Örneği:Safranbolu” Yapı 186 Syf 66-67

Kaya, M., (1992), “Antalya Kaleiçi’nin Sosyo-Kültürel Değişiminin Yapılaşma Üzerine Etkileri” Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Keleş, R., (1998) Kent Bilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi, Ankara

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kanunu, 1983

Cervellati, L. (1979) “Kentsel Yaygınlaşmanın İrdelenmesi Bologna Örneği”, Mimarlık 158

Levi, E. A., (1999), “Tarihi Çevre Korumacılığı ve Turizm”, Mimarlık 286 Syf: 55-56

Livtopuz, M. N. (1988) “Eski Kent Dokularında Yenileme ve Koruma” Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

- Madran, E., (2001), “Koruma İmar Planları ve Antalya Kaleiçi Örneği”, Mimarlık 297 Syf:32-34
- Meydan Larousse, (1987) c. 13 syf: 19
- Nayır, Z., (1979a), “Bologna Tarihi Merkezi Koruma Çalışmaları” Çevre 3 Syf 59-70
- Nayır, Z., (1980b), “Kültürel Kalıtım Olarak Koruma” Çevre 9-10 Syf 76-79
- Okyay, İ., (1992), Kentsel Koruma ve Geliştirme Planlaması Yüksek Lisans Ders Notları, M.S.Ü
- Özbay, H., (1988), “Koruma Kavramı Üzerine”, Mimarlık 228 Syf 33-36
- Özer, B., (1993), Yorumlar, Kültür, Sanat, Mimarlık Yem Yayınları, İstanbul
- Özer, D. N., (2004), “Tarihi Mostar Kenti Korunması ve Canlandırılması Programı” Yapı 274 Syf 54-59
- Öztürk, O., (2001), “Mostar Eski Kent Dokusunu Değerlendirme ve Savaş Sonrası Planlama Önerisi” Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Tankut, G., (1979), “Antalya Kaleiçi Sit Planlaması” Mimarlık 158 Syf 47-48
- Tekeli, İ., (1987), Türkiye 2. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, Korumacı Yaklaşımlarda amaç Farklılaşması
- Tekin, A., (1989), “Eski Kent Mekanlarında Sosyal Dönüşüm ve Beyoğlu Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Tekkokoğlu, T. ve Atölye Grubu, (2004), “M.S.Ü. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Planlama Atölyesi Zile Analitik Etüt Sentez”
- Tunçer, M., (2004), “Türkiye’de Tarihsel ve Kültürel Çevreleri Koruma Olgusu”, [8]
- Uzel, A., (1987), “Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları”, Trakya Üniversitesi, Edirne
- Yıldırım, H., (1996), Tarihi Kent Dokularının Çağdaş Koruma İle Canlandırılması ve Yeni Yapı Tasarımları
- Yılmaz, G. I. (2001), Cihangir’in Tarihi Süreç İçinde Gelişimi, Tarihi Dokusunun analizleri ve Sıraselviler Caddesi’nde Koruma Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

INTERNET KAYNAKLARI

[1] [http:// members.lycos.co.uk/zile/makaleler/htm](http://members.lycos.co.uk/zile/makaleler/htm).

[2] <http://zile.s5.com/zilealbumr/htm>.

[3] <http://zturizm.gop.edu.tr/modules.php>

[4] www.altinsafran.com

[5] www.ayakizi.web.tr/modules.php

[6] www.bbc.com

[7] www.fotoajans.com/turkey/safranbolu

[8] www.haberbilgi.com

[9] www.kaleiçi.com

[10] www.kbh.guide.com

[11] www.kültür.gov.tr

[12] www.merih.net

[13] www.nationalgeographic.com

[14] www.safranbolu.gov.tr

[15] www.Safranbolu-bld.gov.tr

[16] www.v.g.m.gov.tr

[17] www.zile-bld.gov.tr

[18] www.zile.8k.cok

[19] www.zilelim.com

EKLER

Ek 1 Zile kent haritası.....	55
Ek 2 Amasya Caddesi planı.....	83
Ek 3 Amasya Caddesi silueti	84
Ek 4 Göynücekli evi ve Gaydaroğlu Konağı rölövesi	85
Ek 5 Naci Giray evi rölövesi ve bir sokak dokusu	86

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi 21.09.1977

Doğum yeri Tokat-Zile

Lise 1991-1994 İzmir Karşıyaka Lisesi

Lisans 1995-2000 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fak.
Mimarlık Bölümü

Çalıştığı kurumlar

2001-2002 Newform Mutfak

2004-Devam ediyor MSB İst. İnş. Eml. ve NATO Enf. Blg. Bşk.lığı